

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
STATYBOS IR ARCHITEKTŪROS FAKULTETAS

Deividas Marcinkevičius

BUVUSIŲ KOLŪKIŲ GYVENVIEČIŲ KAITOS
TENDENCIJOS IR GALIMYBĖS

Baigiamasis magistro projektas

Vadovė

Doc. dr. Vilma Karvelytė-Balbierienė

KAUNAS, 2017

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
STATYBOS IR ARCHITEKTŪROS FAKULTETAS
ARCHITEKTŪROS IR URBANISTIKOS KATEDRA

BUVUSIŲ KOLŪKIŲ GYVENVIEČIŲ KAITOS
TENDENCIJOS IR GALIMYBĖS

Baigiamasis magistro projektas

Architektūra (621K10001)

Vadovė

Doc. dr. Vilma Karvelytė- Balbierienė

(2017-)

Recenzentė

lekt. Jurga Vitkuviene

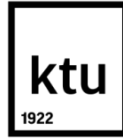
(2017-)

Projektą atliko

Deividas Marcinkevičius

(2017-)

KAUNAS, 2017

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS

Statybos ir architektūros fakultetas

(Fakultetas)

Deividas Marcinkevičius

(Studento vardas, pavardė)

M6016M21 Architektūra

(Studijų programos pavadinimas, kodas)

„Buvusių kolūkių gyvenviečių kaitos tendencijos ir galimybės“

AKADEMINIO SAŽININGUMO DEKLARACIJA

2017 m. d.

Kaunas

Patvirtinu, kad mano, **Deivido Marcinkevičiaus**, baigiamasis projektas tema „Buvusių kolūkių gyvenviečių kaitos tendencijos ir galimybės“ yra parašytas visiškai savarankiškai ir visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

(parašas)

Marcinkevičius, Deividas. *Buvusių kolūkių gyvenviečių kaitos tendencijos ir galimybės*. Architektūros magistro baigiamasis projektas / vadovė doc. dr. Vilma Karvelytė- Balbierienė; Kauno technologijos universitetas, Statybos ir architektūros fakultetas.

Mokslo kryptis ir sritis: architektūra

Reikšminiai žodžiai: *kolūkiai, gyvenvietės, ūkiniai- gamybiniai kompleksai, pritaikymas, modernizacija*

Kaunas, 2017. 122 p.

SANTRAUKA

Magistro baigiamajame projekte apibūdinamos buvusių kolūkių gyvenviečių kaitos tendencijos ir ateities vystymo galimybės. Didelis buvusių kolūkių gyvenviečių tankis Lietuvos teritorijoje rodo šių gyvenviečių teikiamą svarbią kraštovaizdinę, urbanistinę ir netgi socialinę reikšmę. Medžiagos kaupimo ir analizės etapo metu išaiškintos teorinės ir praktinės šalyje esančių buvusių kolūkių gyvenviečių problemos. Empirinių tyrimų metu sukaupti papildomi duomenys, reikalingi suformuoti ir išreikšti šalyje esančių buvusių kolūkių gyvenviečių pritaikymo galimybių ir funkcinio panaudojimo gaires, architektūrinės išraiškos tendencijas. Atrinktos ir keliais metodais ištirtos penkios buvusios kolūkių gyvenvietės esančios Vidurio Lietuvos regione, iš jų atrinkta viena gyvenvietė, kurioje racionaliausia vykdyti eksperimentinį projektą. Konceptiniai buvusių kolūkių gyvenviečių galimybių principai pritaikyti eksperimentinio projektavimo metu, parengiant Ručiūnų buvusios kolūkio gyvenvietės pritaikymo šiandieniniams poreikiams projektą. Projekte siūlomas kompleksinis visos Ručiūnų gyvenvietės sutvarkymas ir atnaujinimas, didelį dėmesį skiriant buvusio kolūkio ūkinio – gamybinio pastatų komplekso modernizacijai, naujos ir išskirtinės funkcijos bei architektūrinės išraiškos suteikimui. Ručiūnų buvusioje kolūkio gyvenvietėje vykdomas eksperimentinis projektas rodo tokių gyvenviečių turimą potencialą ir perspektyvines galimybes. Darbo pabaigoje suformuluotos bendrosios magistro projekto išvados.

Magistro darbą sudaro tekstinė dalis (103 puslapiai), priedai (19 puslapių), grafinė dalis (16 planšetų 100x70 cm) ir gyvenvietės maketas (mastelis 1:500).

Marcinkevičius, Deividas. *CHANGE TENDENCIES AND POSSIBILITIES OF FORMER COLLECTIVE FARMS SETTLEMENTS*. Master's thesis in Architecture / supervisor doc. dr. Vilma Karvelytė- Balbierienė. The Faculty of Civil Engineering and Architecture, Kaunas University of Technology.

Research area and field: architecture

Key words: *collective farms, settlements, economical production complexes, adaptation, modernization*

Kaunas, 2017. 122 p.

SUMMARY

Master's final project describes the trends and future development opportunities of former collective farm settlements. High density of former collective farm settlements in the territory of Lithuania shows the important landscape, urban and even social value it provides. Theoretical and practical country's former collective farm settlements problems were explained during the phase of collecting and analyzing information. During empirical research phase, additional data was gathered which was needed to form and express the country's former collective farm settlements applicability and functional use of the guidelines, architectural expression trends. Five former collective farm settlements in the central region of Lithuania were selected and analyzed. The most rational settlement was chosen to carry out the experimental project. During experimental design phase, conceptual former collective farm settlement principles were adapted while preparing the project for today's application needs of Ručiūnai former collective farm settlement. The project proposes a combined arrangement and renovation of all Ručiūnai settlement with an emphasis on the former farm settlement's industrial complex modernization of buildings while granting new and unique features and architectural expressions. The experimental project of Ručiūnai former collective farm settlement shows prospective opportunities and potential of such settlements. Overall findings and conclusions are formulated at the end of this thesis.

Project of master degree consists of text part (103 pages), annex documents (19 pages), graphical part (16 pages of 100x70 cm), and maket.

TURINYS

ĮVADAS.....	8
1. BUVUSIŲ KOLŪKIŲ GYVENVIEČIŲ TEORINIAI IR PRAKTINIAI KLAUSIMAI.....	11
1.1. Buvusių kolūkių gyvenviečių samprata ir tipologija.....	11
1.2. Buvusių kolūkių gyvenviečių projektavimo principai.....	14
1.3. Buvusių kolūkių gyvenviečių sklaida ir reikšmė dabartinėje Lietuvos apgyvendinimo sistemoje.....	18
1.4. Buvusių kolūkių gyvenviečių kraštovaizdinė reikšmė ir kompozicinės savybės kraštovaizdyje.....	21
1.5. Buvusių kolūkių gyvenviečių pavyzdžiai iš Lietuvos ir užsienio.....	26
1.6. Buvusių kolūkių gyvenviečių urbanistinės, architektūrinės ir paveldosauginės tendencijos.....	36
1.7. Buvusių kolūkių gyvenviečių kaitos tendencijų ir pritaikymo galimybių problemos ir jų sprendimo hipotezė.....	38
2. BUVUSIŲ KOLŪKIŲ GYVENVIEČIŲ EMPIRINIAI TYRIMAI.....	43
2.1. Buvusių kolūkių gyvenviečių atranka tyrimams.....	48
2.2. Buvusių kolūkių gyvenviečių tyrimų vietoje rezultatai.....	61
2.3. Bendruomenių ir specialistų sociologinių apklausų rezultatai.....	68
2.4. Buvusių kolūkių gyvenviečių vizualinių kraštovaizdžio savybių tyrimų taikant J. Bučo metodą, rezultatai.....	77
2.5. Buvusių kolūkių gyvenviečių tyrimų, taikant kompiuterinės programos „FracTop“ metodą, rezultatai.....	81
2.6. Eksperimentinio projekto gyvenvietės atranka.....	86
2.7. Buvusių kolūkių gyvenviečių kaitos tendencijų ir galimybių koncepcinis modelis.....	88
3. BUVUSIOS RUČIŪNŲ KOLŪKIO GYVENVIETĖS EKSPERIMENTINIS PROJEKTAS..	90
3.1. Ručiūnų gyvenvietės projektinius sprendinius lemiančių veiksnių analizė.....	90
3.2. Ručiūnų gyvenvietės eksperimentinio projekto sprendiniai.....	92
3.2.1. Ručiūnų gyvenvietės teritorijos tvarkymo koncepcija.....	92
3.2.2. Ručiūnų gyvenvietės buvusio kolūkio komplekso pritaikomumo galimi funkciniai scenarijai.....	92
3.2.3. Pažintinio agronomijos centro sklypo tvarkymo koncepcija.....	95
3.2.4. Pažintinio agronomijos centro pastatų komplekso sprendinių koncepcija.....	95
3.2.5. Pažintinio agronomijos centro eksterjero ir interjero sprendiniai.....	96
3.2.6. Pažintinio agronomijos centro konstrukciniai sprendiniai.....	98
3.3. Eksperimentinio projekto rezultatų vertinimas.....	98

IŠVADOS.....	100
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	102
PRIEDAI.....	104
1 priedas. Sociologinių apklausos anketų pavyzdžiai.....	104
2 priedas. Gyvenviečių kraštovaizdžio vizualinių savybių analizė.....	109
3 priedas. Grafinės dalies kopijos.....	121

ĮVADAS

Iš pirmo žvilgsnio pusė amžiaus tautos istorijoje gali atrodyti trumpas laiko tarpas ir per daug neįtakojantis jau nusistovėjusių tradicijų, pasaulėžiūros, gyvenimo būdo ir kitų svarbių visuomenės bruožų. Mūsų šalies – Lietuvos atveju, priešingai – per pusė amžius įvyko, ko gero didžiausi pokyčiai šalies istorijoje. Penkiasdešimt metų mūsų šalyje trukęs sovietmetis, paliko didžiulę žymę ilgoje lietuvių tautos istorijoje. Sovietinė valdymo sistema palietė absoliučiai visas šalies gyvenimo sritis, nuo mažiausiai matomų ir privačiausių, tokių kaip šeimos modelis ar piliečio savimonė, iki grandiozinių užmojų pertvarkančių šalies urbanistinę ar kraštovaizdinę struktūrą. Sovietinės valdymo sistemos pasitelktos drąstiškos priemonės pakeisti iki tol Lietuvoje buvusį vizualinį šalies vaizdą matomos iki šių dienų ir dar bus matomos daugeliui ateities kartų. Melioracija, vienkiemių naikinimas ir kolektyvizacija, tai procesai padarę didžiausią įtaką šalies kaimiškosioms vietovėms.

Kolektyvizacija – sovietmečiu vykdytas priverstinis žemės nusavinimas iš valstiečių ir individualių jų ūkių pertvarkymas į bendrą, valstybei priklausančią žemės ūkio sistemą. Sovietmečiu kolektyvizuota buvo didžioji dalis Lietuvos teritorijos. Nors kolūkiai buvo žemės ūkio paskirties dariniai, tačiau jų steigimas turėjo esminės įtakos gyvenviečių plėtrai. Kolūkių sistemos pagrindiniai urbanistiniai dariniai – centrinės ir pagalbinės gyvenvietės. Urbanistiniu požiūriu dažniausiai šios gyvenvietės buvo atskirai planuojamos, tačiau buvo taikyta standartizuota statyba. Kolektyvizacijos procesas kaime ir industrializacija mieste turėjo pakelti Tarybų Sąjungos ekonominį lygį į neregėtas aukštumas, tačiau spragos valdymo sistemoje ir pačių šių procesų eiga ne pagal iš anksto numatytą optimistinį scenarijų neleido Sąjungai pasiekti numatytos gerovės. Vėliau gerokai sulėtėję visi su kolektyvizacija susiję procesai, galiausiai 1990 metais buvo pasmerkti žlugti kartu su visa Tarybų Sąjunga.

Po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo 1990 metais, dalis buvusių kolūkių gyvenviečių dalinai išsaugojo savo monofunkciškumą, nes jose buvo įkurtos žemės ūkio bendrovės, kitos gyvenvietės tapo daugiafunkcės, mat buvusiuose kolūkių ūkiniuose – gamybiniuose pastatuose įsikūrė įvairios privačios įmonės. Tačiau didžiulė dalis buvusių kolūkių gyvenviečių tapo befunkcės, buvę didžiuliai kolūkių pastatai tapo nebenaudojami ir apleisti, ėmė nykti darydami ne tik gyvenvietės, kurioje jie yra vaizdą, bet ir bendrą apylinkių kraštovaizdį. Tokios gyvenvietės su apleistais buvusiais kolūkių ūkiniais – gamybiniais pastatais pamažu virsta urbanistinėmis dykromis, nes tokiose gyvenvietėse sparčiai mažėja gyventojų, tuštėja ir apleistomis tampa gyvenviečių sodybos. Gyvenviečių nykimas tampa ne tik kraštovaizdine, bet ir bendram šalies įvaizdžiui kenkenčia problema, kuri turi būti sprendžiama.

Temos aktualumas

Didžiulis buvusių kolūkių gyvenviečių skaičius ir tankus jų išsidėstymas visoje šalies teritorijoje rodo šių gyvenviečių įtaką šalies urbanistiniams ir kraštotvarkiniams karkasams. Anksčiau kiekviena

kolūkinė gyvenvietė buvo daugelio jose gyvenančių žmonių darbo garantas, kiekvienoje kolūkinėje gyvenvietėje buvo kolūkio ūkinių – gamybinių pastatų, kuriems aptarnauti reikėjo gausios darbo jėgos. Dabar, apleidus didžiąją dalį šių pastatų, gyvenvietėse aktuali bedarbystės problema, ko rezultatas – jose apstu ir kitų socialinių problemų. Visos šios problemos išplaukia iš vieno aspekto – buvusių kolūkių gyvenviečių funkcijos praradimo. Suteikus šioms gyvenvietėms funkciją, būtų sprendžiama nedarbo problema, pastatų apleistumo, skurstančio kraštovaizdžio, gyventojų mažėjimo kaimo vietovėse ir kitos socialinės ekonominės problemos.

Darbo objektas

Buvusios kolūkių gyvenvietės esančios Lietuvos teritorijoje.

Darbo tikslas

Remiantis teorinės ir praktinės analizės medžiaga, paruoštu buvusių kolūkių gyvenviečių funkcinio pritaikymo galimybių koncepciniu modeliu ir parengtu atrinktos gyvenvietės eksperimentiniu projektu, pasiūlyti buvusių kolūkių gyvenviečių panaudojimo galimybes.

Darbo uždaviniai

- Surinkti ir išanalizuoti teorinę medžiagą apie buvusių kolūkių gyvenviečių projektavimo principus Lietuvoje, išnagrinėti šių gyvenviečių urbanistinę, architektūrinę, kraštovaizdinę reikšmę, išskirti teigiamus ir neigiamus aspektus, atsižvelgiant į šių analizių rezultatus, pateikti buvusių kolūkių gyvenviečių efektyvaus pritaikymo ir panaudojimo hipotetinį modelį.
- Atlikti ir pateikti empirinių tyrimų rezultatus, remiantis jais hipotetinį modelį išvystyti iki buvusių kolūkių gyvenviečių funkcinio pritaikymo galimybių koncepcijos, išsirinkti eksperimentinio projekto objektą – buvusią kolūkio gyvenvietę.
- Išsirinktoje buvusioje kolūkio gyvenvietėje atlikti eksperimentinį projektą, kuriuo būtų patikrinti ir jeigu reikia – pataisyti koncepcijos teiginiai.
- Pateikti apibendrintus principus, kuriais vadovaujantis būtų atgaivinama ir funkciškai pritaikoma buvusios kolūkių gyvenvietės esančios šalies teritorijoje.

Darbo metodika ir struktūra.

Visa darbo apimtis pateikiama darbo rašytinėje dalyje (101 psl.), grafinėje dalyje (16 planšetų, 70x100 cm), gyvenvietės eksperimentinio projekto makete (mastelis 1:500).

Pirmoji magistrantūros darbo dalis (medžiagos kaupimas ir analizė) – medžiagos ir pavyzdžių rinkimas iš literatūros šaltinių bei medijų. Surinktų duomenų analizavimas, sisteminimas, teorinių ir praktinių problemų išaiškinimas bei sprendimo koncepcijos kūrimas. Analizuojant išaiškinama tiriamo objekto koncepcija, nagrinėjami Lietuvos ir kitų šalių projektavimo pavyzdžiai bei problemų aptikimo ir sprendimo tendencijos. Renkama kartografinė ir kita medžiaga reikalinga palyginti buvusių kolūkių gyvenviečių pokyčius nuo projektavimo etapo iki šių dienų. Informacija apibendrinama, padaromos išvados bei buvusių kolūkių gyvenviečių pritaikymo ir panaudojimo galimybių hipotezė.

Antroji magistrantūros darbo dalis (empiriniai tyrimai ir koncepcijos formulavimas) – reikiamų duomenų rinkimas socialinės apklausos būdu, tyrimais vietoje, kraštovaizdžio vizualinių savybių vertinimo metodu bei fraktalinės analizės metodu. Tyrimus sudarė kelios dalys:

Pirmoji - įvairių socialinių ir amžiaus grupių eilinių buvusių kolūkių gyvenviečių gyventojų bei architektūros srities praktikų apklausa, skirta nustatyti buvusiose kolūkių gyvenvietėse vyraujančias problemas ir galimybes.

Antroji – tyrimai vietoje, kuriais nagrinėjamos buvusios kolūkių gyvenvietės, siekiant nustatyti jų esamą fizinę būklę ir turimą potencialą.

Trečioji – kraštovaizdžio vizualinių savybių vertinimas taikant J. Bučo metodą, kuriuo siekiama nustatyti teigiamus ir neigiamus gyvenviečių akcentus kraštovaizdyje.

Ketvirtoji - fraktalinė analizė, skirta nustatyti skirtingų teritorijų planavimo indeksus, norint nustatyti ar gyvenvietė gali būti urbanistiškai tankinama.

Gauti rezultatai lyginami su ankstesniame etape suformuluota hipoteze. Įvertinus rezultatus, suformuojama problemų sprendimo koncepcija. Tyrimų metodika, eiga ir rezultatai pateikiami antrame darbo skyriuje.

Trečioji magistrantūros darbo dalis (eksperimentinis projektavimas) – konceptualių siūlymų išplėtimas ir patikrinimas praktiškai projektuojant konkrečios buvusios kolūkio gyvenvietės projektinius siūlymus. Tyrimų metodika, eiga ir rezultatai pateikiami trečiame skyriuje.

Išvadose pateikiama visas sudėtinės dalis apibendrinanti medžiaga. Bendrosiose išvadose siūlomi nustatyti problemų sprendimo variantai, kurie patikrinti tyrimų duomenimis bei eksperimentiniu projektu.

1. BUVUSIŲ KOLŪKIŲ GYVENVIEČIŲ TEORINIAI IR PRAKTINIAI KLAUSIMAI

1.1. Buvusių kolūkių gyvenviečių samprata ir tipologija

Šių laikų lietuvių literatūroje beveik nėra ištyrinėtos ir aprašytos buvusių kolūkių gyvenviečių (BKG) raidos ypatybės išskiriant sovietmečio ir šių dienų Lietuvos laikotarpius. Dažniausiai randama informacijos apie BKG yra išleista sovietmečiu- buvusių kolūkių gyvenviečių kūrimo laikotarpiu. Dėl tuo metu vyravusios politinės sistemos pateikiama informacija gali būti per daug vienareikšmiška, šališka, nevisiškai atspindinti buvusių tikrąją situaciją.

Kūrimosi ir gyvavimo metais, kolūkinė sistema turėjo aiškiai apibrėžtą funkciją TSRS respublikų struktūroje. Tačiau radikaliam pasikeitus santvarkai, žlugimui buvo pasmerkta ir visa kolūkinė sistema. Norint suprasti, kokia linkme juda buvusių kolūkinių gyvenviečių raida ir kokios yra galimos tolimesnės raidos tendencijos bei galimybės, būtina detaliau išanalizuoti, kokie vyravo aspektai ir tendencijos tokių gyvenviečių kūrimo laikotarpyje, žvelgiant iš šių laikų perspektyvos.

Didžiuliu stimulu kolūkių steigimui buvo sunkūs pokario metai. „Pirmaisiais pokario penkmečiais reikėjo kuo sparčiau industrializuoti respubliką ir plėsti miestus, garantuoti gyventojams teisę į darbą. Šiuos procesus spartino vienkiemių gyventojų perkėlimas į kaimo gyvenvietes“ (D. Zagorskytė, L. Rinkūnas, 1987). Pirmieji kolektyvizacijos procesai prasidėjo išart po pirmosios Lietuvos aneksijos. „1940 m. liepos 22 d., Liaudies seimui paskelbus žemės reformą, neatidėliotinai prasidėjo stambių ūkių žemės apkarpymas ar atėmimas. Nacionalizacija truko tris mėnesius. Kaimo sovietizacijos pagrindiniu tikslu tapo privatinės nuosavybės, vienkiemių sunaikinimas, žemės ūkio kolektyvizacijos įgyvendinimas. Ši

pertvarka savo mastu buvo didžiausia Lietuvos žemės ūkio istorijoje. „Pirmuoju kolektyviniu ūkiu Lietuvoje galima laikyti Mažeikių apskrities, Akmenės valsčiaus V. Lenino žemės ūkio artelę, įsteigtą 1941 m. vasario 1 d.“ (A. Gumuliauskas, 2009). Tačiau neilgai trukus TSRS prieš Lietuvą vykdomą aneksiją, nutraukė vokiečių

1 pav. Kolūkių ideologiją atspindintis plakatas (<http://www.sovmusic.ru/>).

fašistų įsiveržimas į Lietuvą. Tolimesni kolektyvizacijos veiksmai šalyje tęsėsi po antrosios rusų okupacijos 1944 m. „Antrosios SSRS okupacijos metais Lietuva vis dar buvo agrarinis kraštas. Dauguma žmonių tebegyveno kaime“ (A. Grusnkienė, 2012). Lietuvos teritorija turėjo būti paversta agrariniu kraštu, kurio didžiąją dalį gaminamos produkcijos teiktų žemės ūkis, kolūkiai taptų didelės visuomenės dalies darbo ir gerovės garantu (1 pav.) . Tikslas buvo pasiektas, nes Lietuvos Tarybų

2 pav. Vienkiemiai 1932 m. Kaišiadorių r.
([http://www.kaisiadoriumuziejus.lt/...](http://www.kaisiadoriumuziejus.lt/))

Socialistinė Respublika (Lietuvos TSR) tapo žemės ūkio srityje lyderiaujančia respublika visoje Tarybų Sąjungoje.

Kolūkinės gyvenvietės – tai buvusios Tarybų Socialistinių Respublikų Sąjungos (TSRS) žemės ūkio sistemos sudedamųjų dalių– kolūkių, urbanistiniai dariniai (gyvenvietės), pakeitusios iki tol Lietuvos teritorijoje vyravusią vienkieminę apgyvendinimo sistemą (2 pav.). Naujajai santvarkai vienkiemiai nebuvo parankūs, nes užėmė santykinai didelį plotą, susisiektas su jais buvo nepatogus „kuriant kolūkius maždaug 6% žemės ūkio naudmenų užėmė vienkiemių sodybos su į jas vedusiais keliais“ (V. Gričius,

1990). Valstybės nuosavybėn perimus visą šalies agroūkį, reikėjo į vieną vietą sutelkti jo gamybinius ir aptarnaujamuosius centrus. Taip pat šių centrų aptarnavimui

reikėjo darbo jėgos – darbininkų, kurie būtų apgyvendinti greta šių centrų – savo pagrindinių darboviečių. Tam tikslui buvo kuriamos kolūkinės gyvenvietės, kurios aptarnaudavo tam tikrą apibrėžtą kolūkio teritoriją. Kolūkinėse gyvenvietėse dažniausiai labai aiškiai išskiriamos dvi funkcinės zonos – gamybinė ir gyvenamoji. Kaip teigia Jurgis Bučas, „...ikisovietinio laikotarpio žemės ūkio gamybos pastatai buvo neatskiriama sodybos dalis. Po kolektyvizacijos gamybos vietos atsiskyrė nuo gyvenamųjų, įgavo visiškai naują pobūdį“ (J. Bučas, 2001).

Pagal **kilmę** išskiriami trys pagrindiniai buvusių kolūkių gyvenviečių **tipai**:

- **sukurtos naujose vietose;**
- **sukurtos senųjų kaimų vietose;**
- **įkurtos miesteliuose.**

Toliau darbe bus nagrinėjamos BKG įkurtos naujose ir senųjų kaimų vietose.

Miesteliuose įkurtos kolūkinės gyvenvietės nebus analizuojamos, nes mokslinėje literatūroje miesteliai yra plačiai ištyrinėti ir apie juos yra gausu informacijos.

Kaip teigia I. Butkevičius, „nugalėjus socializmui Lietuvos kaime, iškilo būtinybė sukurti ir naujas žemės ūkio gyvenvietes. Tai buvo labai svarbu tiek socialiniu politiniu, tiek kultūriniu ir organizaciniu kolūkinio kaimo vystymosi aspektais“ (I. Butkevičius, 1980). Kolūkių steigimas tapo didžiausiu ir drastiškiausiu kaimo pokyčių veiksmu per visą Lietuvos kaimo istoriją. Kolūkinių gyvenviečių tankis buvo išdėstomas tokiais atstumais, kad kiekvienai kolūkinei gyvenvietei būtų patogiu aptarnauti jai priskirtą žemės ūkio teritoriją. Kolūkinės aptarnavimo sistemos tinklas buvo

sudarytas beveik visose 15 TSRS šalių. Lietuvoje šis tinklas dengė didžiąją šalies dalį, išskyrus jau urbanizuotas (miestų teritorijos) ir gamtinių kliūčių ribojamas teritorijas (miškingos, ežeringos teritorijos).

Pats „kolūkių“ terminas skirtinguose literatūros šaltiniuose apibūdinamas gana panašiai. Lietuviškojoje tarybinėje enciklopedijoje kolūkiai įvardinami taip: „Kolūkiai, kolektyviniai ūkiai, gamybinių kooperatyvų forma – kooperatinės *savanoriškai* susivienijusių TSRS valstiečių organizacijos, vykdančios stambią socialistinę žemės ūkio gamybą visuomeninės gamybos priemonių nuosavybės ir kolektyvinio darbo pagrindu“ (Lietuviškoji ..., 1979) Identiškai kolūkiai įvardinami ir Tarybų Lietuvos enciklopedijoje (1986). Tačiau priešingai nei teigiama šiose tarybinėse enciklopedijose, realybėje kolektyvizacija dažniausiai buvo priverstinė ir nesiejama su savanoriškumo principu. Tai patvirtina šiandieninės Lietuvos laikais išleista Visuotinė lietuvių enciklopedija, kurioje teigiama, kad kolūkiai yra „...didelės SSRS žemės ūkio įmonės, paremtos kolektyvine gamybos priemonių nuosavybe ir kolektyviniu jų narių – kolūkiečių – darbu. Kolūkiai buvo ūkininkų ūkių *prievartinės* kolektyvizacijos padarinys“ (Visuotinė..., 2006). Kolektyvizacija, kaip ir daugelis sovietinio laikotarpio gyvenimo sričių, buvo politinės propagandos įrankis „Kalbant apie kolektyvizacijos proceso tyrinėjimus sovietinėje istoriografijoje, reikėtų pasakyti, kad tai buvo aiškus politinio aparato ideologinis užsakymas. Juose kolūkinė santvarka Lietuvoje buvo idealizuojama, iškraipant istorinius faktus“ (L.Kupriūnas, 2011). „Kaimo urbanizavimas vyko išimtinai per kolektyvizacijos procesą – steigiamo stambaus kolūkio arba tarybinio ūkio (gamybinio vieneto) darbuotojai buvo sutelkiami į centrinę ūkio gyvenvietę, kuri savo forma ir turiniu iš esmės nesiskyrė nuo naujųjų industrinių miestų“ (Drėmaitė, M. ir kt., 2012). Tokie kardinalūs Lietuvos kaimo pokyčiai, kai padrikai teritorijose išsibarstę vienkiemiai, esantys be jokių buitinių patogumų, pakeičiami centruotomis miesto tipo gyvenvietėmis – darė didžiulę įtaką šalies kraštovaizdžiui.

Vieną kolūkį sudaro **centrinė gyvenvietė** ir jai priskirtas didelė dirbama žemės teritorija. Centrinėje gyvenvietėje sutelkta visa kolūkio administracija, kultūros pastatai, gamybiniai cechai, didžioji dalis tame kolūkyje dirbančiųjų žmonių. Neretai kolūkiuose būdavo įkuriami (-os) ir **pagalbinė (-s) gyvenvietė (-s)**. Pagalbinių gyvenviečių būtinumą kolūkyje Jurgis Bučas apibūdina taip: „...būtinoms ūkiams, kurių teritorija didelė, nekompaktiška ir kur sudėtingos gamtinės sąlygos. Jos kuriamos perkeliant gyventojus iš vienkemių sodybų ir statant dalį visuomeninių įstaigų“ (J. Bučas, 1988). Taip pat išskiriamas ir trečiasis gyvenviečių tipas – **neplėstinis gyvenvietės**, „...tai tokios, kurias toliau plėsti, centruojant ir specializuojant gamybą, nėra tikslinga. Jose nėra statomi visuomeniniai pastatai“ (J. Bučas, 1988). „Kaimo gyvenviečių plėtra anuomet derinta su tuometiniu kolūkinio kaimo vystymu. Tarpūkiniam aptarnavimui buvo numatyta vystyti apie 250 mikrorajonų centrų ... kiekviename ūkyje, atsižvelgiant į vietos sąlygas – kurti centrinių ir pagalbinių gyvenviečių tinklą. Buvo numatoma, kad vidutiniškai centrinėje ūkio gyvenvietėje gyvens apie 500–550

gyventojų“ (E. Kriauciūnas ir kt. 2015), čia minimo kaimo vystymo modelio įgyvendinimui buvo naudingas kartu vykdytas Lietuvos rajoninio planavimo modelis.

Lietuvoje pagal veiklos pobūdį buvo paplitę du pagrindiniai kolūkių tipai – augalininkystės ir gyvulininkystės. Nors dažniausiai šie du veiklos tipai buvo neatsiejami vienas nuo kito, tad tame pačiame kolūkyje vienu metu buvo vystoma tiek žemdirbystė, tiek gyvulininkystė. Taip pat buvo specializuotų ūkių, tokių kaip – paukštininkystės, žuvininkystės ir kt. kolūkiai, tačiau jie užėmė labai nedidelę dalį bendroje Lietuvos kolūkinėje sistemoje. „Lietuvos kaime buvo pastatyta 500 pienininkystės, 3 galvijų prieauglio, 3 kiaulininkystės kompleksai ir 27 tarpūkinės kiaulių auginimo įmonės. Be to, prie didelių miestų buvo pastatyti 5 paukštininkystės kompleksai“ (J. Bučas, 2001).

Per visą kolūkių gyvavimo laikotarpį ne kartą buvo vykdomos radikalios kolūkių sistemos pertvarkymo priemonės. Kolūkiai buvo stambinami, po to vėl smulkinami. Tokių priemonių buvo imtasi norint padidinti kolūkių našumą, supaprastinti jų priežiūrą ir valdymą. Dažnas kolūkis ilgą laiką nenešdavo jokio pelno, tapdavo netgi nuostolingų „kolektyvizacijos sužlugdytas Lietuvos žemės ūkis beveik du dešimtmečius neiškopė iš krizės“ (Drėmaitė, M. ir kt., 2012). Kolūkių stambinimo buvo imtasi šią situaciją pagerinti. Tačiau kolūkių stambinimo, smulkinimo etapai trikdydavo jų veiklą, nauja tvarka nespėdavo nusistovėti, kai ji vėl būdavo pakeičiama nauja.

Visi šie nesklandumai kolūkinėje sistemoje darė neigiamą įtaką besivystančioje sampratoje apie ją. Kolektyvizacija ir patys kolūkiai visuomenėje dažnai turėjo ir negatyvią reikšmę ir buvo siejami labiau su neigiamais aspektais, nors spaudoje ir kituose informavimo šaltiniuose visada buvo kuriamas labai teigiamas kolūkinės sistemos įvaizdis. Šiais laikais, kai kolūkiai jau daugiau kaip ketvirtį amžiaus nebeegzistuoja, apie juos vyrauja vis dar daugiau negatyvios nei pozityvios nuomonės. Tai patvirtina ir Romualdo Apanavičiaus straipsnis „Kolūkinė „demokratija““, kuriame rašoma: „ Sovietmečiu apie kolūkius buvo *rašoma* tik gerai, o šiandien – nepriklausomoje Lietuvoje – populiarioje ir netgi mokslinėje literatūroje dažniausiai vyrauja tik neigiamas kolūkinio gyvenimo vertinimas. Tačiau gyvenime niekad taip nebūna, kad reiškinys, turintis bemaž pusės šimtmečio istoriją, būtų vien tik geras arba, atvirkščiai – vien tik blogas.“ (Apanavičius, R. 2013). Paskutinė R. Apanavičiaus mintis labai taikliai pabrėžia tai, kad kolūkiai (kolektyvizacijos procesas) šalyje gyvavę palyginus ilgą laiko tarpą, negali būti vertinamas vienareikšmiškai. Tačiau, vis dėl to, vyraujanti neigiama reikšmė rodo, kad visuomenė, ypač miestietiškoji jos dalis, yra menkai susipažinusi su šiuo Lietuvos istorijai svarbiu reiškiniu. Taip pat trūksta straipsnių, mokslo darbų bei bendros informacijos apie kolūkius ir patį kolektyvizacijos procesą.

1.2. Buvusių kolūkių gyvenviečių projektavimo principai

Kolūkio centrinę gyvenvietę buvo stengiamasi projektuoti kuo arčiau kolūkio teritorijos centro, kad visos kolūkio vietos būtų greitai ir tolygiai pasiekiamos. Tai turi tiesioginės naudos ne tik laiko

sąnaudų atžvilgiu, bet ekonominiu požiūriu. Netoli centrinės gyvenvietės projektuojamos ir kitos kolūkio gyvenvietės (pagalbinės). Naujos gyvenvietės vietos parinkimas buvo vienas svarbiausių ir atsakingiausių gyvenvietės kūrimo etapų, smarkiai įtakojantis tolimesnę gyvenvietės raidą ir joje gyvenančių žmonių gerovę. Tai patvirtina ir kolūkių gyvenviečių ypatumus nagrinėję autoriai „...labai svarbu išrinkti tinkamą vietą kaimui. Tai turi reikšmės ir žmonių sveikatai, ir jų patogumui, ir ūkiui“ (V.N. Riabov, 1949), „Parenkant gyvenvietei vietą ir išplanuojant ją, turi būti atsižvelgta į visą eilę sanitarinių, priešgaisrinių, topografinių, gamybinių, organizacinių ir architektūrinių reikalavimų“ (V. Drąsutis, 1950).

Vienas pagrindinių buvusių kolūkių gyvenviečių projektavimo išskirtinių bruožų yra atskiros viena nuo kitos pagrindinės gyvenviečių dalys. Gamybinė gyvenvietės zona beveik visais atvejais buvo projektuojama atskirai nuo gyvenamosios zonos, dažniausiai šias dalis skiria nuo 500 m iki 1 km atstumas. Pagrindinė priežastis, dėl kurios laikytasi tokios šių gyvenvietės dalių atskirties, yra sanitariniai aspektai. Gamybinės zonos, kuriose stovinčiose fermose buvo laikoma tūkstančiai kiaulių, galvijų ir kitų gyvulių, buvo taršos židiniai, be to norėta aiškiai atskirti gyvenamąsias ir darbo funkcijas. Gyventojai geriau jaučiasi, kai jų gyvenamojoje aplinkoje yra kuo mažiau susijusių faktorių su jų darbine aplinka. Gamybinio sektoriaus pastatai statomi pagal tam tikrą tvarką ir taisykles „Gamybinėje zonoje kolūkio pastatai būdavo projektuojami masyvais, gamybinio sektoriaus pastatai turi būti išdėstyti griežtoji tvarkoj, sudarant atskiras uždaras pastatų grupes: arklių kiemą, ūkio gamybinę grupę, sandėlių grupę, gyvulininkystės fermas“ (V. Drąsutis, 1950). Dažniausiai vienos gyvenvietės gamybinis kvartalas išdėstomas viename dideliame plote, komponuojant pastatus vienas šalia kito tam, kad jų aptarnavimas būtų sklandesnis ir reikalautų mažesnių sąnaudų. Didelės gyvulininkystės fermos lygiuojamos ilgaisiais fasadais viena šalia kitos, kiti pastatai skirti šių fermų aptarnavimui statomi tai pat greta. Netoliese taip pat projektuojami kolūkio technikos pastatai. Kiek atokiau nuo šių pastatų stengiamasi statyti šieno bei šiaudų laikymo kluonus. Taip buvo daroma saugumo sumetimais tam, kad užsiliepsnojus šiam (-iems) padidintos gaisro rizikos pastatui (-ams) nekiltų gaisras visame gamybiniame kvartale.

Gyvenvietės gyvenamoji dalis dažniausiai projektuojama prie rajoninio ar krašto kelio, dalį gyvenvietės prišliejant prie šio kelio. Populiarus buvo ir gyvenviečių projektavimo principas, kuomet visa gyvenvietės gyvenamoji dalis išdėstoma išilgai abipus pagrindinio kelio. Šis planavimas, kai gyvenvietė išilgai nusidriekusi abipus kelio, labiau būdinga pagalbinėms gyvenvietėms. Toks gyvenvietės planas vadinamas – linijiniu ir tokio plano gyvenvietės dažnai ištykdavo net iki 1-2 km ilgio (3 pav.). Kiti gyvenviečių plano tipai, tokie kaip radialinis ar stačiakampis, labiau būdingi centrinėms kolūkių gyvenvietėms (4 ir 5 pav.). Gyvenvietės visada planuotos atskirai, atsižvelgiant į esamą geografinę ir susisiekimo tinklų situaciją, todėl atrasti dvi identiškai urbanistiškai suplanuotas gyvenvietes – beveik neįmanoma.

3 pav. Linijinis planas

4 pav. Stačiakampis planas

5 pav. Radialinis planas (<http://www.maps.lt>)

Centrinėje kolūkio gyvenvietėje projektuojami visuomeniniai pastatai tokie kaip mokykla, vaikų darželis, kolūkio valdybos pastatas, parduotuvė ir kt. Šiuos pagrindinius gyvenvietės pastatus stengiamasi statyti vienoje grupėje, taip suformuojamas administracinis, socialinis gyvenvietės centras, kuris mažesniame mastelyje tarsi imituoja miestą (6 ir 7 pav.). „Naujas socialinio kaimo plano elementas yra visuomeninis gyvenvietės centras. Visuomeniniame gyvenvietės centre grupuojami visuomeniniai pastatai, jame vyksta visuomeninis – politinis kolūkiečių gyvenimas... Todėl centrui turi būti skirta ypatinga padėtis plane; jis turi būti patogiai, aiškiai prieinamas iš gyvenamųjų gatvių ir iš tarp miestinių kelių, jis turi užimti svarbiausią vietą visoje gyvenvietėje“ (K. Šešelgis, 1951), šis Šešelgio teiginys rodo kokią svarbią vietą projektuojant gyvenvietę turėjo centrinė jos dalis. Centrą sudaro svarbiausių funkcijų pastatų grupė „Centre yra keturios tarpūkinę sistemą sudarančios įstaigos: vidurinė mokykla su sportiniu kompleksu, zoniniai kultūros namai, ambulatorija su vaistine, buitinio aptarnavimo paviljonas su viešbučiu, apylinkės centre – apylinkės taryba“ (L. Pranaitytė–Janulienė, 1983). Šis svarbių pastatų grupių modelis nebuvo naujas, iš dalies nusižiūrėtas iš Vakarų šalyse vystomo gyvenviečių centrų modelio „Priežiūros institucijų aspektas sovietinio kolūkio erdvėje buvo plėtojamas labai panašiai kaip ir vakarietiško modernizacijos modelyje“ (R. Sirevičiūtė, 2009). Kolūkinės gyvenvietės buvo projektuotos su labiau miestui, nei tuometiniam Lietuvos kaimui būdingais elementais.

6 ir 7 pav. Dainavos (Ukmergės r.) centrinę dalį sudaro kultūros namų, mokyklos, parduotuvės ir administracinis pastatai (<http://www.maps.lt/map/default.aspx?lang=lt>)

(<http://www.miestai.net/forumas/showthread.php?t=12143>)

Aplink gyvenvietės centrą komponuojami gyvenamųjų namų kvartalai, kuriuos daugiausia sudaro vieno aukšto su palėpe, arba dviejų aukštų gyvenamųjų namų grupės. Šias grupes daugiausia

sudaro panašios architektūrinės išraiškos, ko ne vienodi gyvenamieji namai. Gyvenamieji kolūkiečių namai buvo tarsi savotiški kolūkių simboliai, nes juose gyveno pagrindinė ir svarbiausia jų dalis – darbo liaudis „...kolūkiečio sodyba gyvenvietės zonoje yra pagrindinis elementas, veikias visą gyvenvietės struktūrą ir atspindintis gyventojų gerovės lygį“ (J. Baršauskas, 1956).

Formų ir tūrių įvairovė kolūkių gyvenviečių architektūroje

Buvusių kolūkių gyvenviečių architektūroje dažniausiai pasitaikančios formos, tai stačiakampio plano ir tūrio bei kvadratinio plano, ir kubo formos tūriai. Tai nuosaikios ir neišsišokančios geometrinės formos, kurių apstu visose kolūkių gyvenvietėse. Šiuos pastatų tūrius pajvairina šlaitiniai stogai, kurių trikampė profilio forma aktyvesnė už stačiakampį ar kvadratą. Stačiakampio plano pastatas su šlaitiniu stogu, tai labiausiai paplitusi architektūrinės išraiškos forma buvusiose kolūkių gyvenvietėse. Tūrine forma ir kompozicija iš aplinkinių pastatų išsiskiria švietimo ir ugdymo įstaigų pastatai. Jų forma – dažniausiai skirtingų ilgių stačiakampių, besijungiančių tarpusavyje stačiais kampais. Šių skirtingų pastatų korpusų aukštingumas, dažniausiai ir skiriasi vienas nuo kito. Kultūros namai kolūkinėse gyvenvietėse turėjo svarbią reikšmę, tad jų planinė ir ypač tūrinė kompozicija skyrėsi nuo aplinkinio gyvenvietės užstatymo. Dažnai šis pastatas išsiskiria iš aplinkinio gyvenvietės užstatymo, yra stambiausias ir išraiškingiausias architektūrinės formos pastatas visoje gyvenvietėje.

Vėlyvajame kolūkių gyvenviečių statybos etape, individualių gyvenamųjų namų statybose ėmė vyrauti įmantresnės ir įdomesnės formos. Pradėta statyti aukštesnius, dažniausiai dviejų aukštų su palėpe arba trijų aukštų gyvenamuosius namus. Atsirado nematytos tūrinės formos namų, išpopuliarėjo sutapdinti stogai (8 pav.). Naujovė kaimo gyvenvietėse tapo ir daugiabučiai namai (9 pav.).

8 pav. Namas su sutapdintu stogu Žeimiuose (Jonavos r.)
(<https://www.google.lt/maps>)

9 pav. Daugiabučiai Eidintų kaime (Tauragės r.)
(<https://www.google.lt/maps>)

Tai dažniausiai 2–3 aukštų ir 4-6 butų daugiabučiai, kurie statomi vienas šalia kito, grupėmis. Šie daugiabučiai išskyrus savo dydžiu ir necentralizuota šildymo sistema, niekuo nesiskyrė nuo miestuose statomų daugiabučių. Šiais laikais, tokie kaimo vietovėse esantys daugiabučiai turi neigiamą įvaizdį ir dažniausiai yra siejami su socialinės rizikos kaimų gyventojais.

Statybinių medžiagų taikymas kolūkių gyvenviečių architektūroje

Dažniausiai sutinkama statybinė medžiaga buvusiose kolūkinėse gyvenvietėse – balto silikato plytų mūras. Kita dažna statybinė medžiaga – mediena, kuri ypatingai gausiai buvo naudojama ankstyvajame kolūkių statybos etape. Tada didžioji dalis gyvenamųjų namų buvo statomi iš šios statybinės medžiagos, kuri tik vėliau buvo pakeista ilgaamžiškesne – plytų mūro medžiaga. Beveik visi per visą kolūkių statybos laikotarpį statytų pastatų stogai buvo dengiami asbestinio šiferio lakštais. Dėl asbesto kenksmingumo šiandien aktyviai skatinama kuo greičiau pakeisti senus šiferinius stogus kitomis šiuolaikiškomis, nekenksmingomis medžiagomis. Atsiradus spalvotam šiferiui, pajavairėjo monotoniška ir pilka gyvenviečių stogų spalvų paletė. Statybinių medžiagų pasirinkimas statant naujas gyvenvietes, skurdino jų architektūrinį vaizdą, darė jas panašias vieną į kitą. Tik vėlyvesniame kolūkių statybos laikotarpyje atsirado truputi didesnė medžiagų pasirinkimo įvairovė. Šalia balto silikato mūro imta naudoti raudonos, geltonos spalvos plytų mūrą.

Kolūkių gamybinės zonos pastatų pagrindinė statybinė medžiaga – taip pat silikato plytų mūras. Gausiai, ypač inžinerinių statinių statyboje buvo naudojamas metalas. Vandentiekio ir siloso bokštai, elevatoriai – tai dažniausiai metalinės konstrukcijos, kurios savo medžiagiškumu smarkiai išsiskiria kolūkinių gyvenviečių medžiagiškumo kontekste.

1.3. Buvusių kolūkių gyvenviečių sklaida ir reikšmė dabartinėje Lietuvos apgyvendinimo sistemoje

Buvusios kolūkinės gyvenvietės tolygiai pasiskirsčiusios visoje Lietuvos teritorijoje. Mažiau jų yra teritorijose, kurias riboja gamtinės kliūtys (Dzūkijos kraštas dėl didelio miškingumo) ar teritorijose, kuriose žemė mažiau derlinga (Rytų Aukštaitija). Didžiausias buvusių kolūkinių gyvenviečių tankis yra Suvalkijoje ir šalies vidurio teritorijoje, kur yra derlingiausios Lietuvos žemės. Per visus kolūkių veiklos dešimtmečius, jų sistema buvo reorganizuota kelis kartus. Kolūkiai buvo stambinami ir smulkinami visoje Lietuvos teritorijoje. Alvydas Baležentis savo 2011 m. straipsnyje pavadinimu „Kaimo vietovių raida ir modeliai: darnaus vystymo požiūris“ išskiria tris kolektyvizacijos proceso etapus, kurie turėjo įtakos kolūkių sklaidai:

1. **1950** m. Kolektyvizacija. Ūkininkų trėmimai – sodybų sunaikinimas.
2. **1960** m. Brigados (skyriaus) gyvenvietės kūrimas. Statybos leidžiamos tik gyvenvietėje.
3. **1980** m. Kolūkių stambinimas: brigados (skyriaus) gyvenvietė neperspektyvi. Statybos joje sustabdytos. Melioracija – skatinamas vienkiemių likvidavimas.

„Iki 1959 metų pradžios respublikoje jau buvo sudaryti 940 gyvenviečių projektai, iš jų tinkamų buvo apie 500. Šiuo metu visi respublikos kolūkiai turi gyvenviečių projektus“ (I. Butkevičius, 1980). „1975 m. Lietuvos kaime buvo 3089 perspektyviomis laikytos gyvenvietės, iš jų 1542 centrinės, 1547 pagalbinės ir dar buvo 780 vadinamųjų neperspektyvių gyvenviečių“ (J. Mardosa, 2008) iš pateiktų

socialinę, ekonominę sritis. Buvusios kolūkinės gyvenvietės, kuriose gyventojų skaičius dažniausiai vyrauja nuo 100 iki 500, kartu su miestelio statusą turinčiomis gyvenvietėmis, Lietuvos mastu yra didžiausios gyvenvietės po miestų. Kad sužinoti buvusių kolūkių gyvenviečių skaičių dabartinėje Lietuvos teritorijoje, buvo atliktas visos šalies teritorijos analizė pasitelkiant ArcGIS programą. ArcGIS programoje įjungus visos Lietuvos teritorijos nuotrauką buvo detaliai analizuojama visa šalis ir ieškoma buvusių kolūkių gyvenviečių, kurios labai aiškiai išsiskiria savo urbanistine struktūra, dėmesį atkreipia dideli buvę kolūkio ūkiniai – gamybiniai pastatai. Atlikus visos šalies teritorijos analizę buvo sužymėtos 1900 buvusių kolūkių gyvenviečių, kurių sklaida matoma 11 paveiksle.

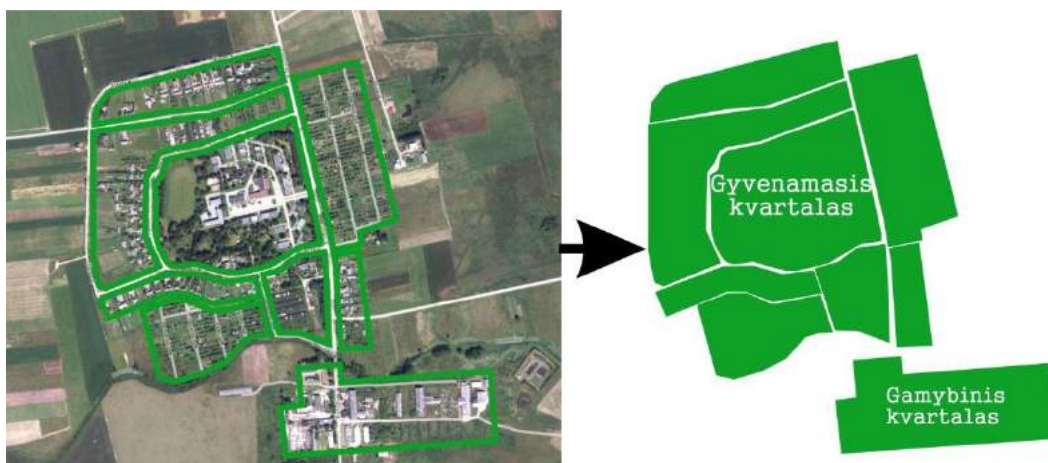
11 pav. Buvusių kolūkių gyvenviečių sklaida Lietuvos teritorijoje šiuo metu (1900 gyvenviečių) (Autoriaus paveikslas)

Šiandieninėje Lietuvoje, per ketvirtį amžiaus nebuvo vykdoma joks sistemingas, planinis gyvenviečių steigimas. Tiesa, šalies miestų, o ypač didžiųjų – Vilniaus, Kauno, Klaipėdos pašonėje, jau antrą dešimtmetį vyksta ganėtinai intensyvus individualių gyvenamųjų namų statybos bumas. Tačiau šių išdygusių naujų kvartalų gyvenvietėmis vadinti negalima, nes jos daugiausia vystosi stichiškai, be iš anksto parengto bendro plano, jose nėra vykdoma jokia socialinių, kultūrinių ir kitų svarbiausių visuomeninių pastatų statyba. Tokių kvartalų statybų intensyvumą diktuoja šalies, bei jos gyventojų ekonominė situacija. Pats tokių priemiesčių kvartalų statybos bumas buvo 2007–2008 metai, kai visa šalis išgyveno ekonominį „aukso amžių“. Po to sekė staigi ekonominė krizė, ko pasakoje tokių kvartalų statybos, ko ne visiškai sustojo. Šiuo metu atsigauçant šalies ekonominei situacijai, stebima pagerėjusi situacija ir priemiesčių kvartalų statybos srityje. Naujieji priemiesčių kvartalai, tai miestų

augimo į išorę padarinys, kuris vyksta dėl žemės plotų ribotumo ir brangumo pačiuose miestuose. Taip pat tai miestuose gyvenančių ir dirbančių žmonių noro turėti nuosavą namą su žemės sklypu aplink jį. Jokių būdu šių kvartalų negalima vadinti naujomis gyvenvietėmis. Taigi buvusios kolūkinės gyvenvietės, šiuo metu yra vėliausiai statytos ir naujausios gyvenvietės Lietuvoje, kurios dėl pasikeitusio statuso ir sumenkusios svarbos, suseno ir pradėjo nykti anksčiau laiko.

1.4. Buvusių kolūkių gyvenviečių kraštovaizdinė reikšmė ir kompozicinės savybės kraštovaizdyje

Profesorius Jurgis Bučas teigė „naujai besikuriančios kolūkinio kaimo gyvenvietės kraštovaizdyje vis dar atrodo kaip palaidos sankaupos pilkšvų statinių, tarp kurių kyšo vandentiekio bokštas arba katilinės dūmtraukis“ (J. Bučas, 1988), šis profesoriaus teiginys rodo, kad kolūkių gyvenvietėms trūksta kompozicinio vienybės ir brandumo. Kraštovaizdyje aiškiai išsiskiria dvi pagrindinės kolūkinės gyvenvietės kompozicinės dalys – tai gamybinė ir gyvenamoji zonos (12 pav.). Gamybinė gyvenvietės dalis įprastai būna kompoziciškai aktyvesnė už gyvenamąją, joje vyrauja didesnė formų, tūrių, jų dydžių ir santykio įvairovė. Gyvenamosios zonos kompozicija kraštovaizdyje nėra tokia aktyvi kaip gamybinės zonos, čia tūrių ir formų žaismas kur kas nuosaikesnis, išvelgiama daug kompozicinio ritmo, netgi monotonijos. Kadangi šios dvi gyvenviečių dalys yra projektuojamos per atstumą viena nuo kitos, bei savo kompoziciniais principais tai pat kardinaliai skiriasi, būtina šias dvi dalis, bei jų įtaką kraštovaizdžiui aptarti atskirai detalčiau.

12 pav. Gyvenvietės zonos. Dainava (Ukmergės r.) (Autoriaus paveikslėlis)

Iš gamybinės kolūkinės gyvenvietės dalies, kraštovaizdyje labiausiai išsiskiria aukšti arba ilgi gamybinių kolūkių kompleksų tūriai. Dažniausiai tai yra aukšti ir masyvūs elevatoriai bei siloso bokštai, kurie buvo statomi ne po vieną, bet grupėmis į stačiakampį ar trikampį plotą arba rikiuojami eilėmis. Šie bokštai yra netgi visos gyvenvietės ar panoraminės atkarpos dominantės, dažnai nustelbiančios, net tokias svarbias senąsias kraštovaizdžio dominantes, kaip bažnyčių bokštai. Taip pat gamybinėse zonose dažnai savo aukščiu išsiskiria vandentiekio bokštai, kurie aprūpindavo gamybinę

gyvenvietės dalį vandeniui, kaminai, bei kiti įvairios paskirties bokštai ir konstrukcijos. Bet visi šie statiniai yra kur kas mažesnio tūrio, nei aptarti elevatoriai ir siloso bokštai.

Užimamu plotu ir pastatų ilgumu išsiskiria fermos, kuriose buvo laikomi gyvuliai, bei šieno, šiaudų ir kitos nupjautų kultūrų laikymo sandėliai – kluonai. Šie pastatai dažniausiai neišsiskiria savo aukščiu, tačiau kraštovaizdyje aiškiai akcentuojasi jų ilgis, horizontalumas.

Daugelyje buvusių kolūkių gyvenviečių, gamybinės zonos pastatai yra apleisti, nyksta arba visiškai sunykę. Fermų, sandėlių ir kitų pastatų griuvėsiai disonuoja kraštovaizdyje, jį skurdina ir daro nepatrauklų. Kai kur, griuvusiai jau yra apaugę krūmais ir medžiais, ten kontrastas su kraštovaizdžiu nėra toks stiprus. Sunaikinta nemažai ir aukštų dominančių, ypač vandentiekio bokštų ir kitų daugiausia iš metalo pagamintų konstrukcijų.

Kolūkinių gyvenviečių gyvenamosios zonos dalyse, tokių ryškių vertikalių dominančių, kaip gamybinėse dalyse – nėra. Dažniausiai vienintelė dominantė čia yra mūriniai, metaliniai arba iš mišrių medžiagų pastatyti vandentiekio bokštai, kurie tiekia vandenį gyvenvietės gyvenamajai zonai. Šiais laikais daug kur vandentiekio sistemos nėra modernizuotos ir šie vandentiekio bokštai vis dar atlieka savo tiesioginę paskirtį. Gyvenamosios gyvenvietės dalys į kraštovaizdį įsilieja ganėtinai nuosaikiai, čia nėra per daug savo dydžiu išsiskiriančių tūrių. Kiek didesnio tūrio, dėl savo paskirties, buvo projektuojami kultūros namai, mokyklos. Tačiau jų tūriai skaidomi, kad vizualiai atrodytų smulkesni.

Kultūros namai kolūkinėse gyvenvietėse turėjo ypatingą svarbą, šie pastatai neretai būdavo puošniausi ir įspūdingiausi kolūkinių gyvenviečių pastatai (13 pav.). Jų statyboms buvo organizuojami, net architektūriniai konkursai, kur šalies architektai galėjo išreikšti savo kūrybinį potencialą. Apie kultūros namų išskirtinumą kalbama Vaido Petruolio straipsnyje „Kultūros namai kaip socialistinės Lietuvos kaimo modernizacijos elementas“. Jame patvirtinama mintis apie kultūros namų svarbą kolūkiniam Lietuvos kaimui „1969–1972 m., kai architektūrinėje spaudoje plačiau pasklinda kritika dėl naujųjų gyvenviečių monotonijos, architektūrinio neišraiškingumo ir pan. Todėl aštuntajame, o ypač devintajame dešimtmečiuose palaipsniui atsisakoma tipinių projektų, pradedama ieškoti originalių, kontekstualių sprendimų“ (V. Petrulis, 2012).

Gyvenvietės gyvenamosios dalies siluetą kraštovaizdyje sudaro ritmingas vienodų arba panašių gyvenamųjų namų išdėstymas, šlaitinių stogų sudaromas dantytas horizontas (14 pav.). Kolūkinėse gyvenvietėse kaip ir tuo metu statomuose miestuose, buvo taikomas serijinės statybos principas (15 pav.). Dažnai, didelė gyvenvietės dalis, arba net visą gyvenvietę būdavo

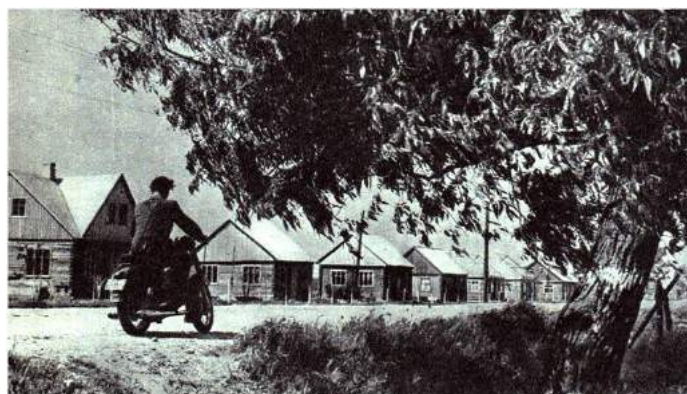
13 pav. Pagryžupio kultūros namai (Kelmės r.)

(<http://www.miestai.net/forumas/showthread.php?t=12143>)

užstatoma vienodais gyvenamaisiais namais. Tie patys namai buvo statomi, net ir skirtingose gyvenvietėse. Tai lėmė gyvenviečių supanašėjimą ne tik jų viduje, bet ir išorėje – kraštovaizdyje. Pasidarė sunku atskirti gyvenvietę nuo gyvenvietės, kiekviena ėmė stokoti išskirtinumo – identiteto.

14 pav. BKG vyrauja dvišlaičiai stogai
(<http://www.miestai.net/forumas/showthread.php?t=12143>)

15 pav. Serijinė masinė statyba kolūkio gyvenvietėje

Šiais laikais, buvusių kolūkiečių namams reikalinga renovacija ir ji iš dalies vyksta. Tačiau kiekvienas namo savininkas tai daro pagal savo individualų estetikos suvokimą ir finansines galimybes. Visa tai grasina, kad ateityje gyvenvietės, priešingai iš panašių ir suvienodėjusių, gali virsti architektūrinio chaoso židiniai. Kad taip nenutiktų, būtina apsvarstyti tokių gyvenviečių rekonstravimo galimybes ir įteisinti tam tikrą architektūrinę gyvenviečių renovacijos reglamentavimą.

Kolūkių gyvenviečių teigiama ir neigiama kompozicinė įtaka kraštovaizdyje

Profesorius Jurgis Bučas teigia „Kompozicinis ryšys su aplinka dažnai yra atsitiktinis ir labai įvairus: vienur jie vizualiai užteršia agrarines erdves, kitur atlieka kompoziciją organizuojančią dominančių, akcentų ir subdominančių vaidmenį“ (J. Bučas, 1988). Profesorius išskiria šias pagrindines teigiamas ir neigiamas kolūkių savybes, kurios įtakoja kraštovaizdį:

TEIGIAMOS

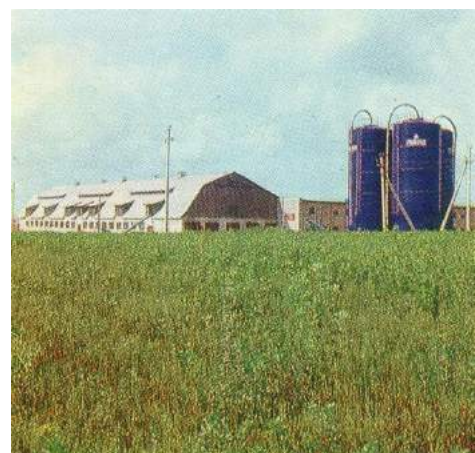
- *Išauga kraštovaizdžio fono ekspozicinis potencialas;
- *horizontaliojo fono plokštumos įgauna stambaus mastelio spalvinę gamą;
- *ryškėja kontrastų harmonija;
- *ryškėja industrinio ir agrarinio pradų darna;
- *kraštovaizdį praturtina naujos formos ir tūriai;
- *išlieka kraštovarkiniai principai;
- *didėja elementų koncentracija;
- *mažėja erdvės vizualinė tarša;
- *vienodėja stambėjančių elementų ir besiplečiančių erdvių mastelis;
- *didėja struktūros aiškumas, taisyklingumas, funkcinis vientisumas, kompozicinis brandumas.

NEIGIAMOS

- *Kai kur grėsmingai auga vizualinė antropogeninė kraštovaizdžio perkrova;
- *fonas netenka erdvę „organizuojančių“ kompaktiškų tūrių su aukštomis vertikalėmis;
- *hipertrofuotos erdvės antropogeniškai vizualiai persotinamos;
- *mažėja kraštovaizdžio natūralumas;
- *kraštovaizdžio vizualinės struktūros tipiškėja;
- *skursta vietinis ir nacionalinis kraštovaizdžio savitumas.

Kolūkių gyvenviečių pagrindinės dominantės kraštovaizdyje

Kaip buvo aptarta 2.2. poskyryje, pagrindinės buvusių kolūkių gyvenviečių dominantės kraštovaizdyje yra elevatoriai, siloso ir vandentiekio bokštai (16 pav.). Bent vienas iš šių statinių buvo kiekvienoje kolūkio gyvenvietėje ir atliko pagrindinį gyvenvietės orientyrų vaidmenį. Šiais laikais dalis šių orientyrų, daugiausia iš jų, vandentiekio bokštų yra nugriauta po to, kai buvo modernizuotos vandentiekio sistemos. Bet tai yra padaryta tik nedidelėje dalyje buvusių kolūkinių 16

gyvenviečių. Vandentiekio bokštai toliau išlieka dažniau- 16 pav. Šienainio bokštas Verėduvos k. Kėdainių r. siai pasitaikanti dominantė šiose gyvenvietėse. Elevatoriai (<http://ariogalosalbumas.lt/apylines/vereduva-2/>) ir siloso bokštai taip pat vis dar dažnai sutinkama dominantė kraštovaizdyje, tačiau žymiai rečiau nei vandentiekio bokštai. Šios industrinės ir dažniausiai vienintelės tokio mastelio kolūkių dominantės kraštovaizdyje, pabrėžė kolūkių gyvenviečių monofunkciškumą, naujumą savo laikotarpyje.

BKG buvo statomi kelių tipų vandentiekio bokštai. Dažniausiai iš jų pasitaikantis – metaliniai vandens bokštai. Jie buvo statomi mažesnėse kolūkių gyvenvietėse, kuriose gyventojų skaičius būdavo planuojamas iki 300, daugiausia tai buvo pagalbinės ir neplėstinos kolūkių gyvenvietės. Šių bokštų aukštis tarp 15 – 20 m, aukštingumas priklausydavo nuo namų skaičiaus, kuriems vandentiekio bokštas turėjo tiekti vandenį. Žemiausi iki 15 metrų aukščio bokštai, neviršija horizontinių kliūčių, tokių kaip medžiai ar didesni pastatai, susilieja su jais ir nedaro didesnės įtakos kraštovaizdžiui. Visi kiti vandens bokštai viršijantys minėtą aukštį, išsiskiria gyvenviečių panoramose, tampa jų dominantėmis bei orientyrais.

Kiti vandentiekio bokštai viršijantys 20 m aukštį ir kartais siekiantys net 30 m, buvo statomi iš mišrių medžiagų, bet dažniausiai iš plytų mūro. Tiek bokšto kamienui, tiek pagrindinei viršutinei

daliai – vandens rezervuarui, buvo naudojama ši statybinė medžiaga. Tiesa, pats rezervuaras – metalinis, iš išorės apšiltintas ir apmūrytas plytų mūru.

Kita, dažnai pasitaikanti vandens bokštų statybinė medžiaga – betoniniai ritiniai, iš kurių buvo statomi Bokštų kamieniai. Tokių bokštų viršutinė cisternos tiek vidinė funkcinė dalis, tiek išorinė – apdailinė, būdavo gaminamos iš metalo.

Visos šios medžiagos, naudojamos vandens bokštų statyboms buvo naudojamos be jokių apdailos medžiagų. Vienintelė apdailos medžiaga – dažai, kuriais buvo dažoma metalinės vandens bokštų dalys, tačiau jų pirminė paskirtis ne apdailos, bet apsauginė, sauganti metalines bokštų dalis nuo rūdijimo ir korozijos. Vandens bokštai – funkcinės paskirties statiniai, be jokių puošybos elementų (17 pav.). Jų forma ir išraiška, pabrėžė jų funkciją. Tačiau nors ir būdami neišraiškingi, vandens bokštai buvo ir yra svarbūs BKG dominantiniai elementai.

Kaip rašo P. Borisovičius analitinėje apžvalgoje „...centrų vieta gyvenviečių panoramose (siluetuose) turėtų pabrėžti atitinkamai architektūriškai apiforminti vandentiekio bokštai“ (P. Borisovičius, 1979), tačiau realybėje kuriant šių bokštų architektūrinę išraišką buvo eita paprasčiausiu ir finansiškai taupiausiu keliu. Lietuvoje galima suskaičiuoti vos kelis vandentiekio bokštus kurie išsiskyrė savo originalumu ir architektūra. Tokie bokštai buvo statomi kolūkinėse gyvenvietėse, kurios savo urbanistiniais ir architektūriniais sprendimais išsiskyrė iš viso kolūkinių gyvenviečių konteksto. Ko gero išskirtiniausia kolūkinė gyvenvietė Lietuvoje yra Juknaičiai (Šilutės r.). Šioje gyvenvietėje stovi išskirtinis prie bendros gyvenvietės architektūros priderintas vandentiekio bokštas (18 pav.).

17 pav. Dažnai pasitaikantys vandentiekio bokštų projektai
(<http://www.efoto.lt/node/617570> , <https://www.google.lt/maps>)

18 pav. Juknaičių vandens bokštas
(Autoriaus nuotrauka)

Taip pat kraštovaizdyje ryškios dominantės yra buvusių kolūkių gyvenviečių gamybiniuose kvartaluose stovintys siloso bokštai ir elevatoriai. Šie bokštai yra aukščiausi ir savo masyviu vertikaliu tūriu labiausiai išsiskiriantys statiniai kolūkių gyvenvietėse, neretai jie yra ir pagrindinės dominantės kolūkinio kaimo kraštovaizdyje. Šie statiniai dominavimu kraštovaizdyje nusileidžia nebent už juos aukštesniems miestelių bažnyčių bokštams. Pagrindinė elevatorių, siloso bokštų statybinė medžiaga

yra plienas, kartais pasitaiko ir bokštų pastatytų iš gelžbetonio. Šiuose bokštuose nėra jokio architektūrinės išraiškos, tai grynai inžineriniai statiniai ir jie neatlieka jokios kitos funkcijos, nei buvo numatyta juos statant. Šiais laikais dalis šių bokštų yra nenaudojami ir apleisti, dalis vis dar atlieka savo pagrindinę funkciją.

Iš pirmo žvilgsnio grubiai atrodantys buvusių kolūkių inžineriniai aukštybiniai pastatai turėtų agresyviai dominuoti kraštovaizdyje, tačiau taip nėra. Jie dažnai netgi praturtina ir pajvairina Lietuviškąjį kaimo kraštovaizdį. Tai ypač svarbu šalies dalyse, kur vyrauja lygumos (Vidurio Lietuva, Suvalkija), šios vertikalės atlieka akcentų ir orientyrų vaidmenį kraštovaizdyje.

1.5. Buvusių kolūkių gyvenviečių pavyzdžiai iš Lietuvos ir užsienio

Kad suprasti, kaip vystėsi buvusios kolūkių gyvenvietės nuo jų kūrimosi iki šių dienų, atliekamas esamų šių gyvenviečių pavyzdžių analizę Lietuvoje. Informacija apie Lietuvos teritorijoje esančias buvusias kolūkių gyvenvietes, nepasižymi dideliu kiekiu. Apie buvusias kolūkių tipo gyvenvietes esančias užsienyje, rasti duomenų dar sunkiau. Kolūkinė sistema buvo vykdyta Sovietų sąjungoje, šiandien didelė dalis posovietinių šalių nepasižymi gausia informacijos sklaida. Kitos užsienio šalys, kurios nepriklausė Sovietų sąjungai, buvusių kolūkių gyvenviečių neturi, nes kolūkinė sistema jose nebuvo vykdoma. Šiame poskyryje bus pateikti Lietuvoje projektuotų buvusių kolūkių gyvenviečių pirminių projektų pavyzdžiai ir dabartinė reali jų situacija. Bus galima palyginti kaip buvo vykdyti gyvenviečių projektiniai sprendiniai, kas buvo įgyvendinta ir ko atsisakyta. Iš pavyzdžių esančių užsienyje, bus pateikti žemės ūkio funkcijos ar su šia funkcija susijusių pastatų pavyzdžiai, taip pat buvusios šios funkcijos pastatų pritaikomumo kitoms funkcijoms pavyzdžiai.

Buvusių kolūkių gyvenviečių Lietuvoje pavyzdžių analizė

GYVENVIEČIŲ PROJEKTŲ, BEI JŲ ESAMOS REALIOS SITUACIJOS PAVYZDŽIAI LIETUVOJE

Duomenys apie gyvenvietę

Gyvenvietės projektas

Esama situacija

Jonavos r. Batėgalos (centrinė) gyvenvietės 1970 m projektas ir dabartinė situacija

Jonavos r. Preišiogalėlės (centrinė) gyvenvietės 1969 m projektas ir dabartinė situacija

Jonavos r. Šveicarijos (centrinė) gyvenvietės 1969 m projektas ir dabartinė situacija

Jonavos r. Šveicarijos (centrinė, anksčiau vadinta Gudoniais) gyvenvietės 1969 m projektas ir dabartinė situacija

Jonavos r. Keižonių (pagalbinė) gyvenvietės 1969 m projektas ir dabartinė situacija

Duomenys apie gyvenvietę Gyvenvietės projektas Esama situacija

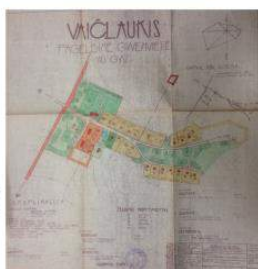
Jonavos r. Žeimių (centrinė) gyvenvietės 1967 m projektas ir dabartinė situacija

Vilkaviškio r. Čyčkų (centrinė) gyvenvietės 1968 m projektas ir dabartinė situacija

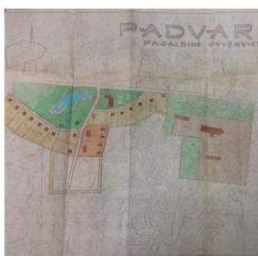
Vilkaviškio r. Vaičlaukio (pagalbinė) gyvenvietės 1968 m projektas ir dabartinė situacija

Vilkaviškio r. Girėnų (centrinė, anksčiau vadinta Papečiais) gyvenvietės 1968 m projektas ir dabartinė situacija

Vilkaviškio r. Padvarniškio (pagalbinė) gyvenvietės 1968 m projektas ir dabartinė situacija

Vilkaviškio r. Karklinių (centrinė) gyvenvietės 1967 m projektas ir dabartinė situacija

Vilkaviškio r. Lauckaimio (centrinė) gyvenvietės 1967 m projektas ir dabartinė situacija

Duomenys apie gyvenvietę

Gyvenvietės projektas

Esama situacija

Vilkaviškio r. Paražnių (pagalbinė gyvenvietės 1967 m projektas ir dabartinė situacija

Vilkaviškio r. Alvito (centrinė) gyvenvietės 1967 m projektas ir dabartinė situacija

Vilkaviškio r. Švitrūnų (pagalbinė) gyvenvietės 1967 m projektas ir dabartinė situacija

Vilkaviškio r. Aruodiškių (centrinė) gyvenvietės 1967 m projektas ir dabartinė situacija

(Autoriaus paveikslai. Projektų nuotraukos iš projektų bylų gautų Architektūros ir urbanistikos tyrimų centre Kaune, ortofoto iš <http://www.maps.lt/map/default.aspx?lang=lt>)

Kaip matoma iš pateiktų gyvenviečių projektų ir esamos realios situacijos pavyzdžių, didžioji dalis gyvenviečių esami planiniai – urbanistiniai sprendiniai neatitinka arba tik iš dalies atitinka sprendinius pateiktus jų projektuose. Tai rodo, kad daugumas pirminių gyvenviečių projektų tolimesniuose projektavimo etapuose buvo supaprastinami. Gyvenviečių projektų supaprastinimas, ko ne vienintelis būdas atpiginti gyvenvietės statybą, ko pasakoje taip buvo taupomos lėšos. Tačiau gyvenviečių urbanistinei ir architektūrinei išraiškai toks taupymas darė neigiamą įtaką. Dažniausiai buvo atsisakoma „nebūtinų“ gyvenvietei atributų tokių kaip – parkai, poilsio zonos, visuomeniniai pastatai. Visų šių objektų atsisakymas neigiamai įtakojo gyventojų gerovę ir jų kasdienybę.

Buvusių kolūkių gyvenviečių esami pavyzdžiai Lietuvoje

- **Kaniūkų gyvenvietė**

Rajonas	Kauno
Gyventojų skaičius	86
Buvęs gyvenvietės statusas	Pagalbinė

19 pav. Gyvenvietės panorama žvelgiant nuo magistralinio kelio A1 Vilnius –Kaunas – Klaipėda
(<https://www.google.lt/maps>)

Kaniūkai – nedidelė tipinė buvusi pagalbinė kolūkio gyvenvietė, šalia Babtų miestelio. Šio kaimo buvusi gamybinė kolūkio zona pavyzdingai tvarkoma bei prižiūrima ir tuo išsiskiria iš daugelio buvusių kolūkinių gyvenviečių konteksto Lietuvoje. Buvusiuose kolūkio gamybiniuose pastatuose dabar įsikūrusi žemės ūkio bendrovė. Gyvenvietės siluetas iš toli matomas važiuojant greta einančiu magistraliniu keliu A1 Vilnius – Kaunas – Klaipėda. Ypač iš šio silueto išsiskiria gamybinių pastatų tūriai, kurie savo masyvumu žymiai didesni už kitus gyvenamosios kaimo dalies pastatus. Šiuos tūrius kraštovaizdžio panoramoje dar labiau akcentuoja ryški bordo spalva, kuria nudažyti visi gamybiniai pastatai (19 pav.).

- **Batėgalos gyvenvietė**

Rajonas	Jonavos
Gyventojų skaičius	350
Buvęs gyvenvietės statusas	Centrinė

20 pav. Batėgalos gyvenvietės vaizdas iš viršaus
(<http://www.maps.lt/map/default.aspx?lang=lt>)

Batėgalos gyvenvietėje ypač ryškiai matomas kolūkinėms gyvenvietėms buvęs būdingas padalinimas į dvi dalis – gyvenamąją ir gamybinę (20 pav.). Šioje gyvenvietėje šią atskirtį dar labiau sustiprina tarp gamybinės ir gyvenamosios dalių einantis pagrindinis krašto kelias. Gyvenamojoje Batėgalos dalyje

vyrauja tankus, vadinamųjų alytnamių namų užstatymas, kurių didžioji dalis dabar yra renovuoti ir pakeitę savo pirminę išvaizdą.

21 pav. Batėgalos gyvenvietės gamybinio kvartalo vaizdas
(<https://www.google.lt/maps>)

Buvęs kolūkio gamybinis kvartalas šiuo metu yra naudojamas, čia įsikūrus medžio apdirbimo ir gaminių įmonė (21 pav.). Gamybiniai pastatai prižiūrimi, dalis jų yra renovuoti. Buvusioje galvijų fermoje dabar laikomi įvairūs miško žvėrys – elniai, briedžiai.. Visi šie žvėrys laisvai ganosi greta esančioje didelėje, aptvortoje teritorijoje. Neįprastas besiganančių laukinių žvėrių vaizdas pajvairina niekuo per daug neišsiskiriančios buvusios kolūkinės gyvenvietės vaizdą.

- **Tetervinų gyvenvietė**

Rajonas	Pasvalio
Gyventojų skaičius	351
Buvęs gyvenvietės statusas	Centrinė

22 pav. Tetervinų gyvenvietės vaizdas iš viršaus
(<http://www.maps.lt/map/default.aspx?lang=lt>)

23 pav. Modernizuoti buvę kolūkio gamybiniai pastatai
(<http://valstietis.tv3.lt/Pradzia/Naujienos/Zemes-ukis/Pazangu-pieno...>)

Tetervinai – tai buvusi centrinė kolūkio gyvenvietė, kurioje stambi gamybinė zona pastatyta atskirai į šiaurę nuo gyvenamosios kaimo dalies (22 pav.). Iš buvusių kolūkinių gyvenviečių konteksto, Tetervinai išsiskiria tuo, kad čia 2005 metais prasidėjusi kolūkinių pastatų modernizacija buvo baigta

per kelis metus, jos metu buvo atnaujintas visas stambus buvusių kolūkinių pastatų kompleksas (23 pav.). Dabar šis kompleksas pritaikytas pienininkystės verslui, laikoma per 1200 karvių. Taip pat bendrovė užsiima įvairių kultūrų auginimu, kurios stambiają dalį parduoda. Pieno ir augalininkystės ūkyje dirba 60 žmonių, iš kurių didžioji dalis vietiniai Tetervinų gyvenvietės gyventojai. Darbuotojų atlyginimai modernioje bendrovėje – vieni didžiausių Pasvalio rajone. Sutvarkytas buvęs kolūkio gamybinis kompleksas puošia apylinkių panoramą.

Buvusių ūkinių kompleksų pritaikymo pavyzdžiai užsienyje

- **Morišvilio koledžo dizaino centras Jungtinėse Amerikos Valstijose**

Metai **2012**

Plotas **2300 m²**

Autorius **Perkins Eastman**

24 pav. Morišvilio koledžo dizaino centro pastato eksterjeras

(<http://blog.suny.edu/2014/05/colleges-barn-undergoes-beautiful-architectural-transformation/>)

Morišvilio koledžo dizaino centras (24 pav.) pastatytas vietoj buvusios senos fermos, kurią smarkiai apgadino gaisras. Kurį laiką ferma stovėjo apleista ir nenaudojama, iki tol kol buvo nuspręsta joje įkurti mokslo įstaigos padalinį. Rekonstruotas pastatas išsaugojo savo pirminę siluetą, kuri sustiprina cilindro formos vertikalus laiptinės tūris, primenantis siloso bokštą – dažną fermų kompleksų atributą. Modernaus, švaraus dizaino centro interjeras puikiai sąveikauja su klasikine pastato išore.

- **Žemdirbystės vaikų darželis Vietname**

Metai **2013**

Plotas **3800 m²**

Autoriai **Vo Trong Nghia Architects**

25 pav. Pastato vaizdas iš paukščio skrydžio

(<http://www.archdaily.com/566580/farming-kindergarten-vo-trong-nghia-architects>)

26 pav. Pastato stogo fragmentas

Nors Žemdirbystės vaikų darželis (25 pav.) nėra nei buvęs žemdirbystės centras, nei jo rekonstrukcija, tačiau tai geras pavyzdys kaip naujai pastatytame pastate puikiai sujungiamos dvi iš pirmo žvilgsnio visiškai skirtingos funkcijos.

Darželyje vienu metu gali būti ugdomi 500 vaikų, kurių tėvai dirba greta esančiame fabrike. Pastatą sudaro trys žiedo formos korpusai, kurie susipina tarpusavyje. Ant skirtingo nuolydžio pastato stogo įrengtas grunto sluoksnis, kuriame auginamos įvairios augalų kultūros (26 pav.). Visame jų augimo procese, nuo pasodinimo iki derliaus nuėmimo, tiesiogiai dalyvauja mažamečiai, kuriems ugdomas teisingas požiūris žemdirbystę ir ekologiją. Neįprasta, žalia oazė esanti tankiai urbanizuotos teritorijos viduryje, turi tikslingą ir dar labiau neįprastą tematiką esamai geografinai situacijai.

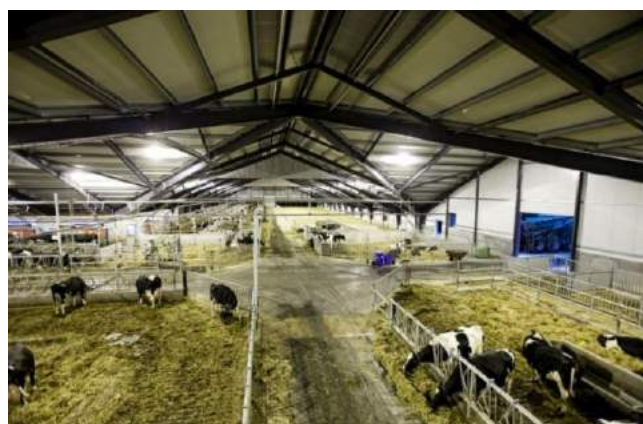
Šio pavyzdžio vystoma eksponuojamosios žemdirbystės tematika, gali būti buvusių kolūkinių gyvenviečių, o ypač jų gamybinių kompleksų renovacijos viena iš siektinų krypčių.

- **Pieno ūkio fermų kompleksas Danijoje**

Metai **2012**

Plotas **8800 m²**

Autoriai **LUMO Architects**

27 pav. Fermų eksterjero vaizdas kraštovaizdyje

(<http://www.archdaily.com/315610/vejlskovgaard-stable-lumo-architects>)

28 pav. Fermos pastatytos gyvenvietės pašonėje

600 karvių ūkis esantis vidurio Danijoje yra geras naujos architektūrinės išraiškos pastato ir tradicinės kaimo aplinkos sąryšio pavyzdys (27 ir 28 pav.). Didelio tūrio išraiškingos stogo formos nedisonuoja panoramoje, ją papildo. Visoje apylinkėje karvidžiu kompleksas tampa savotišku panoraminiu centru, intriguojančiu jį aplankyti.

- **Verslo ir konferencijų centras Danijoje**

Metai **2011**

Plotas **7000 m²**

Autoriai **SeARCH**

29 pav. Centro senosios dalies vaizdas

(<http://www.archdaily.com/140309/favrholm-conference-center-search>)

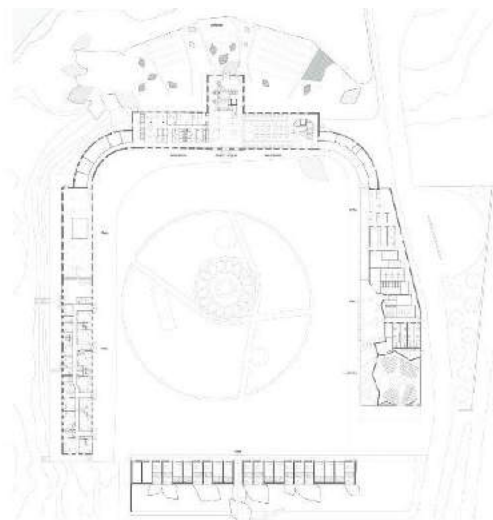
30 pav. Verslo ir konferencijų centro kiemo vaizdas

Verslo ir konferencijų centras esantis už 40 km į šiaurę nuo Kopenhagos, Novo Nordišo miestelyje yra senosios – tvarios ir šiuolaikinės architektūros sąjungos pavyzdys (29 ir 30 pav.). Senos

mokslinių tyrimų ir inovacijų įmonės iniciatyva rekonstruotas senasis pastatų kompleksas, bei prie jų pristatytas naujos architektūrinės išraiškos pastatas sukuria vietai naują tapatybę ir vertę. Buvusiuose ūkiniuose pastatuose dabar įkurtos auditorijos, biurai, restoranai, konferencijų salės, treniruoklių salė ir kitos patalpos (32 pav.). Naujasis priestatas (31 pav.) pastatytas pagal naujausius Danijos statybos reglamentus ir viršija jų griežtus ekologinius reikalavimus 25 %.

31 pav. Naujojo priestato eksterjero fragmentas
(<http://www.archdaily.com/140309/favrholm-conference-center-search>)

32 pav. Komplekso pirmo aukšto planas

Šis pavyzdys iš Danijos yra puikus senosios ir šiuolaikinės architektūros sąjungos bei pastatų funkcijos pritaikomumo visiškai kitoms funkcijoms pavyzdys.

1.6. Buvusių kolūkių gyvenviečių urbanistinės, architektūrinės ir paveldosauginės tendencijos

Kaip jau minėta, beveik visos buvusios kolūkių gyvenvietės buvo projektuojamos pagal individualų kiekvienai gyvenvietei sudaryta urbanistinį projektą. Tačiau labai dažnai, taupymo sumetimais, gyvenviečių projektuose būdavo atsisakoma daug gerbūvio elementų, projektai supaprastinami iki tokio lygio, kad gyvenvietėje projektuojamos tik gatvės su gyvenamųjų namų grupėmis. Dažniau projektai būdavo supaprastinami kolūkių pagalbiniams gyvenvietėms. Architektūrinė išraiška gyvenvietėse daugelyje gyvenviečių būdavo panaši, naudoti kartotiniai gyvenamųjų namų projektai. Ypač populiarūs dėl pigumo ir greito pastatymo buvo vadinamųjų „alytnamių“ tipo gyvenamųjų namų projektai. Naujosios gyvenvietės nebūdavo rašomos į jokių saugojimo ar paveldo sąrašus, tačiau būdavo kuriamos išskirtinės, etaloninės gyvenvietės, kurios iš visos kolūkinių gyvenviečių masės išsiskirdavo unikalėmis urbanistiniais ir architektūriniais sprendimais. Tuo metu žinomiausiomis pavyzdinėmis kolūkinėmis gyvenvietėmis laikytos Juknaičių (Šilutės r.) ir Dainavos (Ukmergės r.) gyvenvietės. Šios dvi gyvenvietės ir iki šių dienų yra žinomiausi ir populiariausi buvusios originalios kolūkinės urbanistikos ir architektūros pavyzdžiai.

Šiandieninėje Lietuvoje buvusios kolūkių gyvenvietės dar nėra įtrauktos į jokių paveldosauginių sąrašus. Minėtieji Juknaičiai (33 pav.), ko gero, yra vienintelė buvusio kolūkinio tipo gyvenvietė, kuri šiuo metu yra įtraukta į Kultūros vertybių registrą, kuriame kaip saugotina pažymėtas gyvenvietės urbanistinis išplanavimas, architektūriniai elementai, apželdinimas ir pats gyvenvietės kraštovaizdis. Juknaičiai yra išimtis tiek visame

33 pav. Juknaičiai (<http://www.lkas.lt...>)

buvusiame kolūkiniame projektavime, tiek dabartiniame Kultūros vertybių registre, tačiau jokių būdu neturėtų ir toliau likti vienintele išimtimi. Turėtų būti išanalizuota ir saugotomis paskelbtos daugiau BKG, kurios supažindintų dabarties jaunąsias ir ateities kartas su Lietuvoje buvusiais urbanistiniais, architektūriniais, istoriniais etapais. Visas nekilnojamasis turtas, menkai prižiūrimas ar visiškai neprižiūrimas, labai greitai nyksta ir norint ateityje dalį jo skelbti saugotinais, negalima bus to padaryti, nes paprasčiausiai nebus ką saugoti. Apskritai, dėl viso sovietinio architektūrinio palikimo visuomenėje kyla daug diskusijų, nesutariama ar ši architektūra yra vertinga, ar reikia ją saugoti. Šioje diskusijoje daug lemia paveldosaugoje dažnai minimas 50 metų laikotarpis, kuris yra svarbus kriterijus skelbiant pastatą saugotinu. Pusė amžiaus – yra riba, nuo kurios didžioji dalis pastatų turi būti sulaukę tam, kad būtų svarstoma ar jie verti būti paskelbti kaip paveldosauginiai. 50 metų yra pakankamas laiko tarpas per kurį užmirštami daugelis šališkų sentimentų ir pati karta prisimenanti įvykius vykusius

prieš pusšimtį metų jau būna apmiršusi įtakojančius praeities įvykius. Dėl šių veiksnių objektas pretenduojantis į paveldą gali būti vertinamas nešališkai, teisingai. Tačiau, daugelis sovietinės architektūros šio pusės amžiaus laikotarpio dar nėra sulaukęs ir gali būti, kad sulauks šio laikotarpio jau praradę daug savo vertingųjų elementų. Tačiau yra išimtinų sovietinės urbanistikos ir architektūros pavyzdžių, kurie buvo paskelbti saugotinais dar nesulaukę 50 metų amžiaus ribos. Žinomiausi iš jų yra dabartinis Kauno Technologijos Universiteto (KTU) studentų miestelis, Vilniaus koncertų ir sporto rūmai, Lazdynų mikrorajonas Vilniuje.

Pagal šiandienines tendencijas matoma, kad buvusios kolūkių gyvenvietės vystosi savaime, be jokių aiškių gairių ir ateities perspektyvų. BKG gyvenamosios dalies pastatai renovuojami ir tvarkomi pagal besitvarkančiųjų žmonių norus ir galimybes, o didžiulė dalis gyvenviečių esančių toliau nuo šalies didmiesčių, apskritai nyksta. Edis Kriaučiūnas pastebi: „Po nepriklausomybės atkūrimo Lietuva paveldėjo sovietiniam ūkiui pritaikytą kaimo gyvenviečių tinklą. Pasikeitus politinei santvarkai, kardinaliai keitėsi ūkio struktūra, žemės naudojimas, ekonominiai ryšiai, tačiau kaimo gyvenviečių sistema liko nepakitusi.“ (E. Kriaučiūnas, 2013). Kolūkinei santvarkai pritaikytos gyvenvietės buvo paliktos likimo valiai ir savaiminiam tolimesniam vystymuisi. Visos Lietuvos demografiniai rodikliai jau eilę metų krypsta į blogąją pusę, gyventojų šalyje sparčiai mažėja. Vienintelė vietovė šalyje, kurioje nesijaučia gyventojų mažėjimo yra sostinė Vilnius, čia gyventojų per pastarąjį dešimtmetį netgi daugėjo. Tačiau gyventojų mažėjimas visoje likusioje šalies teritorijoje juntamas, ypač kaimo vietovėse. Kaip pažymi E. Kriaučiūnas: „Daugelyje Lietuvos kaimiškųjų teritorijų gyvenvietės nyksta, jų raidos reguliavimas paliktas vietinėms bendruomenėms, kurių galimybės esmingai keisti kaimo raidos kryptis – minimalios. Akivaizdu, kad valstybei trūksta ne tik finansinių išteklių, bet ir vieningo bedravalstybinio požiūrio į kaimo gyvenviečių ateitį.“. Visos tendencijos rodo, kad dabar ir artimiausioje ateityje nebus jokių gerųjų, bendrai visą BKG sistemą aprėpiančių vystymosi perspektyvų urbanistikos ir architektūros srityse, nes demografinis nykimas yra visos šalies problema įtakojanti ir kitus veiksniai. Atsinaujinti, funkciškai naujai pritaikytos gali būti tik pavienės buvusios kolūkių gyvenvietės, kurios atlikus išsamius tyrimus ir galimybių analizes būtų perspektyviausios ir turinčios daugiausia ekonominio potencialo.

1.7. Buvusių kolūkių gyvenviečių kaitos tendencijų ir pritaikymo galimybių problemos ir jų sprendimo hipotezė

Pagrindinė problema buvusių kolūkinių gyvenviečių vystymosi raidoje yra ta, kad per pastarąjį amžiaus ketvirtį, kai nebėra kolūkinės santvarkos, šių gyvenviečių vystymasis iš esmės yra sustojęs. Buvę kolūkių gamybiniai kompleksai arba iš dalies naudojami, arba yra visiškai apleisti ir griūna. Gyvenviečių gyvenamieji namai rekonstruojami pagal kiekvieno namo savininko supratimą ir finansines galimybes, o dalis namų išvis griūna, nes juose niekas negyvena. Kaimų tuštėjimo problema aktuali nuo pat Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo 1990 metais. Dėl to kalta bendra šalies gyventojų emigracija į užsienį, taip pat vidinė šalies migracija, kai kaimo gyventojai keliasi gyventi į miestus. Pagrindinė kaimo migracijos į miestus priežastis yra darbo ir užimtumo nebuvimas Lietuvos provincijoje.

Tai pat kaip ir Lietuvos miestams šiuo metu aktuali pastatų renovacijos klausimas, taip ir kaimo gyvenvietėse ši problema yra aktuali. Daugelis pastatų statyti kolektyvizacijos metu, dabar yra pasiekę didelį nusidėvėjimo lygį, jiems būtinas kapitalinis remontas, renovacija. Nusidėvėję pastatai kenkia bendram gyvenviečių vaizdai, daro jas nepatrauklias, formuoja bendrą neigiamą nuomonę apie provincijos gyvenvietes.

Ypač kaimo įvaizdžiui ir bendram kraštovaizdžiui kenkia buvusių kolūkinių pastatų kompleksų vargana fizinė būklė. Griuvėsiais virstantys pastatai nepritraukia jokių investicijų, galvojama, kad jie yra per daug nusidėvėję ir netinka šiandieninėms reikmėms. Manoma, kad juos nugriauti ir vietoj jų statyti naujus statinius, kur kas finansiškai labiau apsimoka, nei rekonstruoti ir pritaikyti jau esamus statinius. Tokių apleistų buvusių kolūkių gyvenviečių gamybinių centrų galima aptikti visoje Lietuvos teritorijoje, reguliariai išsibarsčiusių visuose rajonuose, ypač labiau nutolusiuose nuo didžiųjų šalies miestų. Tokios gyvenvietės kaip Didžiasalis (Ignalinos r.), Konstantinava (Rokiškio r.) yra virtę mirusiais kaimais, kurie labiau primena Černobilį, bet ne gyvenvietes, kuriose vis dar yra gyvenančių žmonių. Toks gyvenviečių nykimas yra opi šalies problema, kuri jau vystosi nuo pat Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo, kada sumenko kaimiškosios šalies dalies įtaka ir vaidmuo bendrame šalies kontekste. Nuo tada beveik visas dėmesys, investicijos, naujų projektų vystymas skiriamas miestams ir dažniausiai tik didiesiems, provincija paliekama nuošalyje.

Trūksta ateities perspektyvų modelio, kurio puikus pavyzdys yra 1967 m. sudarytas Lietuvos rajoninio planavimo modelis. Jis numatė kiekvieno šalies regiono prioritetus, nurodė jų vystymosi kryptis ir gaires „Lietuvos TSR rajoninio planavimo darbai pradėti 1956 m. Pagrindinės priežastys, skatinusios imtis rajoninio planavimo, buvo auganti pramonė, žemės ūkio kolektyvizavimas ir su tuo susiję dideli urbanizacijos tempai, naujų žemės ūkio gyvenviečių statybos“ (K. Šešelgis, 1975). Didelė dalis šio modelio buvo sėkmingai įgyvendinta.

Šiandien buvusios kolūkių gyvenvietės yra praradusios savo pirminę paskirtį. Statytos kaip gamybiniai centrai, kuriose sutelkta visa tam centrui aptarnauti reikalinga darbo jėga, šiomis dienomis neatlieka savo pagrindinės – žemės ūkio produktų gavybos funkcijos. Anksčiau kolūkių gyvenvietės buvo kaimų gyventojų pagrindinės darbovietės ir laikomos darbo garantu provincijoje. Dabar tik nedidelė dalis kaimo gyventojų turi galimybę dirbti savo gyvenvietėje, kiti važiuoja į darbovietes esančias miestuose ar toliau nuo jų gyvenamosios vietos. Anksčiau gyvenviečių centruose esančiuose visuomeniniuose ir administraciniuose pastatuose, tokiuose, kaip mokyklos, darželiai, valgyklos, kultūros namai ir kt. buvo sukuriama taip pat daug darbo vietų. Tačiau daugumas šių įstaigų dabar uždarytos, nenaudojami pastatai griūna, gyventojai yra netekę kasdienybės įvairovės galimybių. Kompensuoti būtinųjų įstaigų nebuvimą jų gyvenvietėse, provincijos žmonės gali lankydami rajonų centruose, kuriuose galima rasti visas būtinausias įstaigas, kurios anksčiau buvo ir daugelyje kaimų gyvenviečių.

Kaimuose ypač aktuali emigracijos bei gyventojų senėjimo problemos. Gyvenvietėse gyvena didelė dalis žmonių, kurie patys anksčiau dirbo kolūkiuose ir buvo kolektyvizacinės sistemos dalimi. Dabar šie žmonės daugiausia yra jau garbingo amžiaus, sudaro didžiąją kaimo gyventojų dalį. Kita dalis gyventojų yra jaunesnioji karta ir naujakuriai, kurie su buvusia ankstesne BKG funkcija neturėję nieko bendro. Jaunoji, darbingo amžiaus karta Lietuvos kaime nuolatos nyksta. Tam įtakos daugiausia turi darbo vietų ir užimtumo nebuvimas Lietuvos provincijoje, kuris iššaukia gyvenviečių socialines ir kitas problemas.

Kai kuriems buvusių kolūkių gyvenviečių gamybiniams centrums pavyko išlaikyti savo pagrindinę funkciją. Po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo, dalis kolūkių buvo reorganizuoti į žemės ūkio bendroves (ŽŪB). 2014 metais, Lietuvos statistikos departamento duomenimis, Lietuvoje veikė 398 žemės ūkio bendrovės. Nemaža dalis iš jų yra įsikūrusios buvusiuose kolūkių pastatuose, taip išlaikant šių pastatų pirminę paskirtį, jie naudojami, prižiūrimi. Žemės ūkio bendrovėse dirba vietiniai, daugiausia tų gyvenviečių, kuriuose įsikūrusios bendrovės, gyventojai. Tačiau tokios žemės ūkio bendrovės įsikūrusios tik nedidelėje dalyje BKG.

Anksčiau statytos pagal individualų projektą, dabar buvusios kolūkių gyvenvietės vystosi be jokių aiškių perspektyvinių planų. Architektūrinių tokių gyvenviečių veidą labiausiai keičia jų gyventojai, renovuodami savo individualius gyvenamuosius namus, kurie buvo statyti masiškai ir pagal tipinius projektus. Iš pirmo žvilgsnio monotoniškai atrodantis architektūrinis BKG veidas po tūptų keičiasi ir įvairėja, tačiau tokie pokyčiai vykdomi be jokios iš anksto nustatytos tvarkos ir sistemos – stichiškai. Dažniausiai renovacijos vykdomos pagal kiekvieno šeimnininko renovuojančio savo namą, individualų skonį ir grožio suvokimą. Visa tai gresia ir galima neskoninga stilių samplaika ir architektūrine betvarke buvusiose kolūkių gyvenvietėse.

BKG ateities pritaikomumo ir panaudojimo galimybių hipotetinis modelis

BKG aiškiai išsiskiria **dvi** pagrindinės gyvenviečių dalys:

- **Gyvenamosios** gyvenviečių dalys
- **Gamybinės** gyvenviečių dalys

Gyvenamųjų zonų pastatai, ypač gyvenamieji namai ir daugiabučiai, **renovuojami** taikant nustatytus estetinius reikalavimus, statybines medžiagas ir kitas tendencijas. Šiuos visus reikalavimus nusako **įstatymai, reglamentai** ir **taisyklės**, kurias sudaro specialiai šiai veiklai suburtos regionų komisijos. Komisijos nariai sprendžia kaip turėtų būti renovuojami gyvenviečių pastatai, kad maksimaliai pagerėtų gyvenviečių architektūrinis ir estetinis vaizdas, būtų pabrėžiamos kiekvieno regiono savybės, išskirtinumas, identitetas.

Gamybinių zonų pastatai taip pat **renovuojami**, dalį jų pritaikant **pirminei paskirčiai** (ūkinei veiklai). Kitos dalies pastatų **pritaikomumas sustiprinamas** juose **esančiais paskirčiais** (žemės ūkio bendrovės, įvairios įmonės).

Paskutinė, trečia dalis gamybinės zonos pastatų modernizuojama ir pritaikoma visiškai **kitai paskirčiai** nei buvo jų pirminė paskirtis. Buvę gamybiniai kolūkių pastatai modernizuojami į teminius muziejus, meno ar verslo centrus, pramogų kompleksus ir kt. Taip sudaromos galimybės viešam jų **naudojimui** ir **lankomumui**, skatinamas **turizmas**. Ko pasakoje atsiranda naujos darbo vietos ir vietinių gyventojų užimtumo galimybės. Taip sprendžiama ir visa eilė kitų uždavinių, tokių kaip:

Pagerėjusi gyventojų finansinė padėtis – lėtėja žmonių migracija iš provincijos – sprendžiama kaimų nykimo problema

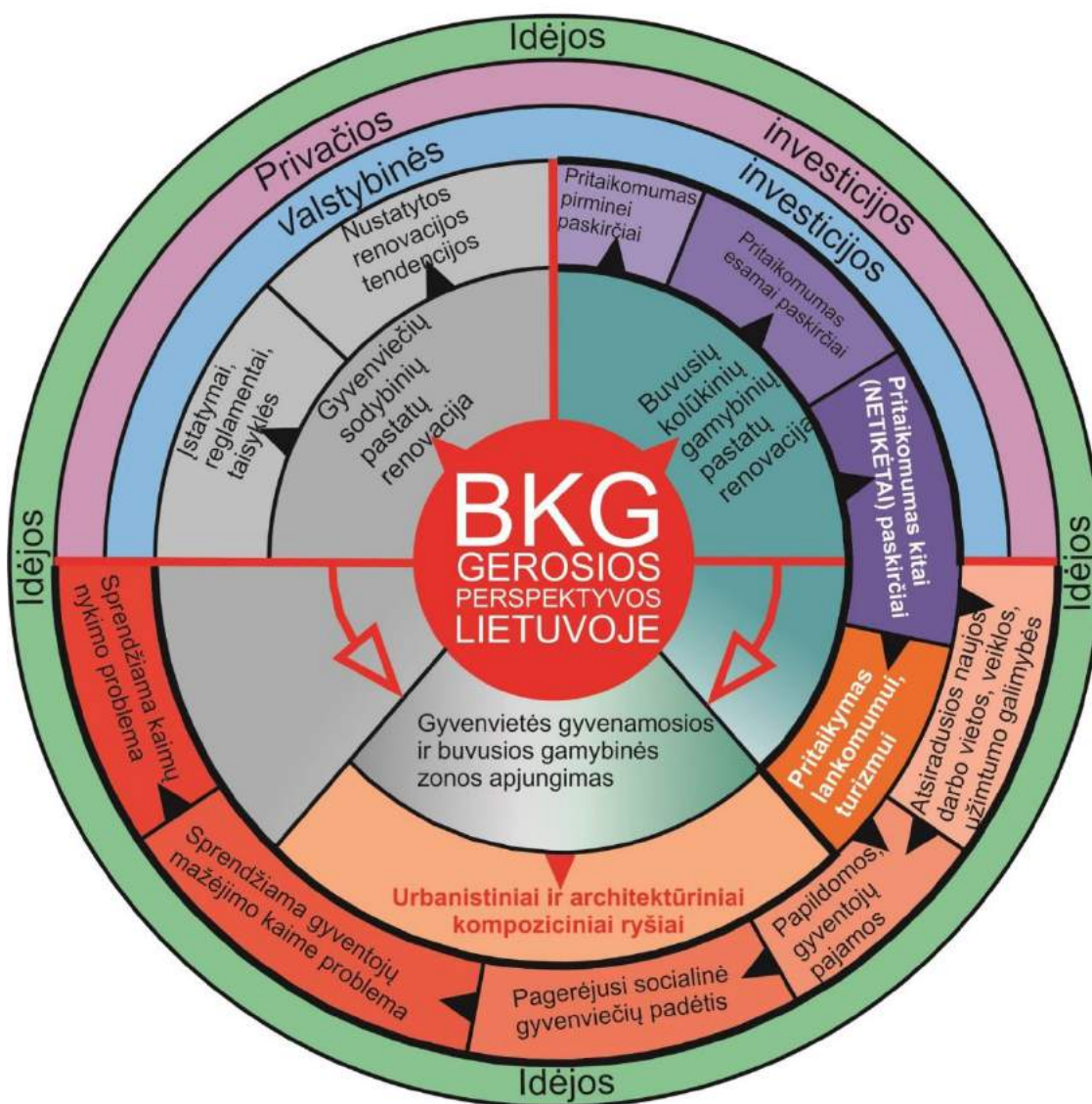
Kaimuose, kuriuose taikomas trečiasis, paskutinis gamybinių zonų modernizacijos tipas, **mažinama atskirtis** tarp gamybinių ir gyvenamųjų zonų. Atskirtis mažinama pasitelkus **urbanistines** ir **architektūrines priemones**.

Visi šie veiksmai nėra galimi be lėšų, kurias skiria **privačios** ir **valstybinės investicijos**. Galiausiai viską vainikuoja – **idėjos**, kurios duoda stimulą pirmiesiems veiksams, po kurių seka ir visi kiti aptarti procesai.

Viso galima išskirti keturis pagrindinius hipotetinio modelio teiginius, kurie yra tolimesnio darbo pagrindiniai tikslai. Tai yra:

- **Idėjos**
- **Modernizacija**
- **Pritaikymas lankomumui ir turizmui**
- **Zonų apjungimas urbanistiniais ir architektūriniais ryšiais**

Hipotetinis modelis

Hipotetinis modelis

Darbo dalies apibendrinimas

1. Sukaupus ir išanalizavus literatūrą ir kitus informacinius šaltinius apie buvusias kolūkių gyvenvietes, galima aiškiai apibrėžti šių gyvenviečių sampratą. Buvusios kolūkių gyvenvietės (BKG) – tai sovietiniais metais tikslingai įkurtos funkcinės gyvenvietės, atlikusios joms priskirtos ūkinės teritorijos priežiūros ir produkcijos gavybos ir gamybos darbus. Jose buvo sutelkta visa šiems darbams atlikti reikalinga darbo jėga – darbininkai, t.y. šių gyvenviečių gyventojai. Didžioji dalis nagrinėtų

šaltinių yra išleista buvusių kolūkių gyvenviečių kūrimosi metu arba praėjus nedaug laiko nuo šio etapo. Mokslinių darbų, analizių ir kitos metodikos trūkumas, žvelgiant iš šių dienų perspektyvos, rodo BKG neištirtumą, menką joms skiriamą dėmesį bei nišą busimiems gyvenviečių tyrimams ir jų perspektyvinių planų sudarymams.

2. Buvusios kolūkių gyvenvietės (BKG) beveik tolygiai pasiskirsčiusios visoje Lietuvos teritorijoje. Sovietmečiu suformuotas šių vietovių tipologinis suskirstymas (centrinė, pagalbinė, neplėstina) šiandieninėje Lietuvoje neišsaugojo jokios funkcinės reikšmės, tačiau išliko charakteringi urbanistinių struktūrų ir ūkinių kompleksų dydžiai. Priklausomai nuo geografinės situacijos ir tipo BKG turi didelę įtaką Lietuvos kaimo kraštovaizdžiui. Kalvotose, daugiau išraiškingose Lietuvos vietose šios gyvenvietės mažiau veikia kraštovaizdį, tačiau mažiau išraiškingose, lygumų vietovėse BKG smarkiai akcentuojasi, dažniausiai teigiamai papildo skurdžias lygumų panoramas.

3. Išanalizavus panašių buvusių ūkinių kompleksų renovacijos pavyzdžius Lietuvoje ir užsienyje, galima teigti jog tokių pavyzdžių, o ypač gerų, mūsų šalyje nėra arba yra labai maža. Užsienyje analogiškų gyvenviečių tvarkymo pavyzdžių, taip pat nėra. Ūkinių kompleksų tvarkymo ir pritaikymo gerų pavyzdžių yra labai nedaug. Tai rodo buvusių kolūkių gyvenviečių pritaikymo projektavimo potencialą, projektuotojams galimą kūrybinę nišą.

4. Projektuojant BKG buvo remtasi standartizacija gyvenamųjų namų ir gamybinių pastatų projektavime. Pasiiekti įvairesnę architektūrinę tokių gyvenviečių išraišką trukdė menkas statybinių medžiagų pasirinkimas. Šiandien daugumos BKG, ypač gamybinių jų dalių fizinė būklė yra labai prasta, išryškėja pagrindinės problemos: a) negrįžtamai nyksta BKG, gyvenamosios zonos reikšmė, kurioje anksčiau buvo sutelkta visa ūkiui aptarnauti reikalinga darbo jėga; b) neaiškus buvusių kolūkių gyvenviečių statusas dabartinėje Lietuvos gyvenviečių sistemoje; c) funkciškumo nebuvimas (dėl nenaudojimo), arba padrika funkcijų samplaika ; d) estetinis nepatrauklumas dėl didelio pastatų fizinio ir morališko nusidėvėjimo e) gyventojų emigracija, kurios pagrindinės priežastys yra darbo ir užimtumo nebuvimas, kuris kyla iš gyvenviečių funkciškumo nebuvimo.

5. Akivaizdžiai matoma, kad sovietmečiu aktyviai kuriamos ir besivystančios gyvenvietės, šiomis dienomis beveik nesivysto, stagnuoja arba nyksta. BKG fizinis ir moralinis nusidėvėjimas, daro žalą šalies kraštovaizdžiui, rodo šių gyvenviečių renovacijos reikalingumą. Buvęs šių gyvenviečių monofunciškumas yra sukūręs didelę materialinę bazę, kuri šiuo metu yra tik dalinai naudojama arba visiškai apleista. Pateiktame Hipotetiniame modelyje įvertinta: bendra BKG renovacijos galimybės, naujų funkcijų pritraukimas, esamų funkcijų sustiprinimas – tai pagrindiniai veiksniai, kurie duotų stimulą tokių gyvenviečių atsigavimui ir teigiamam vystymuisi.

2. BUVUSIŲ KOLŪKIŲ GYVENVIEČIŲ EMPIRINIAI TYRIMAI

Tyrimų tikslas

Tyrimų tikslas – atlikti empirinius tyrimus ir remiantis gautais rezultatais patikslinti hipotetinį modelį, išrinkti konkrečią buvusią kolūkio gyvenvietę, kurioje bus siūlomas eksperimentinis projektas.

Tyrimų uždaviniai

Norint nuosekliai ir kuo daugiau iširti analizuojamą temą, sudaroma tyrimų programa, kurios pagrindiniai **uždaviniai** yra šie:

- Apibrėžti tiriamųjų objektų lauką, pagrindinius kriterijus, kuriais vadovaujantis bus atrinkti tiriamieji objektai;
- Išsirinkti metodiką, kuria remiantis bus įgyvendinama tyrimų eiga;
- Taikant išsirinktas metodikas atlikti tyrimus;
- Gautą tyrimų medžiagą susisteminti, apibendrinti;
- Pagal nustatytus kriterijus atrinkti kelis tiriamus objektus;
- Pagal išsirinktas metodikas atlikti objektų tyrimus;
- Tyrimų rezultatus analizuoti, sisteminti ir apibendrinus pateikti tyrimų išvadas;
- Išskirti pagrindines hipotetines iširtų objektų panaudojimo ir/ar nepanaudojimo galimybes;
- Remiantis visų tyrimų rezultatais tikslinti hipotetinį modelį, pagrįstai išsirinkti konkretų objektą, kuriame tolimesnėje darbų eigoje bus siūlomas eksperimentinis projektas;
- Pateikti bendras viso darbo išvadas, kuriose būtų apibrėžiamas buvusios kolūkio gyvenvietės galimybių koncepcinis modelis.

1.2. Tyrimų objektas

Tyrimų objektas – tipinės buvusios kolūkių gyvenvietės, jų buvę gamybiniai – ūkiniai centrai ir gyvenamosios zonos. Didelis tokių gyvenviečių tankis šalyje rodo galimai esamą neišnaudotą šių gyvenviečių potencialą, didelę urbanistinę ir kraštovaizdinę reikšmę. Norint išsiaiškinti šių gyvenviečių panaudojimo – pritaikomumo galimybes, tyrimų socialinių apklausų dalyje apklausiami buvusių kolūkinių gyvenviečių gyventojai, bei architektūros ir urbanistikos srities specialistai. Tyrimų objektai tiriami vietose fiksuojant esamą situaciją, įvertinant jų vizualinę įtaką, esamą fizinę būklę ir materialinę bazę. Taip pat nagrinėjami įvairūs antriniai šaltiniai, tokie kaip planai, brėžiniai, literatūra. Visu šių tyrimų rezultatai naudojami darbo išvadų padarymui, hipotetinio modelio patikrinimui ir jeigu reikia, pataisymui, bei koncepcinio projektavimo modelio sudarymui. Taip pat iš tiriamų objektų siekiama pagrįstai išsirinkti vieną, tinkamiausią, kurioje tikslingiausia vystyti eksperimentinį projektą.

Pagrindiniai kriterijai, kuriais atrenkami tyrimų objektai

- **Objekto geografinė vieta** – dėl ekonominio pagrįstumo atrenkamos buvusios kolūkių gyvenvietės (BKG), kurios yra netoli (iki 20 km) nutolusios nuo šalies rajonų centrų ir yra teritorinių apskričių centrų įtakos periferinėje zonoje.
- **Objekto fizinė būklė** – tyrinėjamos gyvenvietės, kurių gamybinės zonos kompleksų pastatai yra išlikę ir per ilgą nenaudojimo laikotarpį nesuirę.
- **Objekto dydis** – tyrinėjamos BKG daugiau dėmesio skiriant gamybinių kompleksų zonoms, kurias turi sudaryti bent kelių ūkinių pastatų kompleksas. Pačių gyvenviečių gyvenamosios zonos tyrimų smarkiai neįtakoja, pagrindinė sąlyga – gyvenamosios zonos negali būti miestelio statusą turinčios gyvenvietės.
- **Objekto tipas** – tyrinėjamos buvusios kolūkių centrinės ir pagalbinės gyvenvietės, neplėstinės gyvenvietės statusą turėjusios gyvenvietės, dėl savo pernelyg mažos urbanistinės struktūros, nėra analizuojamos.
- **Kraštovaizdinė reikšmė** – analizuojamos vizualiai aktyvios buvusios kolūkių gyvenvietės, kraštovaizdžiui darančios vidutinę arba didelę įtaką.
- **Prie objekto vedanti inžinerinė infrastruktūra** – analizuojamos prie gero susisiekimo, asfalto danga dengtų kelių esančios buvusios kolūkių gyvenvietės.
- **Objekto naudojimas** – tyrinėjamos buvusios kolūkių gyvenvietės, kurių didžioji dalis gamybinių pastatų šiuo metu yra nenaudojami arba naudojami tik iš dalies ir juose nevykdoma aktyvi veikla.
- **Urbanistinė struktūra** – BKG, kuriose aiškiai atskiriamas gamybinių ir gyvenamųjų funkcijų zoniškumas.

1.3. Tyrimų darbinė hipotezė

Pirminis hipotetinis darbo modelis sukurtas magistro studijų pirmajame semestre, „Tiriamasis projektas 1“ modulio, darbo eigos metu. Antrame semestre, atlikus empirinius tyrimus ir iš jų gavus rezultatus patvirtinamas, koreguojamas arba paneigiamas sudarytas hipotetinis modelis. Tyrimų rezultatai padės paruošti argumentus, kuriais remiantis tolimesnėje eigoje, bus išsirinkta konkreti eksperimentinio projekto vieta, jo rekonstrukcijos, projektavimo ir pritaikomumo principai.

Atlikti empiriniai tyrimai turi patvirtinti arba paneigti šias hipotetinio modelio teorijas:

Hipotetinio modelio teorijos siekia buvusių kolūkių gyvenviečių (BKG) prikėlimo antrajam gyvenimui architektūriniu – urbanistiniu bei funkcinio požiūriu. Tikimasi, jog tokiose, naują pavidalą įgavusiose BKG, ims spręstis ir aibė socialinių problemų. Pagerėjusios tokių gyvenviečių vizualinės savybės darniai papildys šalies kraštovaizdį. Hipotetiniame modelyje išskiriami šios pagrindinės teorijos:

- Buvusių kolūkių gyvenviečių gyvenamųjų zonų pastatų (gyvenamųjų namų, visuomeninių pastatų, daugiabučių) renovacija labiausiai būtų skatinama naujais įstatymais, reglamentais ir taisyklėmis, kuriose nusakomos renovacijos modeliai ir tendencijos. Šios tendencijos spręstų, kaip turėtų būti renovuojami gyvenviečių pastatai, kad maksimaliai pagerėtų gyvenviečių architektūrinis ir estetiškas savybės. Niuanso principu architektūroje būtų pabrėžiamos kiekvieno regiono būdingiausios savybės ir identitetas. Valstybės skiriama parama (panašiai, kaip daroma su daugiabučių modernizacija miestuose) duotų stimulą pastatų renovacijai.
- Gamybinių zonų fizinę būklę, išorės vaizdą ir bendrą estetinę vertę, taip pat, pagerintų taikomas renovacijos – modernizacijos modelis. Svarbiausia – nenaudojamiems pastatams suteikti funkcinį panaudojimą. Dalies gyvenviečių gamybinės (ūkinės) zonos turėtų būti pritaikytos pirminei paskirčiai (ūkinei veiklai). Kitų gyvenviečių gamybinėse zonose sustiprinamas jose jau esančios funkcijos ir veiklos (pvz. žemės ūkio bendrovių, įvairios įmonių veikla). Dar kitų gyvenviečių gamybinėse zonose, pastatai modernizuojami ir pritaikomi visiškai kitai ir netikėtai paskirčiai (pvz. pramogų parko, daugiafunkcinio centro, muziejus ar panašiai veiklai). Taip sudaromos galimybės pritaikyti juos viešo naudojimo, lankomumo, turizmo skatinimui.
- Gyvenvietėse, kuriuose taikomas gamybinių zonų modernizacijos ir pritaikomumo modelis, mažinama atskirtis tarp gyvenviečių gyvenamųjų ir darbinių gyvenviečių zonų. Tai daroma pasitelkus įvairias architektūrinės ir urbanistinės priemones. Atskirties mažinimas padėtų išlaikyti šių zonų tarpusavio sąveiką ir ryši, papildyti viena kitą.
- Viso to rezultatas – atsiradusios naujos darbo vietos ir vietinių gyventojų užimtumo galimybės spręstų įvairius socialinius aspektus, tokius kaip: provincijos gyventojų finansinė padėtis, žmonių emigracija iš provincijos, kaimų nykimo problema ir kt.
- Visi šie aptarti veiksniai nebūtų galimi be pradinių investicijų, kurios turėtų būti skiriamos iš privačių ir valstybinių investicijų. Vėliau per gamybos ir lankomumo procesus gautos lėšos atpirktų investicijas, kol galiausiai imtų nešti pelną.

Viskas prasideda nuo geros ir pagrįstos idėjos, kurią įrodžius pritraukiami investuotojai. Eksperimentinio projekto būdu bus bandoma įrodyti idėjos reikalingumas.

Viso išskiriami keturi pagrindiniai hipotetinio medelio teiginiai, kurie yra pagrindiniai ir siektini tolimesnėse darbų stadijose, tai yra:

- BKG renovacijos ir modernizacijos modelis
- BKG pritaikymas lankomumui ir turizmui
- BKG zonų apjungimas urbanistiniais ir architektūriniais ryšiais
- Konceptualios idėjos pritaikytos BKG

1.4. Tyrimų struktūra ir metodika

Tyrimų struktūra

1. Suformuojama tyrimų darbinė hipotezė;
2. Atliekama kaimų bendruomenių ir architektūros srities specialistų sociologinės apklausa;
3. Gauti apklausų rezultatai susistemunami ir apibendrinami;
4. Atliekami objektų tyrimai vietose, vertinama esama objektų būklė, jų kraštovaizdžio vizualinė charakteristika;
5. Tyrimų rezultatai apibendrinami ir susiteminami;
6. Padaromos darbo dalies išvados;
7. Patikslinama tyrimų darbinė hipotezė;
8. Sukuriamas BKG kaitos tendencijų ir galimybių koncepcinis modelis;
9. Pateikiamos viso semestro darbo išvados.

Tyrimų metodika

Tiriant objektus, t.y. buvusias kolūkių gyvenvietes, bus pasitelktos keturios tyrimų metodikos. Tai, sociologinių apklausų, objektų tyrimų vietose ir kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų ir fraktalinio indekso metodikos.

Sociologinių apklausų metodika

Sociologinių apklausų metodika išskiriama į dvi dalis– kaimų bendruomenių ir architektūros srities specialistų sociologines apklausas. Bendruomenių apklausos anketos bus išdalintos Kauno regiono kaimiškujų vietovių gyventojams, specialistų apklausos anketa – architektūros, urbanistikos srityse dirbantiems specialistams. Atsakymai į anketose užduotus klausimus padės išsiaiškinti šių dviejų grupių nuomones apie buvusias kolūkines gyvenvietes ir jų esamą situaciją, bei daromą įtaką kraštovaizdinėje, architektūrinėje, funkcinėje ir urbanistinėse srityse. Dalis anketose užduodamų

klausimų bus vienodi tiek bendruomenių nariams, tiek specialistams. Bus siekiama išvelgti pagrindinius nuomonių skirtumus tam tikrais klausimais. Sociologinių apklausų metodika bus siekiama išsiaiškinti:

- Nuomonė apie buvusių kolūkių gyvenviečių funkcinio panaudojimo ir pritaikomumo galimybes;
- Požiūris į esamą architektūrinę/urbanistinę BKG vertę;
- Kokias būdais turėtų būti atnaujinamos buvusios kolūkių gyvenvietės;
- Kokia architektūrinė stilistika labiausiai tiktų BKG atnaujinimui;
- Kokiai naujai funkcijai galėtų būti pritaikyti BKG gamybiniai pastatai.

Objektų tyrimų vietose metodika

Objektų tyrimų vietose metu, bus išsiaiškinama objektų fizinis nusidėvėjimas ir esama situacija, daromos foto fiksacijos, kurių pagalba bus stengiamasi išskirti objektų teigiamus ir neigiamus aspektus. Taip pat bus išskiriamas objektų funkcinio panaudojimo potencialas. Objektų tyrimų vietose metu bus siekiama:

- Susipažinti su objektais realiose situacijose;
- Įvertinti objektų fizinę būklę;
- Sudaryti objektų foto fiksaciją;
- Išskirti objektų teigiamas ir neigiamas savybes;
- Atrasti objektų unikaliausias ir vertas išsaugojimo savybes.

Kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų metodika

Trečiasis – kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų metodas, kuris gausiausiai yra išanalizuotas profesoriau Jurgio Bučo, padės išskirti pagrindinius vizualinius – panoraminius gyvenviečių aspektus. Bus galima nustatyti tiriamų objektų kraštovaizdinio identiteto lygius, jų perteklių arba stygių. Taikoma metodika turėtų išskirti tiriamų objektų vizualiai problematiškiausias vietas. Tiriant objektus vizualinių charakteristikų metodu, bus siekiama:

- Įvertinti erdvinę – kompozicinę objektų struktūrą kraštovaizdyje;
- Apibrėžti vizualinių elementų pertekliaus arba stygiaus vietas;
- Išskirti objektų vertinguosius panoraminius elementus;
- Išskirti problemines vietas, kurias ateityje galėtų būti sprendžiamos;
- Išskirti dominančių ir orientyrų įtakos zonas.

2.1. Buvusių kolūkių gyvenviečių atranka tyrimams

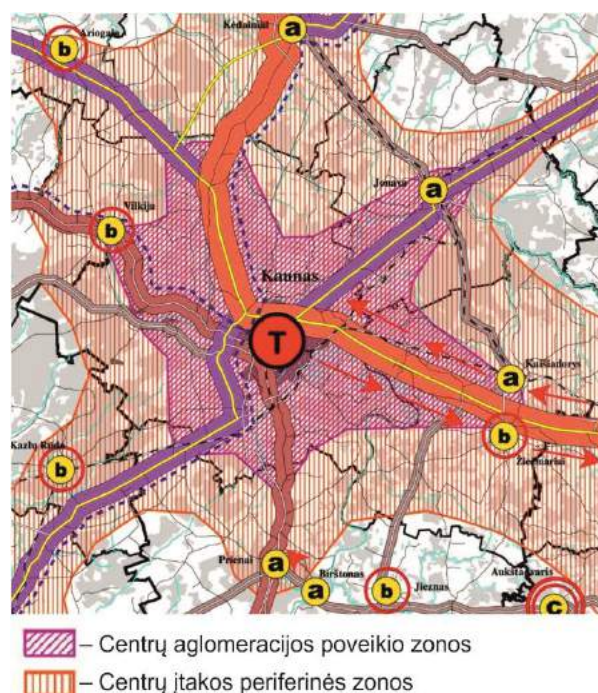
Iš socialinių apklausų rezultatų paaiškėjo, kad didžiausias apklaustųjų procentas norėtų, jog išskirtinis – pavyzdinis objektas, tai yra renovuota, modernizuota ar kitaip atnaujinta buvusi kolūkio gyvenvietė, pirmiausia atsirastų Vidurio Lietuvos regione. Tai, kad pati apklausa buvo vykdyta Kauno apylinkėse, galėjo turėti įtakos tokiems rezultatams, tačiau žvelgiant iš loginės pusės, Vidurio Lietuvos pasirinkimas yra geriausias ir mažiausiai pažeidžiantis visų Lietuvos gyventojų interesus, nes:

- Vidurio Lietuva (Kauno regionas) geografiškai yra šalies centre ir vienodai nutolęs nuo visų šalies kampelių (Kaunas yra apie 40 km nutolęs nuo geografinio Lietuvos centro, kuris yra šalia Kėdainių);
- Kauno apylinkėse praeina visi svarbiausi šalies ir tarptautiniai koridoriai (Vilnius-Kaunas-Klaipėda automagistralė, „Via Baltica“ tarptautinis greitkelis, geležinkelių tinklas su svarbiausia šalyje atkarpa Vilnius-Šiauliai, tarptautinis Kauno oro uostas, didžiausios šalies upės – Nemunas su Nerimi, perspektyvinė geležinkelio trasa „Rail Baltica“);
- Statistinis Lietuvos gyventojas ne kartą per metus pasinaudoja bent viena aukščiau išvardinta susisiekimo trasa.

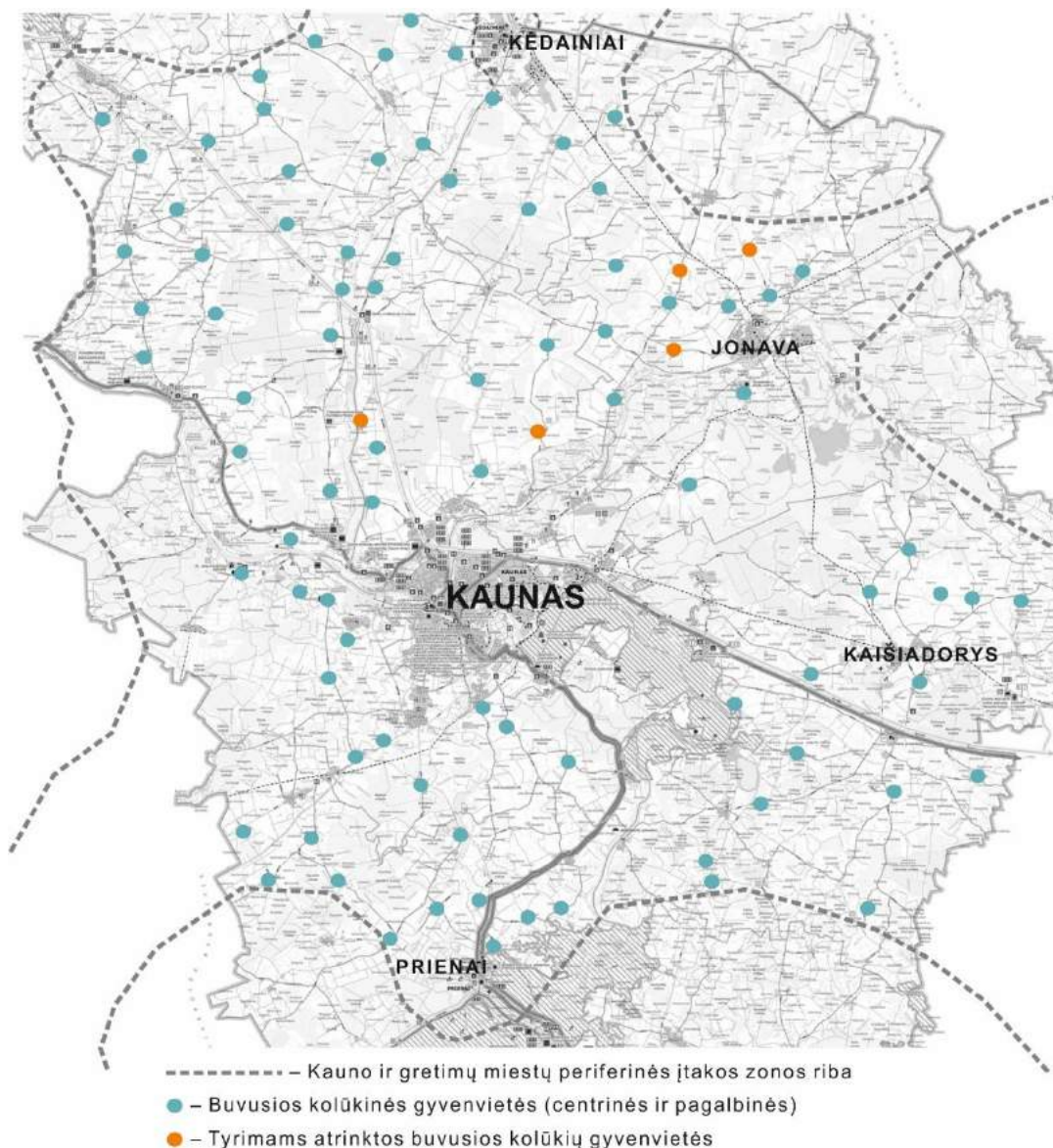
Vidurio Lietuva su Kauno apylinkėmis yra logiškiausias ir labiausiai priimtinas pasirinkimas. Dėl savo pasiekiamumo ir patogumo šis regionas gali pritraukti didžiausius lankytojų (turistų) srautus, teikti didžiausią grįžtamąją naudą. Tačiau ne visas Vidurio Lietuvos regionas yra vienodai patrauklus ir garantuoja vienodas perspektyvas. Lietuvos Respublikos Bendrajame Plane yra išskirtos koncentracijos ir centrų aglomeracinio poveikio arealai, kurie reiškia, kad į arealus patenkančios teritorijos geriau sąveikauja tarpusavyje, yra tankiau apgyvendintos, vyksta intensyvesni ekonominiai procesai ir kt. Šiame plane, Vidurio Lietuvoje labiausiai išsiskiria Kauno miestas, kurio koncentracijos ir aglomeracinio poveikio arealas apima plačias apylinkių teritorijas, kartu susijungdamas su gretimais mažesniais rajonu centrais, tokiais kaip – Prienai, Kaišiadorys, Jonava, Kėdainiai (pav. 34). Dažniausiai šie arealai (zonos) yra apsupusios centrus (miestus) ir pagrindinius judėjimo koridorius (kelius, geležinkelius). Šios zonos perdengia viena kitą, jungiasi ir sudaro bendrą miestų – centrų įtakos ir aglomeracijos poveikio arealų zonas.

Atsižvelgiant į centrų įtakos ir aglomeracijos poveikio zonos ribas aplink Kauną, buvo sudarytas buvusių

34 pav. Kauno periferija. (Ištrauka iš Lietuvos bendrojo plano)

kolūkių gyvenviečių išdėstymo schema, kurią sudaro buvusios centrinės ir pagalbinės kolūkių gyvenvietės (35 pav.).

35 pav. Buvusių kolūkių gyvenviečių išdėstymo schema Vidurio Lietuvoje, Kauno apylinkėse. (Autoriaus pav.)

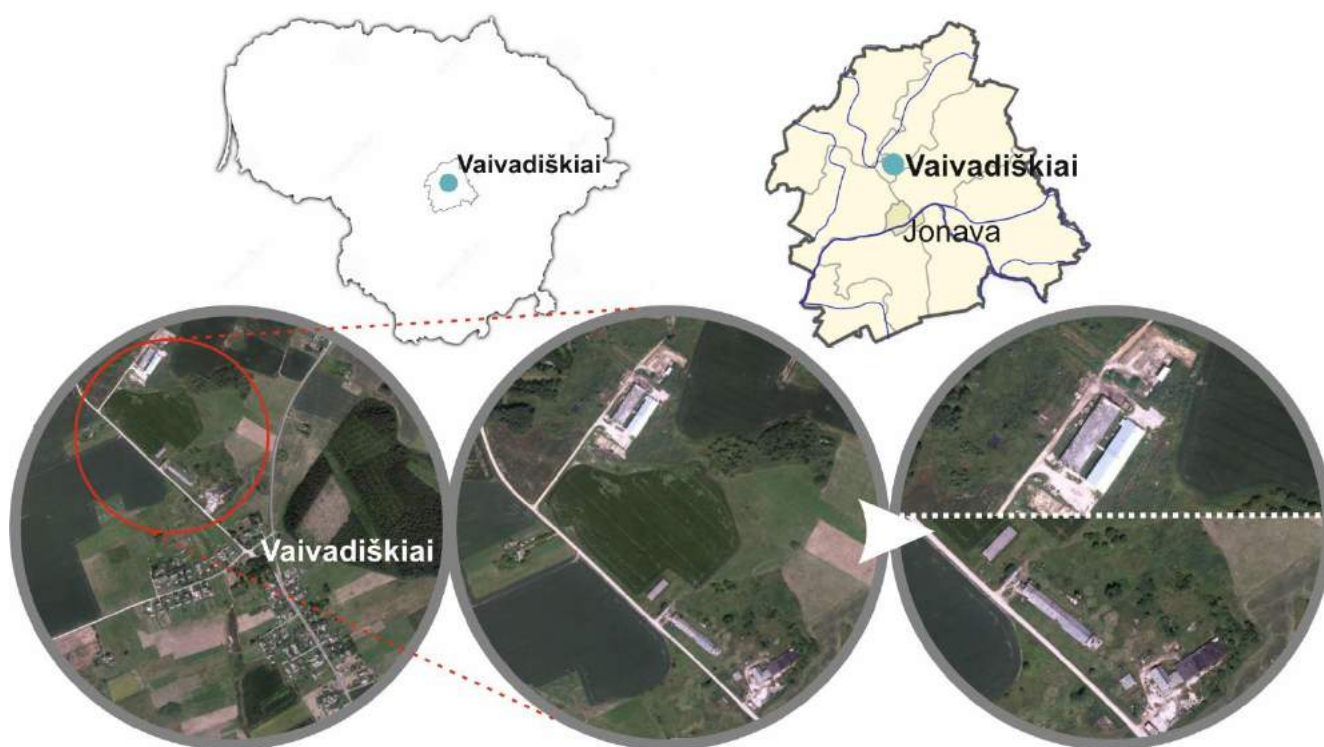
Pagal pagrindinius atrankos kriterijus (objekto geografinė vieta, objekto fizinė būklė, objekto dydis, objekto tipas, kraštovaizdinė reikšmė, prie objekto vedanti inžinerinė infrastruktūra, objekto naudojimas, urbanistinė struktūra) tolimesniems tyrimams atrinktos 5 buvusios kolūkių gyvenvietės, 3 esančios Jonavos rajone ir 2 esančios Kauno rajone. Atrinktos buvusios kolūkių gyvenvietės: Jonavos rajone – Vaivadiškiai, Čičinai, Ručiūnai; Kauno rajone – Didžiosios Lapės, Mūniškiai (35 pav.).

35 pav. 5 atrinktų gyvenviečių situacijos schema (Autoriaus pav.)

- **Vaivadiškių gyvenvietė**

Rajonas	Jonavos
Gyventojų skaičius	167
Buvęs gyvenvietės statusas	Pagalbinė

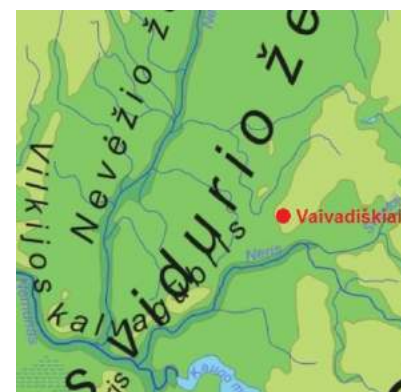

36 pav. Vaivadiškių gyvenvietės situacijos schema. (Auroriaus pav.)

- **Objekto geografinė vieta**

Vaivadiškiai įsikūrę 4 km į šiaurę nuo Jonavos miesto (pav. 36), nedidelių kalvų apsuptyje, nes gyvenvietė yra ant Vilkijos kalvagūbrio pakraščio. Greta gyvenvietės iš rytinės pusės prisišliejęs nedidelis miškelis, artimiausia upė– Lankesa, teka už 3 km į vakarus nuo gyvenvietės (pav. 37).

37 pav. Vaivadiškių geografinė situacija. (Auroriaus pav.)

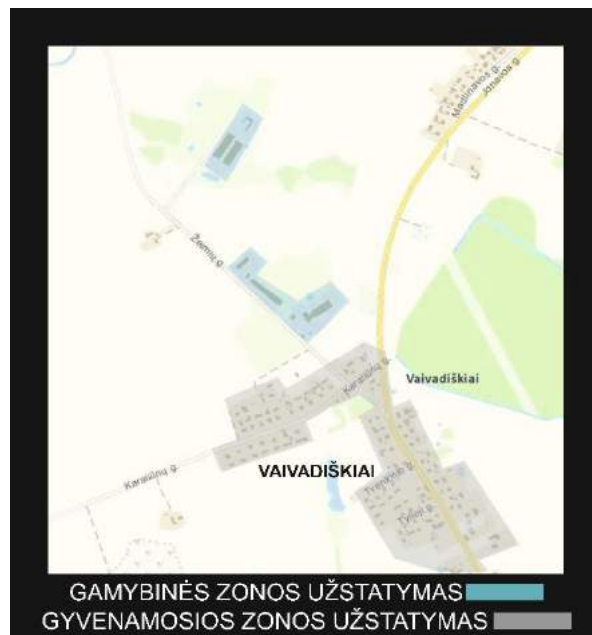

- **Objekto fizinė būklė**

Vaivadiškiai labiausiai išsiplėtę sovietmečiu, kai buvo steigiami kolūkiai. Kaip ir būdinga buvusio kolūkinio tipo gyvenvietėms, čia gyvenamojoje zonoje vyrauja medinė ir mūrinė statyba, kurios amžiaus vidurkis yra apie 50 metų. Pastatai prižiūrimi, todėl jų fizinis nusidėvėjimas nėra labai didelis. Liūdnesnis vaizdas matomas gamybinėje gyvenvietės dalyje, kurioje 3 iš 5 stambiausių šios dalies pastatų yra apleisti ir nenaudojami, jų fizinė būklė – prasta. Likusieji du didieji pastatai yra dalinai naudojami, jų fizinė būklė – gera.

▪ Objekto dydis

Vaivadiškiuose 2011 m. Visuotino gyventojų surašymo duomenimis gyveno 167 gyventojas. Sovietmečiu gyvenvietė buvo projektuota panašiam žmonių kiekiui, kuris pagalbinėms kolūkių gyvenvietėms buvo – 200 gyventojų. Gyvenvietės gyvenamosios dalys sukomponuotos į du „sparnus“ besijungiančius statmenai vienas su kitu. Šiaurės kryptimi greta gyvenvietės, išdėstyti buvusios kolūkinės gamybinės zonos pastatai (pav. 38), kurie bendrai sudaro padriką šios zonos kompoziciją, nes ši dalis yra išskirta į dvi, viena nuo kitos gerokai atitrūkusias dalis. Bendras gamybinės zonos pastatų plotas yra apie 8 tūkst. kv. m.

38 pav. Vaivadiškių gyvenvietės zonų schema.

(Autoriaus pav.)

▪ Objekto tipas

Vaivadiškiai kolūkių sistemos laikais buvo pagalbinės gyvenvietės statusą turėjęs kaimas, kuris pagal kolūkinę sistemą priklausė nuo centrinės Liepių gyvenvietės, esančios už 4 km į šiaurę. Šiuo metu tai eilinė kaimo statusą turinti gyvenvietė.

▪ Kraštovaizdinė reikšmė

Kalvotame apylinkių kraštovaizdyje gyvenvietė ypatingai neišsiskiria savo kompoziciniais ir urbanistiniais sprendimais, juntamas dominančių ir akcentų trūkumas. Kraštovaizdyje aktyviausiai veikia gyvenvietės gamybinėje zonoje, atokiau stovintys du ilgi gamybinių pastatų tūriai, tačiau jie geriausiai matomi nuo vietinės reikšmės žvyrkelio, bet ne nuo pagrindinio kelio.

39 pav. Prie Vaivadiškių vedanti infrastruktūra
(Iš Lietuvos autokelių atlaso)

▪ Prie objekto vedanti susisiekimo inžinerinė infrastruktūra

Per gyvenvietę eina asfaltu dengtas, geros būklės krašto kelias Nr. 224, kuris jungia Jonavą su Pasraučių gyvenviene. Už 2 km į pietvakarius nuo gyvenvietės eina Vilnius-Radviliškis-Šiauliai geležinkelis, artimiausia geležinkelio stotis už 6 km, Jonavoje (pav. 39).

▪ Objekto naudojimas

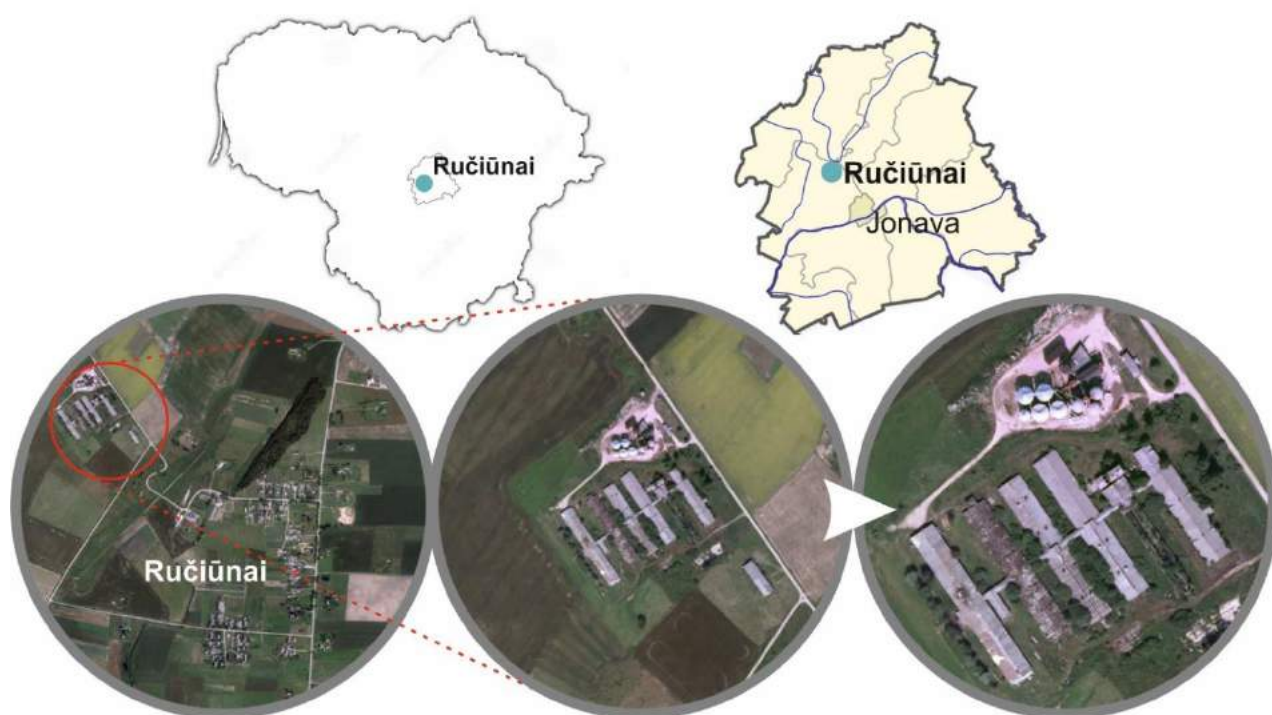
Buvusiame kolūkių gamybiniame komplekse šiuo metu iš 5 pastatų naudojami yra vos 2. Nenaudojamų pastatų būklė sparčiai prastėja. Gyvenamieji gyvenvietės pastatai naudojami, negyvenamų ir apleistų pastatų kaime yra mažai.

- **Urbanistinė struktūra**

Gyvenvietė sudaryta iš dviejų dalių gyvenamosios zonos, iš kurių viena dalis nusidriekusi abipus pagrindinio kelio, gyvenvietėje pavadinta Jonavos gatve. Kita gyvenvietės dalis, per jos centrą einančia Karaliūnų gatve jungiasi su Jonavos gatve iš vakarinės jos pusės. Šias gyvenvietės dalis sudaro įprastų vienaaukščių su mansarda gyvenamųjų namų užstatymas. Iš šiaurinės gyvenvietės gyvenamosios zonos prisigretinusi buvusi kolūkio gamybinė dalis, kuri išsiskaidžiusi į dvi atskiras dalis. Šios abi dalys viena nuo kitos atsiskyrusios per 300 m.

- **Ručiuų gyvenvietė**

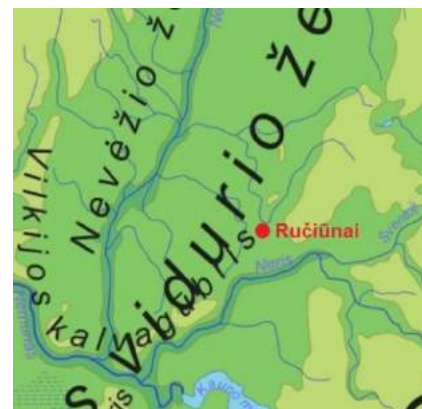
Rajonas	Jonavos
Gyventojų skaičius	198
Buvęs gyvenvietės statusas	Centrinė/Pagalbinė

40 pav. Ručiūnų gyvenvietės situacija. (Autoriaus pav.)

- **Objekto geografinė vieta**

Ručiuų gyvenvietė įsikūrusi Vidurio Lietuvos regione, 30 km į šiaurę nuo Kauno ir 8 km šiaurės vakarus nuo Jonavos (40 pav.). Gyvenvietė plyti Lietuvos Vidurio žemumos rytiniame pakraštyje, už 5 km į pietus ir pietryčius nuo gyvenvietės eina Vilkijos kalvagūbrio aukštumos. Už 7 km į pietus nuo gyvenvietės teka Neries upė, už 1 km į šiaurę – Lankesos upė. Kaimą supa mažai miškingi, dirbamos žemės laukai (41 pav.).

41 pav. Gyvenvietės geografinė situacija. (Autoriaus pav.)

▪ Objekto fizinė būklė

Ručiuų gyvenvietė pirmą kartą minima 1744 m. tačiau gyvenvietė labiausiai išsiplėtė ir išaugo sovietiniais metais, kada dėl kolūkių steigimo ir melioracijos į gyvenvietę buvo suburti vienkiemiai iš aplinkinių laukų. Didžioji dalis gyvenvietės gyvenamųjų ir jiems priklausančių ūkinių pastatų fizinė būklė yra gera. Apie pusė gyvenamųjų pastatų mediniai, senesni nei 50 metų, daugiausia perkelti kolektyvizacijos metu iš vienkiemių. Kita dalis gyvenamųjų pastatų – mūriniai, statyti sovietmečiu.

Gyvenvietės buvusios kolūkinės, gamybinės zonos pastatai beveik nenaudojami, todėl po truputi nyksta, tačiau bendrai įvertinus nėra prastos būklės. Didžioji dalis šių pastatų laikančiųjų konstrukcijų yra geros būklės.

▪ Objekto dydis

Gyvenvietė buvo didesnio tipo pagalbinės gyvenvietės statusą turėjusi gyvenvietė. Šiuo metu gyvenvietėje yra išsidėsčiusios 67 sodybos, kartu su gatvių tinklu sudarydamos linijinį gyvenvietės planą. Pagal 2001 metų visuotinį gyventojų surašymą kaime gyveno 235 žmonės, pagal 2011 visuotinį gyventojų surašymą – 198 žmonės, tad per dešimtmetį kaime gyventojų sumažėjo net 16%.

Per 0,5 km į šiaurės vakarų pusę nuo Ručiuų gyvenamosios dalies nutolusi buvusi kolūkio gamybinė zona išsiskiria savo dydžiu iš aplinkiniu panašaus tipo gyvenviečių buvusių kolūkinių gamybinių kompleksų. Gamybinio komplekso pastatų bendrą plotą sudaro apie 15,5 tūkst. kv. m.

▪ Objekto tipas

Ručiuų gyvenvietės statusas sovietmečiu keitėsi, ji buvo ir centrinės ir pagalbinės gyvenvietės statusą turėjusi gyvenvietė. Centine kolūkio gyvenvietė buvo laikoma už 2 km į pietus nuo Ručiuų

42 pav. Inžinerinė infrastruktūra

esanti Kulvos gyvenvietė. Tiesa, verta paminėti, kad trumpą laiką Ručiuų gyvenvietės statusas iš pagalbinės buvo pakeistas į centrinę. Šiuo metu gyvenvietė turi kaimo gyvenvietės statusą.

▪ Kraštovaizdinė reikšmė

Ručiuų gyvenvietė aplinkiniam kraštovaizdžiui daro ganėtinai didelę įtaką. Santykinai ilgas gyvenvietės planas (iš šiaurės į pietus gyvenvietė nusidriekusi apie 1,5 km) aktyviai matomas nekalvotame, lygumų kraštovaizdyje. Ypač vizualiai aktyvus ir didelę kraštovaizdinę reikšmę turi stambus buvęs gamybinis kolūkio kompleksas, kuris kraštovaizdyje išsiskiria ilgų tūrių fermų pastatais, bei aukštu – 31 m aukščio elevatoriaus bokštu. Šis bokštas yra aukščiausias pastatas apylinkėse 6 km spinduliu.

43 pav. Būsimo „Rail Baltica“ geležinkelio vėžės situacija

▪ **Prie objekto vedanti inžinerinė Infrastruktūra**

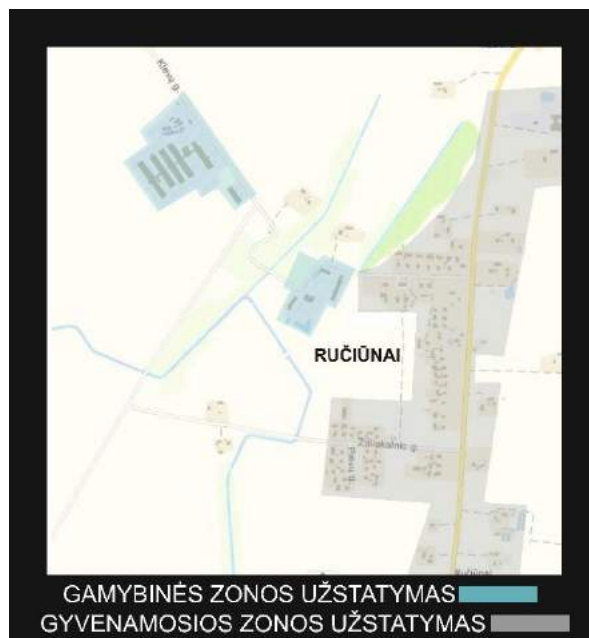
Per gyvenvietę eina krašto reikšmės kelias Nr. 232 Kaunas-Žeimiai-Šėta, 0,5 km į šiaurę nuo gyvenvietės eina krašto kelias Nr. 144 Jonava-Kėdainiai-Šėta. Taip pat už 1 km į šiaurę nuo gyvenvietės eina viena pagrindinių Lietuvos geležinkelių tinklo linija – Vilnius-Radviliškis-Šiauliai geležinkelis, kuriuo gabenami didžioji dalis šalies geležinkelių krovinių. Už 1,5 km į šiaurės vakarus nuo kaimo yra Žeimių geležinkelio stotis (42 pav.).

Taip pat netolimoje ateityje 1 km į rytus nuo Ručiūnų gyvenvietės planuojama tiesti „Rail Baltica“ tarptautinio geležinkelio trasa (43 pav.).

▪ **Objekto naudojimas**

Šiuo metu iš dešimties buvusio kolūkio komplekso fermų pastatų naudojama vos viena ferma, kuri atlieka sandėliavimo funkciją. Labiausiai naudojamas iš gamybinio komplekso pastatų yra elevatorius, kuriame laikinai po laukų nudirbimo laikomos įvairios grūdinės kultūros. Neseniai šalia trijų senųjų kolūkinių elevatoriau

talpų buvo pastatytos 5 šiuolaikinės elevatoriaus talpos.

44 pav. Ručiūnų gyvenvietės urbanistinė struktūra

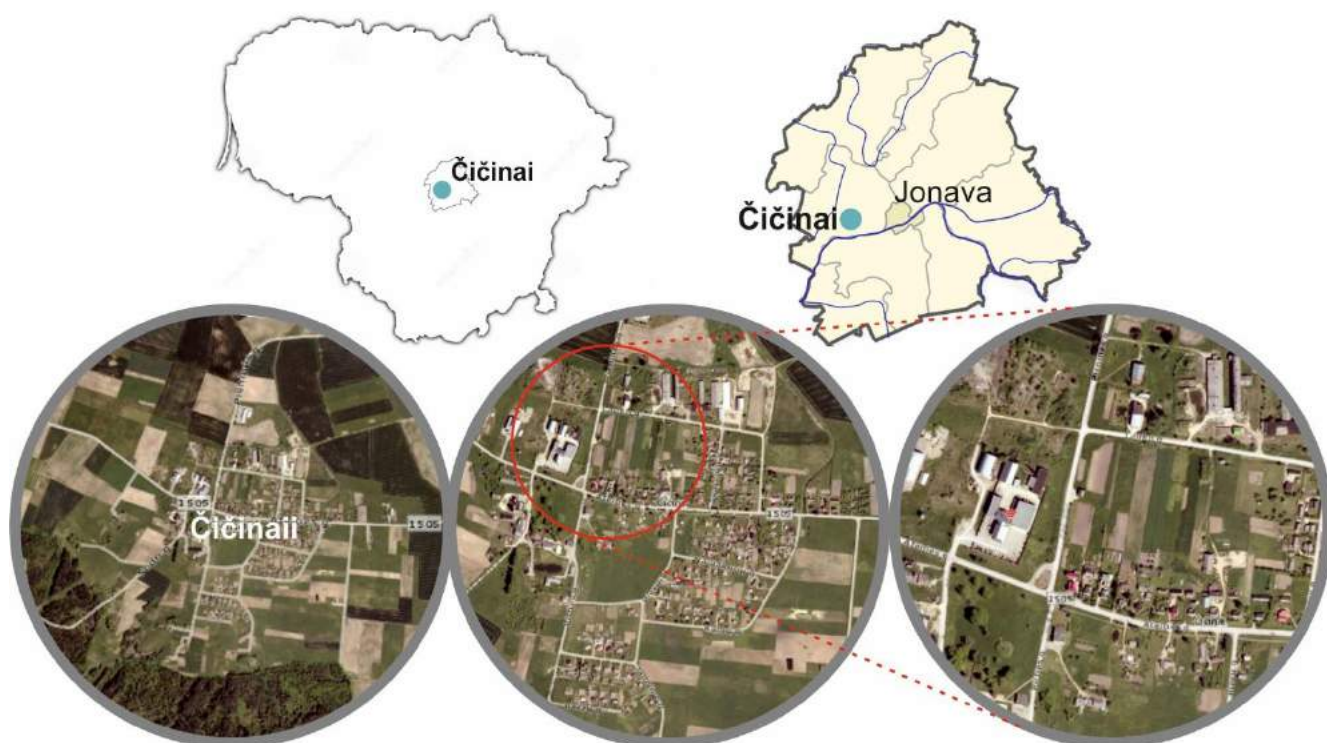
▪ **Urbanistinė struktūra**

(Autoriaus pav.)

Urbanistinę gyvenvietės struktūrą sudaro linijinis gatvių ir statinių tinklas. Gyvenamieji pastatai daugiausia vieno aukšto su mansarda, pagrindiniu ilguoju fasadu atsukti į gatvę (-es). Gyvenvietės gatvių tinklą sudaro 4 gatvės, besijungiančios viena su kita stačiu kampu. Didžioji gyvenvietės dalis išsidėsčiusi abipus pagrindinės Kauno gatvės, kuri už gyvenvietės ribų tampa keliu Nr. 232 Kaunas-Žeimiai-Šėta (44 pav.).

- Čičinų gyvenvietė

Rajonas	Jonavos
Gyventojų skaičius	319
Buvęs gyvenvietės statusas	Centrinė

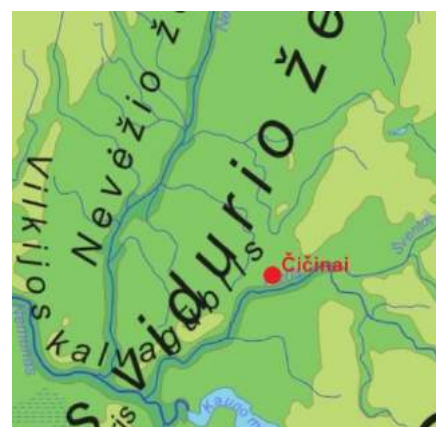
45 pav. Čičinų gyvenvietės situacija. 1 pav. Gyvenvietės geografinė situacija. (Autoriaus pav.)

- **Objekto geografinė vieta**

Čičinų gyvenvietė yra išraiškingame ir kalvotame reljefe ant pačio Vilkijos kalvagūbrio. Nedidelės gyvenvietės dalys išsidėsčiusios ant šio kalvagūbrio, skirtinguose aukščiuose. Iš pietų pusės prie gyvenvietės priartėja Čičinų miškas – draustinis, už jo, apie 1,3 km nuo gyvenvietės teka Neries upė (45 ir 46 pav.).

- **Objekto fizinė būklė**

Didžiąją gyvenvietės dalį sudaro sovietiniais metais, kolūkinės sistemos statyti vadinamieji „alynamių“ tipo namai, kurie nepasižymi ypatinga kokybe. Tačiau didžioji dalis šių namų yra dalinai arba pilnai renovuoti ir remontuoti, todėl jų fizinė būklė yra gera. Buvę kolūkiniai, gamybiniai pastatai arba iš dalies naudojami, arba buvo neseniai apleisti, tad dar nepradėję nykti.

46 pav. Čičinų geografinė situacija

▪ Objekto dydis

Čičinuose 2011 metais gyveno 319 žmonių. Gyvenvietė išsidėsčiusi apie 0,8 kv. km plote iš kurio apie 0,3 kv. km užima buvusio kolūkio gamybinio komplekso zona.

▪ Objekto tipas

Čičinai kolūkinės sistemos metais buvo centrinės gyvenvietės statusą turėjusi gyvenvietė, šiuo metu yra kaimo statusą turinti gyvenvietė. Sovietmečiu Čičinų kolūkis turėjo oficialų pavadinimą, kuris buvo „Auksinė varpos kolūkis“.

47 pav. Čičinų urbanistinė struktūra. (Autoriaus pav.)

▪ Kraštovaizdinė reikšmė

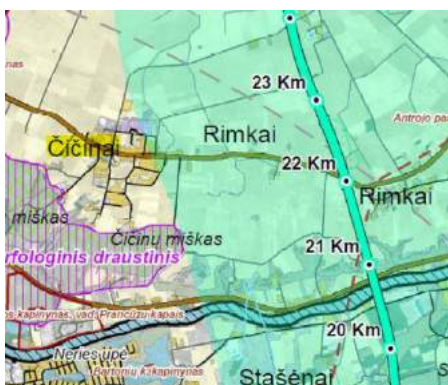
Vizualiai aktyviame ir reljefiškai išraiškingame kraštovaizdyje Čičinų kaimas išsiskiria dvišlaičių stogų namais išdėstytais kvartalais ant kalvų. Savo tūrių, kur kas didesniais pastatais nuo gyvenamosios gyvenvietės zonos išsiskiria gamybinės zonos kvartalai kuriuose dominuoja aukštas, dviejų talpų elevatoriaus bokštas. Bendrai gyvenvietė gerai įsikomponuoja kraštovaizdyje, jį praturtina ir papildo.

▪ Prie objekto vedanti inžinerinė infrastruktūra

Gyvenvietę per pus skiria vienintelis asfaltuotas iki gyvenvietės vedantis trumpas (9 km) rajoninės reikšmės kelias Nr. 1505 Jonava-Čičinai-Smičkiai. Smičkiuose šis kelias jungiasi su krašto keliu Nr. 232 Kaunas-Žeimiai-Šėta. Už 2 km į rytus nuo gyvenvietės planuojama tiesti tarptautinio geležinkelio „Rail Baltica“ vėžę (48 pav.).

▪ Objekto naudojimas

Didžioji dalis gyvenvietės gyvenamųjų pastatų yra gerai prižiūrimi ir nuolatos tvarkomi, negyvenamų namų beveik nėra. Gamybinėje gyvenvietės dalyje apie pusė pastatų yra naudojami įvairiems gamybiniams ir sandėliavimo tikslams, kita dalis pastatų šiuo metu yra nenaudojama, bet tik neseniai apleisti. Bendrai Čičinuose ryški tendencija, kad po kolūkių iširimo didžioji dalis pastatų nebuvo visiškai apleisti, tačiau gana dažnai keitėsi jų valdytojai, todėl dažnai kito jų funkcija.

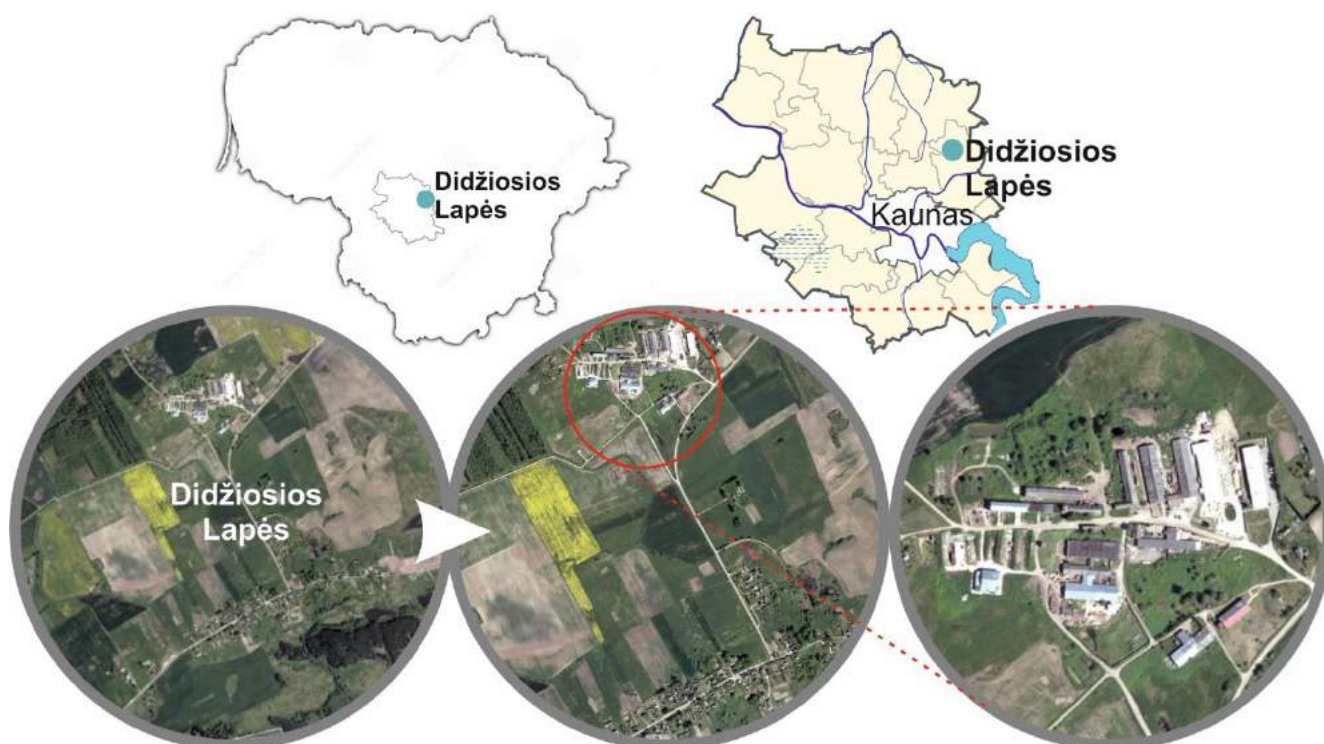
48 pav. „Rail Baltica“ geležinkelio situacija. (Iš Rail Baltica spec. plano)

- **Urbanistinė struktūra**

Urbanistiniu požiūriu Čičinų kaimas nuo kitų buvusių kolūkinių gyvenviečių išsiskiria tuo, kad čia nėra toks aiškus gyvenvietės zonų padalinimas. Gamybinė zona prie gyvenamosios zonos priartėja iš šiaurinės ir šiaurės vakarų pusių ir praktiškai beveik susijungia viena su kita. Gyvenvietės planas artimas stačiakampiui planavimui, gyvenvietėje nėra aiškios centrinės dalies struktūros (47 pav.).

- **Didžiųjų Lapių gyvenvietė**

Rajonas	Kauno
Gyventojų skaičius	235
Buvęs gyvenvietės statusas	Pagalbinė

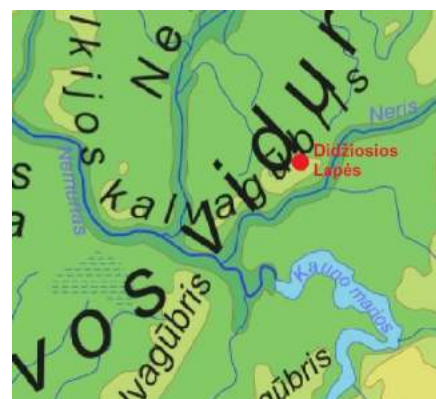

49 pav. Didžiųjų Lapių gyvenvietės situacijos schema. (Autoriaus pav.)

- **Objekto geografinė vieta**

Didžiosios Lapės plyti aukščiausioje, matuojant nuo jūros lygio, Kauno rajono vietoje, smarkiai kalvotame reljefe. 2 km pietryčių kryptimi nuo gyvenvietės nutolusi Neries upė su giliu slėniu. Gyvenvietę kiek toliau supa įvairių formų nedideli miškai, greta vandens telkinių nėra. Iki Kauno miesto ribos vos 7 km (49 ir 50 pav.).

50 pav. Didž. Lapių geografinė situacija. (Autoriaus pav.)

▪ **Objekto fizinė būklė**

Gyvenvietės gyvenamoji dalis tvarkoma ir nuolat atnaujinama. Didžioji dalis gyventojų yra jaunos arba vidutinio amžiaus šeimos dirbančios Kauno mieste. Gamybinės gyvenvietės zonos pastatai daugiausia vidutinės arba geros fizinės būklės.

▪ **Objekto dydis**

Gyvenvietė niekuo neišsiskiria iš kitų panašaus tipo ir buvusios paskirties gyvenviečių Lietuvoje. Neįprastas gamybinės gyvenvietės dalies dydis, kuris savo plotu (0,13 kv. km) prilygsta beveik pusei gyvenamosios dalies ploto (0,28 kv. km).

▪ **Objekto tipas**

51 pav. Didž. Lapių urbanistinė struktūra. (Autoriaus pav.)

Didžiosios Lapių sovietmečiu turėjo pagalbinės kolūkio gyvenvietės statusą. Po nepriklausomybės atgavimo, gyvenvietės statusas pakeistas į paprastos kaimo gyvenvietės statusą.

▪ **Kraštovaizdinė reikšmė**

Gyvenvietės zonos (gyvenamoji ir gamybinė) išsidėsčiusios skirtinguose aukščiuose. Gyvenamoji gyvenvietės dalis išsidėsčiusi aukštumoje, gamybinė zona yra kur kas žemesnėje vietovėje. Nuo viršutinės terasos, kurioje yra gyvenamoji zona atsiveria platus panoraminis vaizdas šiaurės vakarų kryptimi ir matosi visa gamybinė zona. Gyvenvietė bendrai papildo ir taip įvairių apylinkių kraštovaizdžio peizažą. Šalia Didžiųjų Lapių yra pagrindinis Kauno miesto sąvartynas, kuris iš toli matomas savo dirbtine aukštai iškylančia kalva.

▪ **Prie objekto vedanti inžinerinė infrastruktūra**

Per gyvenvietę eina rajoninis kelias Nr. 1920 Lapės-Boniškiai-Puikoniai, kelias asfaltuotas geros būklės. Kitų svarbesnių inžinerinės susisiekimo objektų šalia nėra, arčiausiai einantis kitas svarbesnis kelias eina daugiau kaip už 3 km nuo gyvenvietės.

▪ **Objekto naudojimas**

Gyvenvietė naudojama, dėl greta esančio Kauno įtakos netgi po truputi plečiasi – statomi nauji gyvenamieji namai. Pusė gyvenvietės gamybinės zonos pastatų yra naudojami įvairių įmonių, kita pusė nenaudojama, bet dėl šalia naudojamų pastatų taip pat dalinai prižiūrimi ir dėl to yra palaikoma jų fizinė būklė.

▪ **Urbanistinė struktūra**

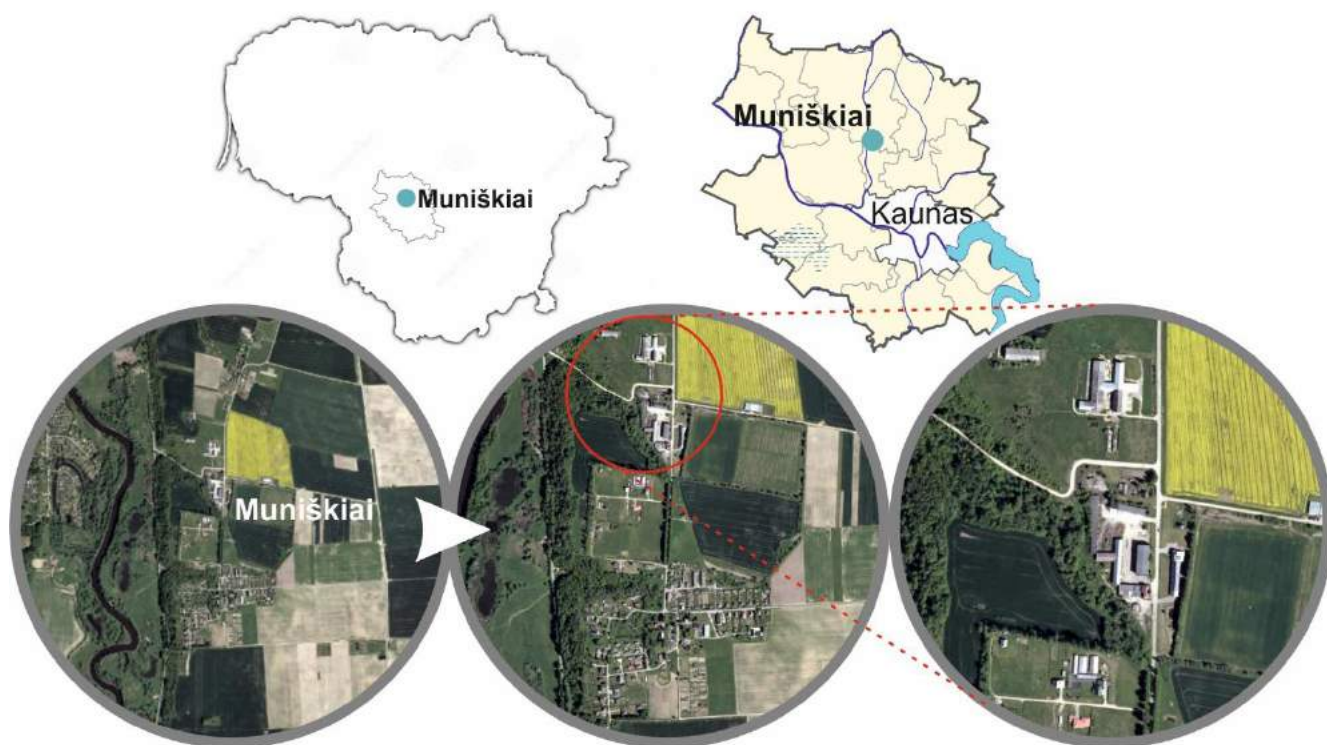
Didžiosios Lapių labiausiai išsiskiria tuo kad čia gyvenvietės zonis padalijimas yra labai aiškus ir matomas. Gamybinė zona nuo pagrindinės gyvenamosios gyvenvietės dalies nutolusi 1 km atstumu (51 pav.). Didžioji dalis gyvenvietės gyvenamosios zonos yra išsidriekusi palei vieną pagrindinę gatvę.

- **Muniškių gyvenvietė**

Rajonas **Kauno**

Gyventojų skaičius **366**

Buvęs gyvenvietės statusas **Pagalbinė**

52 pav. Muniškių gyvenvietės situacija. (Autoriaus pav.)

- **Objekto geografinė vieta**

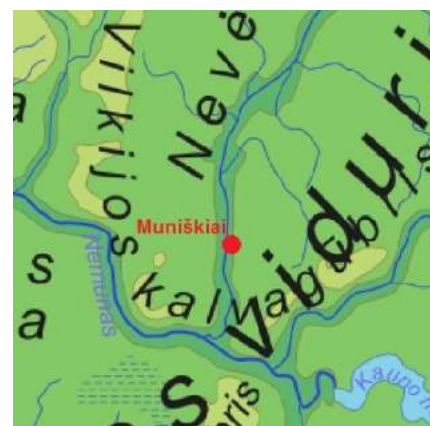
Muniškių gyvenvietė įsikūrusi Kauno rajone, apie 10 km į šiaurės vakarus nuo Kauno miesto (52 pav.). Gyvenvietė plyti Nevėžio upės slėnio viršutinėje kairiojoje terasoje. Iš vakarų pusės gyvenvietė atsiremia į statų Nevėžio slėnio šlaitą (pati upė teka už 300 m nuo gyvenvietės), iš rytų pusės prie gyvenvietės priartėja platūs dirbami laukai (53 pav.).

- **Objekto fizinė būklė**

Muniškių gyvenvietę daugiausia sudaro mūriniai vienaaukščiai su mansarda gyvenamieji namai statyti kolūkių kūrimo metu. Pastatai naudojami, prižiūrimi. Buvę kolūkių gamybiniai pastatai šiuo metu yra nenaudojami ir apleisti, jų fizinė būklė – patenkinama.

- **Objekto dydis**

Pagal 2011 m. visuotinio gyventojų surašymo duomenis Muniškėse gyveno 366 gyventojai, tad ši gyvenvietė pagal gyventojų skaičių yra didžiausia iš 5 analizuojamų gyvenviečių. Muniškės

53 pav. Muniškių geografinė situacija

kompaktiškai susitelkusios nedideliame plote (apie 0,3 kv. km). Bendras buvusio kolūkinio komplekso pastatų plotas apie 11 tūkst. kv. m.

- **Objekto tipas**

Sovietmečiu Muniškės turėjo pagalbinės kolūkio gyvenvietės statusą. Šiuo metu gyvenvietės statusas yra kaimo gyvenvietės.

- **Kraštovaizdinė reikšmė**

Gyvenvietė neturi didelės kraštovaizdinės reikšmės. Kaimo aukštingumas nedidelis, trūksta dominančių ir akcentų, vyrauja dantytas šlaitinių namų stogų siluetas.

- **Prie objekto vedanti inžinerinė infrastruktūra**

54 pav. Muniškių gyvenvietės urbanistinė struktūra. (Autoriaus pav.)

Į gyvenvietę veda vietinės reikšmės keliai, tačiau greta, Nevėžio slėnio apatinėje terasoje, eina rajoninės reikšmės kelias Nr. 1906 Aukštieji Kaniūkai-Babtai-Labūnava-Kėdainiai. Už 1 km į rytus nuo gyvenvietės eina svarbiausias šalies kelias A1 automagistralė Vilnius-Kaunas-Klaipėda.

- **Objekto naudojimas**

Beveik visi kaimo gyvenamieji namai yra gyvenami, prižiūrimi. Buvę kolūkio gamybiniai pastatai nenaudojami, jų fizinė būklė prastėja.

- **Urbanistinė struktūra**

Muniškės atitinką standartinių kolūkinių gyvenviečių urbanistinį planavimą, kada gyvenvietės gyvenamieji pastatai koncentruojami vienoje dalyje, gamybiniai atskiroje zonoje, kiek nutolusioje nuo gyvenamosios dalies. Gyvenvietėje išsiskiria centrinė jos dalis, kurioje stovi kitokios architektūros nei gyvenamieji gyvenvietės pastatai – visuomeninės paskirties pastatai. Kaime gausu žaliųjų plotų (54 pav.).

2.2. Buvusių kolūkių gyvenviečių tyrimų vietoje rezultatai

Norint geriau įvertinti pasirinktas 5 gyvenvietes, buvo nuvykta į jas ir apžiūrima, bei įvertinama fizinė objektų (gyvenviečių) ir moralinė būklė bei bendras vizualinis jų vaizdas. Daugiausia dėmesio skirta buvusių kolūkių gamybinių kompleksų pastatų apžiūrai, kuomet nustatoma jų fizinis nusidėvėjimo laipsnis, konstrukcijų būklė, architektūrinis išskirtinumas ir vertė. Kadangi iš anksto buvo atmestos gyvenvietės, kurių buvę kolūkio gamybiniai kompleksai yra labai prastos būklės ir per daug apirę, arba visiškai sunykę, pasirinktos gyvenvietės kurių kompleksai yra prastos arba geresnės būklės. Fizinė jų būklė vertinama penkiabalėje sistemoje, kurią sudaro tokie fizinės pastatų būklės įvertinimo kriterijai: Prasta (1), Vidutiniška (2), Gera (3), Labai gera (4) ir Puiki (5). Moralinė objektų būklė nustatoma pagal bendrą susidarytą įspūdį apie objektą po jo apžiūros.

• Vaivadiškių gyvenvietė

Vaivadiškių gyvenvietės buvusią kolūkio gamybinių dalį sudaro 5 didieji pastatai ir keli mažesni statiniai. Du didžiausi, buvusių fermų pastatai (55 pav.) šiuo metu yra naudojami ir jų fizinė būklė gera (3). Šių pastatų architektūrinė išraiška niekuo neypatinga, yra tipiško fermų silueto, neaukšto tūrio su lėkštais dvišlaičiais stogais. Pagrindinė statybinė jų medžiaga – balto silikato plytų mūras.

55 pav. Didžiausi Vaivadiškių pastatai – dvi buv. fermos

(Autoriaus pav.)

Kitas didelis, tačiau nenaudojamas gamybinės Vaivadiškių dalies pastatas stovi lygiagrečiai šios gyvenvietės dalies pagrindinio kelio ir išsiskiria savo kitokia, nei anksčiau minėtų buvusių fermų, architektūrine išraiška. Šis pastatas išskirtinis savo ilgu tūriu su dominuojančia didelia stogo plokštuma, ant kurios išdėstyta ritminga stoglangių eilė. Prie šio pastato galų jungiasi kitos dvi panašiai viena į kitą atrodančios aukštesnės pastato dalys (56 ir 57 pav.). Viso šio pastato fizinė būklė – vidutiniška (3).

56 ir 57 pav. Savo tūrio forma išsiskiriantis pastatas Vaivadiškių gamybinės zonos dalyje. (Autoriaus pav.)

Kitų gamybinės zonos pastatų būklė yra vidutiniška (58 pav.), tačiau jiems trūksta architektūrinės įvairovės ir medžiagiškumo, visi gamybinės dalies pastatai pastatyti iš tipinių balto silikato plytų, kurios atrodo skurdžiai ir nesuteikia pastatams išskirtinumo. Šių pastatų konstrukcinės dalys, taip pat, niekuo neišsiskiriančios. Bendrai gamybinės zonos suvokimą apsunkina keistai padrika kompozicija.

58 pav. Kiti Vaivadiškių buv. Kolūkio gamybiniai pastatai

Atrodo, kad visi šios zonos pastatai išdėstyti atsitiktinai ir be jokios tvarkos. Taip pat šie pastatai atrodo morališkai pasenę ir sunkiai modernizuojami bei pritaikomi. Naujų projektų įgyvendinimui jų modernizavimas gali būti per daug sunkus, gal net neįmanomas uždavinys.

Gyvenamosios zonos pastatai neišsiskiria iš daugumos visose Lietuvos gyvenvietėse paplitusių vienaaukščių su mansarda mūrinių ir medinių gyvenamųjų pastatų (59 pav.). Urbanistinėje Vaivadiškių gyvenvietės struktūroje išryškėja savotiška gyvenvietės centro struktūra, kuria suformuoja kelios susikertančios gatvės ir prie jų sankirtos susiformavusi aikštelė prie kurios stovi gyvenvietės parduotuvė (60 pav.).

59 pav. Gyvenamoji Vaivadiškių dalis (google maps)

60 pav. Centrinė gyvenvietės dalis (google maps)

Nors Vaivadiškių gyvenvietėje yra susiformavęs savotiškas gyvenvietės centras, tačiau gyvenvietėje trūksta stipresnių gyvenvietės centro požymių, tokių kaip mažosios architektūros elementų, laisvalaikio ir poilsio zonų, kuriose susitikę gyventojai galėtų praleisti savo laisvalaikį.

- **Ručiūnų gyvenvietė**

Ručiūnai yra standartinė kolūkinio tipo gyvenvietė, linijinio plano, išsidriekusi abipus pagrindinę gatvę su keliom papildomom smulkiom gatvelėm besijungiančiomis su ja (62 pav.). Gyvenvietė daugiausia užstatyta tipiniais balto mūro gyvenamaisiais namais, arba rąstiniais, apkaltais medžio dailylentėmis namais, kurių didžioji dalis buvo perkelti iš vienkiemių melioracijos ir kolūkių steigimo metu.

61 pav. Silikato plytų mūro namų kvartalas Ručiūnuose (Autoriaus pav.)

62 pav. Bendras Ručiūnų gyvenamosios dalis vaizdas iš oro (Nuotrauka Ginto Jasiulionio)

Kaime yra gyvenvietės dalis, kuri buvo pastatyta naujai atsikeliantiems gyventojams, kurie dirbo netoliese esančiame kolūkio komplekse. Ši gyvenvietės dalis užstatyta vienodų balto silikato plytų mūro namų eile, bei keliais dviaukščiai keturbučiais (61 pav.). Gyvenvietėje nėra išvystytas ir aiškus gyvenvietės urbanistinis centras.

Ručiūnų gyvenvietės buvusio kolūkio gamybinis centras išsiskiria iš aplinkinių gyvenviečių tokių gamybinių centrų tuo, kad šioje gyvenvietėje jis palyginus didelis, pastatų komplekso bendras plotas daugiau kaip 15 tūkst. kv. m., pagrindinį pastatų kompleksą sudaro net 10 fermų. Šios fermos šiuo metu yra nenaudojamos, tik viena iš jų naudojama kaip sandėlis, žemės ūkio technikai laikyti. Pora fermų pastatų smarkiai apgriuvusios dėl buvusių statybinių medžiagų grobstymo iš jų, tačiau didžiosios dalies fermų fizinė būklė yra vidutinė, poros fermų netgi gera (63 pav.).

63 pav. Bendras Ručiūnų buvusio kolūkio gamybinio centro vaizdas šiomis dienomis. (Autoriaus pav.)

Buvusių kolūkio gamybinių pastatų konstrukcija dviejų tipų – mūrinė arba gelžbetoninė. Gelžbetonio konstrukcijų fermas sudaro vadinamoji kliuskinė konstrukcijų sistema, kai ant gelžbetoninių vientisų sienų ir stogo „griaučių“ montuojamos dengiamosios gelžbetoninės plokštės.

Šiame buvusiam kolūkio komplekse esančių kliuskinių fermų konstrukcijų būklė vidutinė ir galima naudoti, architektūriškai įdomiai atrodančias laikančiąsias konstrukcija galima modernizuoti, pritaikyti ar integruoti į naujus pastatus (64 pav.). Bendrai gelžbetonio konstrukcijų pastatai geriau išsilaikė ir mažiau nukentėjo nuo grobstymo nei mūriniai pastatai, todėl jų atnaujinimo ir pritaikymo galimybės yra kur kas platesnės.

64 pav. Kliuskinės konstrukcinės sistemos fermos vidus

(Autoriaus pav.)

Ručiūnų buvusiam kolūkio gamybiniame komplekse stovi didelis, trijų talpų elevatorius, kurio konstrukcijos bendras aukštis viršija 31 metrą. Elevatorius puikiai matomas dideliu atstumu nuo gyvenvietės ir yra viena pagrindinių apylinkių dominančių. Ilgą laiką elevatorius buvo nenaudojamas, tačiau gerai išsilaikė (65 pav.). Prieš keletą metų elevatorius buvo prikeltas naujam gyvenimui ir vėl naudojamas pagal paskirtį, šalia elevatoriaus pastatytos 5 didelės, naujos elevatoriaus talpos (66 pav.).

65 pav. Senasis elevatorius

66 pav. Senasis ir naujasis Ručiūnų elevatorius. (Autoriaus pav.)

Elevatoriumi šiuo metu naudojasi UAB „Galinta ir parteriai“. Ručiūnų gyvenvietė ir joje esantis buvęs kolūkio gamybinis kompleksas turi gerą potencialą modernizavimui ir pritaikymui. Išskirtinai didelis ir kompoziciškai gerai suplanuotas pastatų kompleksas nedaug fiziškai sunykęs, taip pat dėl pritaikymo galimybių nėra morališkai pasenęs (67 pav.).

67 pav. Buv. kolūkio komplekso vaizdas nuo elevatoriaus

- Čičinų gyvenvietė

Čičinų gyvenvietės gyvenamosios dalies užstatymą sudaro daugiausia alytnamių tipo gyvenamųjų namų užstatymas, kurio fizinė būklė dėl nuolatinės priežiūros ir atnaujinimo yra gera (69 pav.). Kaime nėra suformuoto urbanistinio gyvenvietės centro. Gyvenvietė išsiskiria iš kitų buvusių kolūkinių gyvenviečių tuo, kad joje gyvenamoji ir gamybinė gyvenvietės zonos praktiškai susijungusios į vieną urbanistinį darinį. Buvusi Čičinų kolūkio gamybinį kompleksą sudaro didelė pastatų įvairovė (70 pav.). Jie čia skiriasi tiek savo dydžiu, masteliu, tūrine išraiška, tiek medžiagiškumu. Statant kolūkio gamybinę dalį buvo panaudotos beveik visos tuo metu medžiagų pasirinkime buvusios medžiagos, nuo balto ar geltono plytų mūro iki gelžbetoninių konstrukcijų. Taip pat panaudotos metalo konstrukcijos statant elevatorių ir angarus. Didžioji dalis pastatų stovinčių Čičinų gamybinėje zonoje yra vidutinės arba geros fizinės būklės, taip pat nėra morališkai pasenę. Prastos fizinės būklės pastatų beveik nėra. Gerą Čičinuose esančių buvusių kolūkio gamybinių pastatų būklę įtakoja tai, kad nuo kolūkių žlugimo jie beveik niekad nestovėjo tušti, buvo naudojami įvairių įmonių veiklai. Tačiau pastebima gana dažna pastatų savininkų kaita ir juose esančių įmonių kaita, pastatai dažnai pardavinėjami (68 pav.).

68 pav. Vienas didžiausių gamybinės zonos pastatų
(Autoriaus pav.)

69 pav. Bendras Čičinų gyvenvietės vaizdas iš rytų pusės. (Autoriaus pav.)

70 pav. Bendras Čičinų gyvenvietės vaizdas iš vakarų pusės. (Autoriaus pav.)

Didelė buvusių kolūkių pastatų tūrinė, funkcinė, architektūrinė įvairovė Čičinų gyvenvietėje suteikia plačias jų panaudojimo ir pritaikymo galimybes. Nors, rodos labai vienas nuo kito besiskiriantys pastatai sudaro betvarkės, ir/ar urbanistinės–architektūrinės „mišrainės“ įspūdį, tačiau

71 pav. Gyvenamoji zona ir už jos esanti gamybinė zona gamybinėje zonoje atsiradusios naujos funkcijos gali pažeisti šalia gyvenančių žmonių interesus (71 pav.).

- **Didžiųjų Lapių gyvenvietė**

Didžiųjų Lapių gyvenvietė išsiskiria savo didele buvusia kolūkio gamybine zona, kurią sudaro net 15 stambių pastatų kompleksas (72 pav.). Tačiau išskirtinai didelių pastatų kompozicijoje trūksta aiškios urbanistinės kompozicijos, pastatai atrodo išdėstyti padrikai ir be jokios aiškios sistemos. Didžioji dalis pastatų turi šeiminingus ir yra naudojami, tačiau kiekviename pastate isikūrusios skirtingos įmonės su vykdomomis skirtingomis veiklomis, pastatų nesieja niekas bendro, išskyrus panašus jų statybos laikotarpis ir architektūrinė išraiška. Didžiosios dalies pastatų esama fizinė būklė yra vidutiniška, kai kurių – gera. Prastos būklės pastatų yra nedaug, nes pastatai naudojami ir prižiūrimi.

72 pav. Gamybinės zonos pastatų išdėstymas
(www.maps.lt)

Buvusio kolūkio gamybinio komplekso pastatų pagrindinė statybinė medžiaga – standartinės silikato plytos ir gelžbetoninių plokščių konstrukcija. Skurdi šių medžiagų vizualinė išraiška menkina architektūrinį gamybinės zonos vaizdą, taip pat, sudaro moralinio nusidėvėjimo įspūdį (73 ir 74 pav.).

73 ir 74 pav. Didžiųjų Lapių gyvenvietės gamybinėje zonoje stovinčių pastatų skurdi architektūrinė išraiška. (Autoriaus pav.)

- **Muniškių gyvenvietė**

Muniškių gyvenvietės urbanistinėje struktūroje gana ryškiai matoma centro struktūra, kurioje stovi kultūros centro pastatas, bei didesni iš gyvenvietės bendro konteksto išsiskiriantys pastatai (75 pav.). Taip pat, dėl savo strateginės geografinės situacijos, Muniškių pašonėje ir pačioje gyvenvietėje statomi nauji gyvenamieji namai. Didžioji dalis Muniškių gyventojų dirba Kaune, aktyviai prižiūri ir atnaujina savo namus, dėl to jų fizinė būklė yra gera.

75 pav. Muniškių gyvenvietės centrinė dalis (google maps)

76 pav. Buvusios gamybinės dalies pradžia

Gyvenvietės gamybinės zonos pastatai šiuo metu yra apleisti ir nenaudojami, bet jų fizinė būklė nėra bloga, ją galima įvertinti, kaip vidutiniška. Visi pastatai yra sumūrinti iš tipišκών balto silikato plytų mūro, tūrinė išraiška tipiška ir dažnai matoma daugelyje Lietuvos buvusiose kolūkių gyvenvietėse – neaukšti, pailgi tūriai su dvišlaičiais stogais(76, 77 ir 78 pav.).

77 pav. ir 78 pav. Muniškių gyvenvietės buvusios kolūkio gamybinės zonos pastatai. (google maps)

Toliau nuo pagrindinės gamybinės zonos atitoles didelis angaras, kuris visas apdengtas nykiai atrodančiais pilko šiferio lakštais. Tačiau laikanti šio pastato konstrukcija yra metalinių rėmų, kurie gali būti atnaujinti ir pritaikyti naujai funkcijai bei įgauti įdomią architektūrinę išraišką.

2.3. Bendruomenių ir specialistų sociologinių apklausų rezultatai

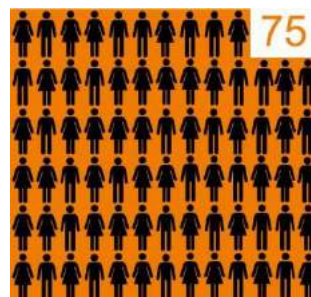
Moksliniuose darbuose sociologiniai tyrimai yra labai svarbi jų sudedamoji dalis, kurią dažniausiai sudaro sociologinių apklausų metodas. Apklausų populiarumą paaiškina tai, kad sudarius tam tikrą imtį apklausiamųjų respondentų, galima išsiaiškinti gana tikslią ir tendencingą visos visuomenės dalies nuomonę kylančiais klausimais. Šiame sociologiniame tyrime, taip pat, buvo pasitelkta sociologinė apklausa, kurios metu viso buvo apklausti 100 respondentų. Buvo sudaryti du atskiri anketų variantai su 23 klausimais (žr. priedą nr. 1 – Sociologinių apklausos anketų pavyzdžiai), kuriais buvo siekiama išsiaiškinti apklausiamųjų nuomonę nagrinėjama tema. Vienas anketos variantas buvo pateikiamas kaimo bendruomenių gyventojams, kitas variantas – architektūros ir urbanistikos sričių specialistams. 11 klausimų pateikti abiejuose anketų variantuose, siekiant išsiaiškinti ir palyginti šių visuomenės dalių nuomonę užduodamais klausimais, skirtumus bei panašumus. Likusieji klausimai buvo labiau orientuoti į konkrečią respondentų grupę – bendruomenių respondentams užduodami greitai suvokiami klausimai su konkrečiais atsakymų variantais. Specialistams užduodami labiau profesinio išprusimo reikalaujantys klausimai, taip pat daugumoje atsakymų variantų pateikiamas atsakymo variantas „Kita“ kai specialistas gali plačiau išsakyti savo nuomonę užduotais klausimais.

Apklausos anketos bendruomenių nariams buvo pateiktos popieriniame variante įduodant respondentams į rankas. Šis apklausos variantas buvo pasitelktas, nes norėta apklausti tikslinę respondentų grupę – kaimo gyventojus, kurie yra tiesiogiai ir betarpiškai susiję su buvusiais kolūkiais ir jų padariniais. Respondentams sutikusiems priimti anketas jos buvo paliktos 1–2 savaitių laikotarpiui, per kurį galėjo jas užpildyti. Tiesa, išdalinti anketas sekėsi geriau, nei jas susirinkti. Dalis žmonių jas pamiršo užpildyti, taip pat, dažnai nutikdavo taip, kad iš paliktų keletos anketų skirtų visiems suaugusiems šeimos nariams, būdavo užpildomos viena anketa nuo visos šeimos. Dalis respondentų, anketų surinkimo metu, nebuvo namie. Iš išdalintų 120 vienetų bendruomenių apklausos anketų, buvo susirinkta 75 užpildytos anketos. Specialistams buvo pateiktos taip pat popieriniai apklausų anketų variantai. Viso užpildytos 25 specialistų apklausos anketos.

Apklausų anketose pateikiami klausimai, kuriais siekiama išsiaiškinti apklaustųjų požiūrį į buvusios kolūkinės sistemos paliktą materialų turtą (buvusius gamybinius pastatų kompleksus, gyvenamuosius namus ir kt.), jo atnaujinimo, modernizacijos ir pritaikomumo šiandieniniams visuomenės poreikiams galimybes. Didelė dalis anketose pateiktų klausimų susiję su funkcinio kolūkių pastatų panaudojimu, kada siekiama sužinoti kokiai funkcijai galėtų būti pritaikyti šie pastatai. Taip pat, užduotais klausimais siekta išsiaiškinti kokios ypatybės lemia esamų ūkinių kompleksų pastatų išsaugojimą, kaip turėtų būti tvarkomos pačios buvusios kolūkių gyvenvietės.

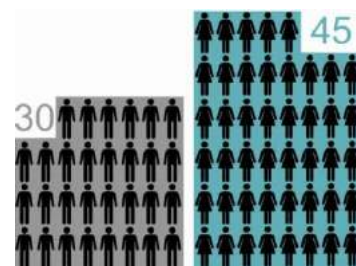
Bendruomenių apklausos anketa

Bendruomenių apklausos anketos (žr. Priedas Nr. 1) buvo išdalintos Kauno ir Jonavos rajonų penkių buvusių kolūkinių gyvenviečių gyventojams. Iš 75 žmonių atsakiusiųjų (79 pav.) į apklausos anketas – 30 sudarė vyrai ir 45 moterys (80 pav.). Didžioji dalis apklaustųjų (27 apklaustieji arba 36 %) yra tarp 30 ir 45 metų amžiaus, t. y. vidutinio amžiaus, dėl kurio bendras požiūris į buvusių kolūkius ir jų išlikusi materialų palikimą yra nešališkas ir neįtakotas patyrimų, bei prisiminimų iš sovietinių laikų. Antrosios pagal dydį yra dvi viresnių, 46–59 metų amžiaus ir 60–79 metų amžiaus žmonių grupės, kurias sudaro po 19 apklaustųjų (po 25 %). Mažiausios yra jauniausių 18–29 metų amžiaus (5 respondentai) ir vyriausių, 80 metų amžiaus ir vyresnių (3 respondentai) apklaustųjų grupės.

79 pav. Bendruomenių narių skaičius

Net 68 apklaustieji (90,7 %) pažymėjo, kad jų gyvenamosios vietovės tipas yra kaimo gyvenvietė. 6 respondentai pažymėjo, jog jų gyvenamosios vietovės tipas yra miestas, vos 1 respondentas yra iš bažnytkaimio. Tad iš apklaustųjų respondentų beveik visi gyvena kaimo tipo gyvenamosiose vietovėse, kuriose nagrinėjamas buvusių kolūkių gyvenviečių klausimas yra ypač aktualus. Išsiaiškinus šiuos bendruosius respondentų duomenis (lytį, amžių, gyvenamosios vietovės tipą)

80 pav. Dalyvavusiųjų apklausoje lytis

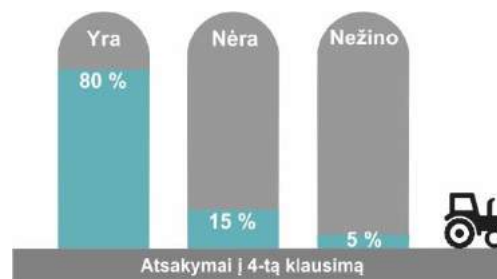
toliau anketose pateikiami klausimai, kuriais siekiama sužinoti ar respondentų gyvenamojoje aplinkoje yra buvusių kolūkių gamybinių kompleksų, bei kokia šiuo metu yra jų fizinė būklė.

Specialistų apklausos anketa

Į specialistų apklausos anketas atsakė 25 respondentai, iš kurių 11 anketų atsakė vyrai ir 14 anketų moterys. Didžioji dalis – 52 % apklaustųjų yra tarp 18-29 metų amžiaus, 28 % respondentų yra tarp 30-45 metų amžiaus ir 20 % tarp 46-59 metų amžiaus. Apklaunami buvo pastatų architektūros, urbanistikos, paveldosaugos sričių specialistai, bei architektūros magistro studijų studentai. Dalis respondentų įvardino save, kaip poros ar kelių šių profesinių kryptių specialistais. Apklaustųjų specialistų profesinės sritys pasiskirstė tokia tvarka: 42 % pastatų architektūros specialistai, 15 % urbanistikos specialistai, 15 % paveldosaugininkai ir 28 % architektūros studentai (magistrantai). Verta dar karta paminėti, kad dalis respondentų priskyrė save ne vienai profesinei krypti, tad pateikti atsakiusiųjų procentai buvo paskaičiuoti ne iš 25 respondentų, o iš konkretaus klausimo atsakymų skaičiaus.

Klausimynas ir atsakymų pasiskirstymas

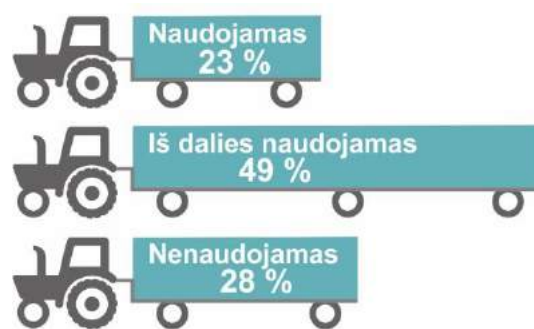
Į 4 anketos klausimą „Ar Jūsų gyvenamojoje vietovėje arba netoli jos yra buvusių kolūkių gamybinių kompleksų?“, teigiamai atsakė 80,0 % respondentų, neigiamai – 15,4 % respondentų ir 4,6 % respondentų nežinojo atsakymo į šį klausimą (81 pav.).

81 pav. Atsakymų į 4 klausimą pasiskirstymas

Didžioji dalis apklaustųjų gyvena gyvenvietėse kuriose yra arba šalia kurių yra buvusio kolūkių ūkinių- gamybinių kompleksų, kurie įvairiais aspektais įtakoja gyvenamąją aplinką ir yra svarbi jų gyvenvietės sudedamoji dalis. Toliau gyventojų klausama „Ar buvęs kolūkių gamybinis kompleksas šiuo metu yra naudojamas?“ atsakymai pasiskirstė tokia tvarka (82 pav.): naudojamas (23,0 % respondentų), iš dalies naudojamas (49,2 % respondentų), nenaudojamas- apleistas (27,8 respondentų).

Didžioji dalis 49,2 % atsakiusių į šį klausimą teigia, kad jų gyvenamojoje aplinkoje esantis buvęs gamybinis kompleksas nėra visiškai apleistas ir nors ne visas, bet dalis jo yra naudojami. Toks atsakymų pasiskirstymas rodo, kad situacija nėra ypatingai bloga, kadangi nors ir minimaliai naudojami pastatai, kur kas lėčiau nyksta ir tampa mažesni vizualinės taršos objektais, nei visiškai apleisti ir nenaudojami pastatai. Toliau klausama „Kokia buvusio

82 pav. Atsakymų į 5 klausimą pasiskirstymas

kolūkių gamybinio komplekso fizinė būklė yra šiuo metu?“ Atsakymai pasiskirstė taip (83 pav.): labai gera (1,7 % apklaustųjų), gera (28,3 % apklaustųjų), prasta (43,3 % apklaustųjų), labai prasta (26,7 % apklaustųjų). Beveik pusė atsakiusių į šį klausimą teigia, kad netoliese esantis buvęs kolūkių gamybinis kompleksas yra prastos fizinės būklės. Labai prastai būklę įvertino ketvirtadalis atsakiusių į šį klausimą. Žvelgiant į tokį atsakymų

83 pav. Atsakymų į 6 klausimą pasiskirstymas

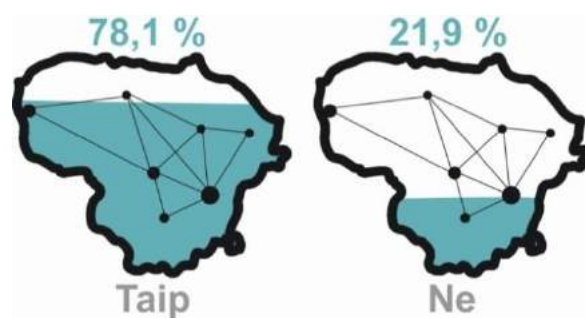
pasiskirstymo galima teigti, kad gyvenvietėse esantiems buvusiems kolūkių gamybiniais kompleksams būtina renovacija, modernizacija. Šeštame punkte klausama „Kaip manote ar Lietuvoje yra aktualus buvusių kolūkių gamybinių kompleksų pastatų panaudojimo klausimas?“. Atsakymai: aktualus (48,7 % apklaustųjų), neaktualus (25,4 % apklaustųjų), neturiu nuomonės (20,5 % apklaustųjų), kita (*įrašyti*) (5,4 % apklaustųjų). Šis klausimas užduotas ir specialistams, kurie sutartinai, 100 % atsakė, kad šis klausimas yra aktualus. Į šį bendrai visą anketos temos aktualumą aprėpiantį klausimą atsakymai pasiskirstė taip, kad matoma jog buvusių kolūkių gyvenviečių ir ypač jų ūkinės- gamybinės zonos pritaikymo ir modernizavimo klausimas yra tikrai svarbus, reikalaujantis pokyčius duodančių sprendimų.

Kitas klausimas atskleidžia, kad didžioji dalis tiek bendruomenių gyventojų, tiek specialistų mano, jog buvę kolūkių ūkiniai- gamybiniai kompleksai turi būti išsaugoti (48,6 % respondentų), nugriauti (23,6 % respondentų), kita (*įrašyti*) (27,8 % respondentų). Prie šio klausimo skilties „Kita“ apklaustieji pateikė daug savo pastabų iš kurių populiariausios buvo šios: * Esant galimybei, panaudoti naujai funkcijai.* Jeigu įmanoma panaudoti šiandien aktualiai funkcijai, tada negriauti.* Griauti arba pritaikyti kitoms funkcijoms.* Tinkamus panaudoti pagal funkciją arba pritaikyti naujai, netinkamus, atsižvelgiant į kraštovaizdžio, urbanistinį susiformavimą spręsti ar griauti.* Manau, reikėtų šiuos pastatus panaudoti pritaikant jiems kitą naudojimo funkciją.* Reikėtų atsižvelgti į esamą būklę ir panaudojimo galimybes, žinoma, jeigu kompleksus galima efektyviai panaudoti, reikėtų juos išsaugoti.* Reikia vertinti kiekvieną objektą individualiai.* Pritaikyti.

Kitame klausime klausama: Kas, Jūsų nuomone, lemia nenaudojamų kolūkinių kompleksų pastatų išsaugojimą? (*galima žymėti kelis atsakymų variantus*) Populiariausi atsakymai šie: fizinė pastatų komplekso būklė (21,1 % bendruomenių, 17,6 % specialistų), esama pastatų komplekso geografinė situacija, vieta (17,2 % bendruomenių, 17,6 % specialistų), plačios pastatų komplekso panaudojimo ir pritaikymo galimybės (28,1 % bendruomenių, 19,6 % specialistų). Respondentai kaip svarbiausia elementą išskiria plačias pastatų komplekso panaudojimo ir pritaikymo galimybes. Pateikus kitą klausimą išsiaiškinta, kad didžiausia dalis apklaustųjų bendruomenių narių ir specialistų mano, jog buvusiuose kolūkių ūkiniuose- gamybiniuose kompleksuose turėtų veikti įvairi gamybinė funkcija, su neįprastų funkcijų pritaikymo galimybėmis. Tačiau, mažiau kaip pusė apklaustųjų mano, kad neįprasta funkcija pasiteisintų tik nedidelėje dalyje kompleksų. Iš neįprastų funkcijų respondentus labiausiai sudomintų pramogų parkai, lankomumui pritaikytos gamyklos ir teminiai muziejai. 85 % bendruomenių apklaustųjų teigia, kad pritaikyti naudojimui buvę kolūkių ūkiniai- gamybiniai kompleksai pagerintų socialinę kaimų gyventojų padėtį. Kad naujam gyvenimui prikeltas buvęs kolūkių kompleksas būtų visapusiškai sėkmingas, apklaustieji daugiausia pažymėjo gerai išvystitos funkcijos atsakymą (50 %). 28,4 % dalis respondentų pabrėžė, jog objekto sėkmę labiausiai įtakotų jame esantis įdomus turinys. Visgi šie du populiariausi atsakymai galiausiai siejasi su objektu funkciškumu, kuris žvelgiant į kitų klausimų atsakymus vis kartojasi tarp populiariausių atsakymų. Iš to galima daryti išvadą, kad patraukli funkcija yra svarbiausias objekto bruožas ir sėkmės garantas. Pirma pagal dydį grupė – 41,2 % bendruomenių apklaustųjų ir 70,8 % specialistų atsakiusių į šį klausimą teigia, kad atnaujinti pastatai turėtų būti šiuolaikinės ir savo statybos laikotarpio architektūros samplaikos pavyzdžiai, t.y. mišrios architektūros. Antra pagal dydį grupė (48,2 % bendruomenių ir 23,3 % specialistų) nelieka abejingi šiuolaikinei architektūrai ir mano, kad būtent tokia šiuolaikiniai išraiška turėtų pasižymėti, renovuoti ir atnaujinti buvusių kolūkių kompleksų pastatai. Tik maža dalis apklaustųjų gyventojų (7,1 %) mano, kad renovutų pastatų architektūra turėtų būti tokios architektūrinės išraiškos, kaip buvo pastatyti, iš specialistų taip manančių neatsirado nei vieno. Toks

atsakymų pasiskirstymas rodo žmonių neabejingumą naujajai architektūrai ir nora matyti tokią architektūrą savo gyvenamojoje aplinkoje. Beveik visi apklaustieji mano, kad gyvenviečių gamybinės ir gyvenamosios zonos turėtų būti apjungtos papildomais urbanistiniais ryšiais, tokiais kaip keliai, takeliai, želdiniai ir kt. Taip pat beveik visi apklaustieji mano, kad kompleksų modernizacija pagerintų jų vaizdą kraštovaizdyje. Didžiausia dalis apklaustųjų (44,9 %) teigia, jog vienas išskirtinis, neįprastai veiklai pritaikytas buvęs kolūkio gamybinis kompleksas turėtų atsirasti Vidurio Lietuvos regione, netoli Kauno, taip pat nemaža dalis (31,9 %) mano, kad tolimesnėje Lietuvos provincijoje. Tik labai maža dalis – 4,4 % teigia, kad toks objektas turėtų atsirasti Vilniaus regione ar netoli Klaipėdos (2,9 %). Beveik analogiškas klausimas buvo užduotas ir specialistams, atsakymai pasiskirstė taip: keletas, tolygiai paskirstytų visoje Lietuvos teritorijoje (66,6 % atsakiusių), vienas ar pora, netoli Kauno (Vidurio Lietuva, geras pasiekiamumas) (11,1 % atsakiusių), vienas ar pora netoli Vilniaus (sostinė) (Niekas nepasirinko), vienas ar pora netoli Klaipėdos (populiari vasaros kelionių kryptis) (Niekas nepasirinko), vienas ar pora tolimesnėje Lietuvos provincijoje (5,6 % atsakiusių), kita (*įrašyti*) (16,7 % atsakiusių).

Kitas klausimas klausia: „Kaip manote, ar tokio neįprastai pritaikyto komplekso atsiradimas (pvz. atrakcionų parkas įkurtas buvusiam kolūkio komplekse) skatintų atvykti žmones iš tolimesnių Lietuvos vietų?“. Apklaustieji optimistiškai žvelgia ir į tokio neįprastai veiklai pritaikyto buvusio kolūkinio komplekso lankomumo klausimą. 78,1 % apklaustųjų pritaria teiginiui, jog tokį kompleksą aplankyti atvyktų žmonės iš tolimesnių Lietuvos vietų ir tik maža dalis – 21,9 % nemano, kad žmonės vargintųsi važiuoti į tokį objektą iš tolimesnių šalies vietų. Atsakymų grafikai pateikti 84 pav.

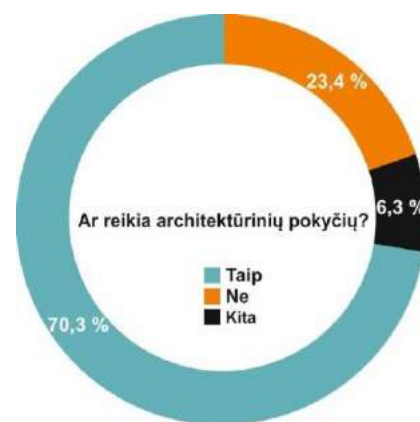
Kitas klausimas susijęs su gyvenviečių gyvenamosios

84 pav. Atsakymų į 19 klausimą pasiskirstymas

dalies pastatų tvarkymu, jame klausama „Kaip, Jūsų nuomone, reikėtų tvarkyti buvusių kolūkinių gyvenviečių gyvenamuosius pastatus?“. Pastarojo klausimo populiariausias atsakymas yra renovuoti gyvenviečių namus pagal sudarytas rekomendacijas, šį atsakymą pasirinko 56,2 % apklaustųjų. Didelė dalis apklaustųjų (37 %) mano, kad nieko keisti nereikėtų ir yra gerai dabar, kai kiekvienas tvarko savo būstą pagal savo išmonę ir supratimą. Tačiau, vis dėl to, didesnis skaičius pasirinkusių pirmąjį atsakymą rodo vyraujančią teigiamą suvokimą namų renovacijos tema ir tikriausiai patys sutiktų laikytis tokios tvarkos, jeigu ji būtų taikoma. Analogiškas klausimas buvo pateiktas ir specialistams, į kurį jie atsakė taip: renovuoti pagal sudarytą reglamentą, kuriame nurodomos stilistikos rekomendacijos (72,2 % respondentų), nieko nekeisti, gerai yra dabar kai kiekvienas tvarko savo namo išorę taip, kaip nori (11,1 % respondentų), kita (*įrašyti*) (16,7 % respondentų) Specialistai pateikė ir vertingų pastabų,

tokių kaip: * Reikia finansuoti, jei tai kainuoja brangiau negu įprasta renovacija. * Būtų veiksmingas daugiabučių renovacijos principas ir kvartalams.

Paskutiniame bendruomenių apklausos anketos klausime, kuris apibendrinančiai klausia ar buvusios kolūkių gyvenvietės reikia architektūrinį jų veidą keičiančių pokyčių, respondentai daugiausiai pasirinko pirmąjį atsakymų variantą (70,3 %), kuriame teigiama, kad bendrai buvusioms kolūkinėms gyvenvietėms reikia architektūrinį jų veidą keičiančių pokyčių ir tik žymiai mažesnė dalis – 23,4 % mano priešingai. Tad optimistiškai galima teigti, kad kaimo vietovėse gyvenantys žmonės nėra abejingi savo gyvenamajai aplinkai ir nori matyti jos vystymąsi ir pokyčius. Atsakymų į pastarąjį klausimą grafikas pateiktas 85 pav. Taip pat respondentai pateikė keletą savo pastabų, tokių kaip:

85 pav. Atsakymų pasiskirstymo diagrama

Architektūra svarbu, grožis ir patogumas taip pat, Naujovės visada gerai, bet reikia pinigų,
 * Renovuoti namus, * Jei toje gyvenvietėje žmonės pageidauja pokyčių, turėtų ta kryptimi ir veikti, *
 Viskas turi vykti natūraliai, o ne priverstinai, * Reikėtų, bet kas tuo užsiims?

Specialistų anketoje klausama daugiau profesinių klausimų, kad išsiaiškinti architektūros, urbanistikos, akademinų specialistų nuomonę rūpimais klausimais. 5-tame specialistų apklausos anketose klausime klausama: „Jūsų nuomone, ką labiausiai neigiamai įtakoja esama prasta buvusių kolūkinių gyvenviečių fizinė būklė?“ (galima žymėti kelis atsakymų variantus)

- *Kraštovaizdį (28,6 % apklaustųjų)
- *Vizualinį šių gyvenviečių identitetą (28,6 % apklaustųjų)
- *Funkcinį panaudojimą (22,8 % apklaustųjų)
- *Moralinę būklę (20,0 % apklaustųjų)
- *Kita (įrašyti) (Niekas nepasirinko)

86 pav. atsakymų į 5 klausimą pasiskirstymas

Apklausti specialistai mano, jog esama prasta fizinė buvusių kolūkių gyvenviečių būklė labiausiai neigiamai įtakoja kraštovaizdį ir vizualinį gyvenviečių identitetą (po 28,6 % atsakiusių). Šie atsakymai patvirtina tai, kad architektūros sričių specialistai yra žmonės labiausiai aplinką suvokiantys per vaizdus, nes vizualius gyvenviečių aspektus išskyrė kaip svarbiausius. Atsakymų į 5 klausimą pasiskirstymas pateiktas 86 pav. esančioje diagramoje.

6 anketos klausimas: „Kurios buvusių kolūkių gyvenviečių funkcinės zonos reikalauja didesnio dėmesio atnaujinimo, renovacijos, pritaikymo srityse?“

- *Gyvenamosios gyvenviečių zonos (Niekas nepasirinko)
- *Buvusios gamybinių kompleksų zonos (47,1 % apklaustųjų)
- *Abi aukščiau įvardintos zonos (52,9 % apklaustųjų)

Specialistai teigia, kad abi buvusių kolūkių gyvenviečių zonos – gyvenamoji ir gamybinė, yra vienodai svarbios ir reikalauja atnaujinimo, renovacijos. Šį teiginį pasirinko 52,9 % apklaustųjų specialistų, kita didelė dalis (47,1 %) mano, kad gamybinė gyvenviečių dalis reikalauja didesnio dėmesio atnaujinimo ir pritaikymo srityse.

7 klausimas: „Kas labiausiai įtakotų tvarkomos funkcinės zonos (gyvenamoji ar gamybinė) pasirinkimą?“

*Vizualinė įtaka (17,4 % respondentų)

*Funkcinės pritaikymo galimybės (56,6 % respondentų)

*Turto nuosavybės klausimas (26,0 % respondentų)

*Kita (*įrašyti*) (Niekas nepasirinko)

Atsakymų pasiskirstymas į septintą specialistams užduotą klausimą, rodo nuolat prieš tai apklausos anketoje vis išryškėjančią objektų ir jų funkciškumo svarbą, nes čia populiariausias atsakymas yra „Funkcinės pritaikymo galimybės“, kurį pasirinko 56,6 % apklausos respondentų.

13 Klausimas: „Kaip manote ar bendrai buvusių kolūkių kompleksų pastatai turi išliekamąją architektūrinę/urbanistinę ir istorinę vertę?“

*Turi (22,2 % respondentų)

*Neturi (Niekas nepasirinko)

*Turi, bet ne visi (72,2 % respondentų)

*Kita (*įrašyti*)(5,6 % respondentų)

16 klausimas: „Kokiu būdu turėtų būti vykdomi buvusių kolūkių gyvenviečių gamybinių kompleksų ir jų prieigų tvarkymo darbai?“

*Architektūrinių / urbanistinių konkursų būdu (63,2 % atsakiusiųjų)

*Teisė spręsti, kaip viskas atrodys būtų suteikiama investuotojui (26,3 % atsakiusiųjų)

*Kita (*įrašyti*) (10,5 % atsakiusiųjų)

Populiariausias atsakymas į specialistams pateiktą 16 klausimą rodo, kad yra svarbu kaimo vietovėse sukurti kokybišką ir kontekste derančią architektūrą, nes net 63,2 % specialistų pažymėjo, jog buvusių kolūkių gyvenviečių ir ypač jų gamybinių kompleksų modernizacija turėtų būti vykdoma architektūrinių konkursų būdu.

18 klausimas: „Kaip manote, ar iš išlikusių buvusių kolūkių gamybinių kompleksų pastatų galima išgauti kokybišką ir patrauklią architektūrą juos modernizuojant ir pritaikant naudojimui?“

*Taip (94,1 % dalyvavusių apklausoje)

*Ne (Niekas nepasirinko)

*Kita (*įrašyti*) (5,9 % dalyvavusių apklausoje)

Net 94,1 % pavaplaustų specialistų mano, kad iš esamų buvusių kolūkių gamybinių kompleksų pastatų galima gauti patrauklią, kokybišką ir modernią architektūrą. Prie esamų pastatų būtų galima

pristatyti naujus, šiuolaikinius pastatus, taip pat naujuose pastatuose integruoti, panaudoti esamas kompleksų konstrukcijas, ar architektūriniu požiūriu vertingus ir perspektyvius pastatus.

19 klausimas: „Ar bendrai Lietuvoje trūksta neįprastai veiklai ir lankomumui pritaikytų objektų?“

*Taip (82,4 % dalyvavusių apklausoje)

*Ne (8,8 % dalyvavusių apklausoje)

*Kita (*įrašyti*)(8,8 dalyvavusių apklausoje)

Nors Lietuvoje nuolat daugėja lankomumui pritaikytų objektų,

Tačiau akivaizdu, kad dar nėra patenkintas jų poreikis, net 82,4 % specialistų pažymėjo, jog mūsų šalyje trūksta lankomumui bei neįprastai veiklai pritaikytų objektų.

Kita: * Tokių objektų yra, bet kuo daugiau tuo geriau

* Vietovės istorinis ir kultūrinis kontekstus atitinkančių ir jas pristatančių veiklų trūksta.

22 klausimas: „Ar norint, kad privatūs gyventojų pastatai būtų renovuojami pagal reglamentavimo tvarką, reiktų dalinai finansuoti renovavimo projektus, panašiai kaip daroma su daugiabučiais namais?“

*Reikia dalinai finansuoti (72,2 % respondentų)

*Nereikia (Niekas nepasirinko)

*Kita (*įrašyti*) (27,8 % respondentų)

Iš specialistų apklausoje pateikto 22 klausimų atsakymų

pasiskirstymo (pav. 87), matome, kad

87 pav. Atsakymų į 22 klausimą pasiskirstymas

daugiau kaip 70 % respondentų pritaria minčiai, kad gyvenamieji BKG pastatai turėtų būti renovuojami dalinai finansuojant, panašiai kaip daroma su daugiabučiais namais.

Kita: *Šie namai kaip ir daugiabučiai, tai kodėl vienus remia, o kitų ne? * Dalinai finansuoti tik istorinę vertę turinčiose gyvenvietėse * Finansavimo reikia, ypač kaimo teritorijose.

Paskutiniame, 23 specialistų apklausos anketos klausime klausiama: „Pagal kokią architektūrinę stilišką turėtų būti renovuojami privatūs gyventojų pastatai?“

*Taikant regionui būdingas stiliškes priemones (52,9 % respondentų)

*Moderniai, suteikiant pastatams naują „veidą“ (29,4 % respondentų)

*Kita (*įrašyti*)(17,7 % respondentų)

Daugiau kaip pusė apklaustų specialistų teigia, kad gyvenamieji BKG pastatai turėtų būti renovuojami pagal bendrą regionam būdingą stilišką (pvz. kaip bendrų stiliaus panašumų turi visi Kuršių Nerijos pastatai).

Kita:* Pritaikant, bet ne šokiruojant * Seno ir naujo dermė * Kiekvienoje situacijoje skirtingai * Manau, sprendimų priėmimo procese turėtų būti įtraukta ir pati vietos bendruomenė nuo pat pirmųjų etapų.

Sociologinės apklausos rezultatų apibendrinimas

Kaip matoma iš atliktos sociologinės apklausos rezultatų, daugumos apklaustųjų bendruomenių narių ir specialistų atsakymai į analogiškus arba panašius klausimus sutapdavo arba nedaug skirdavosi. Labiausiai nuomonės išsiskirdavo ties tais klausimais, kurie reikalauja gilesnių arba profesinių žinių. Pavyzdžiui, paklausus apie tai, kokia turėtų būti modernizuotų buvusių kolūkių gamybinių kompleksų architektūra, bendruomenės pasirinko, kad modernios – šiuolaikinės architektūros, o tuo tarpu specialistai teigė, kad kompleksai turėtų būti mišrios architektūros, t.y. šiuolaikinės ir tradicinės architektūros mišinys.

Apklausų rezultatai parodė, kad BKG befunkciškumas ir dėl to sekančios kitos problemos yra opi ir aktuali tema. Dauguma apklausos dalyvių pritaria teiginiams, kad BKG turi būti atnaujintos, modernizuotos, jų buvusiems gamybiniams kompleksams suteikta funkcija.

2.4. Buvusių kolūkių gyvenviečių vizualinių kraštovaizdžio savybių tyrimai taikant J. Bučo

Metodą, rezultatai

- **Vaivadiškių gyvenvietė**

Pažvelgus į panoraminės Vaivadiškių gyvenvietės nuotrauką (žr. priedą nr. 2, Gyvenviečių kraštovaizdžio vizualinių savybių analizė, psl. 110–111), darytas iš skirtingų apžvalgos vietų, matome jog raudonoji užstatymo linija žyminti statinių horizontalinį aukštingumą yra vienoda ir monotoniška. Gyvenvietėje trūksta aukštesnių urbanistinių objektų, kurie veiktų kaip dominantės arba, bent jau kaip akcentai. Vienintelės aukštos konstrukcijos kaimo apylinkėse yra aukštos elektros įtampos stulpai, tačiau jie yra pernelyg laibi ir su fonu susiliejančys elementai. Žvelgiant iš pirmo panoraminio taško galima lengviau identifikuoti gyvenvietės dalių funkciją, nes aiškiau matomi pastatų tūriai, jų dydis, galima nuspėti jų funkciją. Taip pat, matomi akcentiškai veikiantys stambūs fermų pastato tūriai.

Žiūrint iš antro foto fiksacijos taško, zonos dalinai perdengia viena kitą, dėl mastelio susmulkėjimo sunkiau įžiūrėti gamybinės zonos pastatus, sunkiau nustatyti jų funkciją. Gamybinė ir gyvenamoji kaimo zonos susiplaka į vieną urbanistinį darinį.

Įvertinus Vaivadiškių gyvenvietės panoramą aplinkinio kraštovaizdžio kontekste, matome, kad ši gyvenvietė pasižymi ganėtinai skurdžia vizualine išraiška, jai trūksta pagrindinių patrauklų kraštovaizdį formuojančių elementų. Visa tai gyvenvietės bendrą vaizdą daro nepatrauklų ir sunkiai identifikuojamą. Keleivis važiuodamas pro šalį sunkiai nustato, kokia tai gyvenvietė, pradeda ją tapatinti su daugybę kitų panašių gyvenviečių, kurios išsidėsčiusios visoje Lietuvos teritorijoje.

- **Ručiuų gyvenvietė**

Padarius dvi panoraminės Ručiuų gyvenvietės nuotraukas (žr. priedą nr. 2, Gyvenviečių kraštovaizdžio vizualinių savybių analizė, psl. 112–113) iš skirtingų apžvalgos taškų (taškai yra vietose prie kelių, kur pravažiuoja ir gyvenvietę mato daugiausia žmonių) galima įvertinti kaimo urbanistinę, kraštovaizdinę, kompozicinę struktūrą.

Panoraminiėje Ručiuų nuotraukoje padarytoje pirmajame taške, matome, kad gyvenvietės horizonto užstatymo raudonoji linija žymi esamą ganėtinai tolygų ir nuosaikų gyvenvietės aukštingumo užstatymą. Kairėje panoramos pusėje matoma buvusi gamybinė kolūkio zona išsiskiria savo aukštingumu iš likusios gyvenvietės dalies. Kaip dominantė, šioje zonoje išsišoka elevatoriaus bokštas, kuris yra pagrindinė dominantė ne tik gyvenvietės panoramoje, bet ir kur kas platesniame apylinkių kontekste.

Ručiuuose matoma tipinė kolūkinių gyvenviečių urbanistinio komponavimo principai, kada dvi pagrindinės gyvenvietės zonos (gyvenamoji ir gamybinė) statoma atskirai viena nuo kitos, per tam tikrą atstumą. Taip buvo daroma daugiausia dėl gyvenviečių sanitarinių principų ir normų. Čia šios

dvi gyvenvietės dalys viena nuo kitos atitolusios per 0,5 km. Taip pat, žvelgiant iš pirmo panoraminio gyvenvietės taško, matome kas gyvenvietės dalys viena kitos neužstoja ir kompoziciškai papildo viena kitą. Pirmoje panoraminėje gyvenvietės nuotraukoje matome, kad jai netrūksta pagrindinių kraštovaizdį formuojančių elementų, taip pat nėra ir jų pertekliaus. Matoma viena pagrindinė dominantė (elevatorius), akcentas (didelis buvusio kluono pastato tūris), uždaramą formuojantis elementas (miškelis).

Iš antrosios panoraminės Ručiūnų gyvenvietės nuotraukos matome, kad situacija yra panaši į pirmosios nuotraukos. Tik antrojoje nuotraukoje savo akcentišką vaidmenį praranda kluonas, kurį iš jo perima dideli ūkininko sodybos pastatai. Taip pat antrojoje nuotraukoje sustiprėja miškelio ir pakelės medžių, kaip uždaramą formuojančių gamtinių elementų, vaidmuo.

- **Čičinų gyvenvietė**

Čičinų gyvenamosios dalies užstatymą daugiausia sudaro vadinamo „alytnamių“ tipo gyvenamųjų namų užstatymas. Gyvenvietė iš kitų buvusių kolūkinio tipo gyvenviečių išsiskiria tuo, jog čia beveik nėra atskirties tarp gyvenvietės gyvenamosios ir gamybinės dalių. Gamybinė zona prie gyvenamosios jungiasi iš šiaurinės ir vakarinės gyvenviečių pusės. Gamybinėje zonoje gausu įvairaus mastelio pastatų, kurie gyvenvietės siluetą daro žaismingą ir nemonotonišką. Kaip matome iš visų trijų panoraminių gyvenvietės nuotraukų (žr. priedą nr. 2, Gyvenviečių kraštovaizdžio vizualinių savybių analizė, psl. 114–116), joje yra viena pagrindinė dominantė – elevatorius, kuris matomas iš visų gyvenvietės pusių ir tolimesnių vietų aplink ją. Keliaujant link kaimo iš vakarų pusės, matomas ir kitas dominuojantis pastato tūris, tai sandėliavimo paskirties pastatas. Tačiau iš kitų gyvenvietės pusių jis matomas menkai arba visiškai nesimato. Taip pat gyvenvietėje yra ir akcentinių vertikalių, tai pietinėje kaimo pusėje praeinanti elektros perdavimo linijos metalinės ažūrinės konstrukcijos bokštai, bei gamybinėje gyvenvietės zonoje stovintis kaminas.

Žvelgiant kompoziciniu požiūriu, gyvenvietės sukomponavimas nėra geras, nes dažniausiai žvelgiant iš įvairių apžvalgos pusių, gyvenvietės zonos užstoja viena kitą ir tampa nebeaiškus ir vizualiai nebeatskiriamas gyvenvietės zoniškumas. Artėjant link gyvenvietės iš vakarų ar šiaurės pusės dominuoja vien tik gamybinės – ūkinės zonos užstatymas, susidaro įspūdis, kad matomas vienišas pramoninis, industrinis kvartalas atitolęs nuo miesto ir pastatytas viduryje laukų.

- **Didžiųjų Lapių gyvenvietė**

Didžiųjų Lapių gyvenvietė išsiskiria iš kitų tiriamų gyvenviečių tuo, kad čia nėra patogių panoraminių taškų, iš kurių pakankamai gerai matytųsi visa gyvenvietės struktūra. Gyvenvietėje gamybinė ir gyvenamoji zonos yra viena nuo kitos nutolusi, net per 1 km, todėl fotografuojant vieną gyvenvietės zoną, kita zona dėl esamo didelio atstumo sunkiai įžiūrima. Dėl šių priežasčių padaryta

vos viena panoraminė gyvenvietės nuotrauka (žr. priedą nr. 2, Gyvenviečių kraštovaizdžio vizualinių savybių analizė, psl. 117), tačiau ji puikiai atspindi visos gyvenvietės bendrą situaciją.

Didžiausias Lapės supa įspūdingas kraštovaizdis, kuris pasižymi reljefo formų gausumu, aukščių skirtumu. Gyvenamoji gyvenvietės dalis yra išėjęs abipus pagrindinį vietovės kelią, aukštutinėje gyvenvietės dalyje. Buvusi kolūkio gamybinė zona, stovi 1 km į šiaurės pusę nuo gyvenamosios zonos, žemutinėje gyvenvietės dalyje. Gamybinė zona santykinai užima didelį plotą ir vizualiai atrodo, net didesnė už gyvenamąją zoną, tačiau, iš tikrųjų užima pusę gyvenamosios zonos dydžio plotą.

Kraštovaizdyje gyvenvietė išsiskiria tuo, kad joje nėra jokių dominančių ir akcentų. Vieninteliu akcentu būtų galima laikyti neaukštą vandentiekio bokštą, kuris yra šiek tiek toliau į pietvakarių pusę nuo gyvenvietės. Gamybinėje zonoje, taip pat nėra dominančių ir akcentų, nes visi gamybinės zonos pastatai yra didelio mastelio, stambūs, mažai kuo skiriasi vienas nuo kito. Tačiau, Didžiosiose Lapėse šių kraštovaizdžio elementų (dominančių ir akcentų) stygius nėra labai juntamas, nes jį kompensuoja kalvotas reljefas. Gyvenvietės gyvenamosios zonos sodybos yra gausiai apželdintos dideliais medžiais, kurie veikia kaip fonas, bei uždaramą formuojantis elementas.

- **Muniškių gyvenvietė**

Muniškių gyvenamosios dalies užstatymą daugiausia sudaro vadinamo „alytnamių“ tipo gyvenamųjų namų užstatymas. Gyvenvietė iš kitų buvusių kolūkinio tipo gyvenviečių išsiskiria tuo, jog čia beveik nėra vizualinės atskirties tarp gyvenvietės gyvenamosios ir gamybinės dalių. Gamybinė zona prie gyvenamosios jungiasi iš šiaurinės ir vakarinės gyvenviečių pusės. Gamybinėje zonoje gausu įvairaus dydžio pastatų, kurie gyvenvietės siluetą daro žaismingą ir nemonotonišką. Kaip matome iš visų trijų panoraminių gyvenvietės nuotraukų (žr. priedą nr. 2, Gyvenviečių kraštovaizdžio vizualinių savybių analizė, psl. 118–120), joje yra viena pagrindinė dominantė – kaminas, kuris matomas iš daugelio gyvenvietės pusių ir tolimesnių vietų aplink ją. Keliaujant link kaimo iš šiaurės pusės, matomi ir kitas dominuojantys buvusio kolūkio ūkinių – gamybinių pastatų tūriai, iš kurių didžiausias yra sandėliavimo paskirties pastatas. Tačiau iš kitų gyvenvietės pusių šis sandėlis matomas menkai arba visiškai nesimato. Taip pat gyvenvietėje yra ir akcentų, tai vandentiekio bokštas, kuris iš tam tikrų panoraminių taškų gali virsti dominante.

Gyvenvietę apžvelgiant iš panoraminių vietų nuo pagrindinių kelių, dažniausiais gyvenvietės dalys yra užstojamos per daug vešlios augmenijos. Šie žalieji plotai Muniškių gyvenvietėje dominuoja prieš urbanistinį užstatymą. Artėjant link gyvenvietės iš šiaurės pusės, dominuoja vien tik gamybinės – ūkinės zonos užstatymas, susidaro įspūdis, kad gyvenvietėje nėra gyvenamosios zonos.

Buvusių kolūkių gyvenviečių vizualinių savybių kraštovaizdyje tyrimų rezultatų apibendrinimas

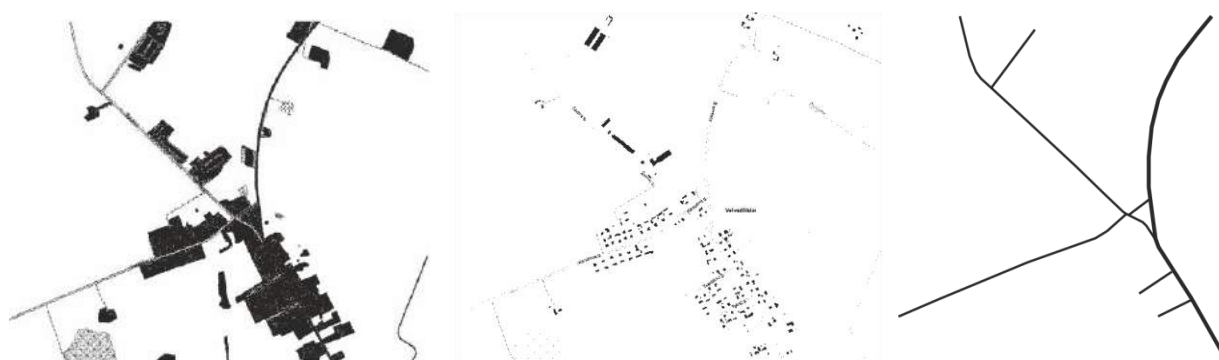
Pagal J. Bučo kraštovaizdžio charakteristikų vertinimo metodą išanalizavus visų 4 gyvenviečių panoraminius vaizdus, matome, kad nors ir gyvenvietės yra netoli viena nuo kitos ir projektuotos panašiais principais, taikant standartizuotą statybą, jos vizualiai yra skirtingos, turinčios nedaud kraštovaizdžio panašumų. Gyvenvietės, kuriose yra dominančių ar akcentų trūkumas, arba jų visai nėra, vizualiai skurdesnės, nei tos, kuriose šie kraštovaizdžio sudedamieji elementai yra. Taip pat kraštovaizdžio aspektu yra vertingesnės tos gyvenvietės, kurių gyvenamosios ir gamybinės zonos suplanuotos atskirai per atstumą ir neužstojant viena kitos, tada geriau suvokiama šių zonų funkciškumas, paskirtis, bei statinių mastelis.

Išanalizavus visų 5 (Vaivadiškių, Ručiūnų, Čičinų, Didžiųjų Lapių ir Muniškių) gyvenviečių panoramas, geriausiomis savybėmis kraštovaizdyje pasižymi Ručiūnų gyvenvietė. Ši gyvenvietė turi visus geru kraštovaizdžiu pasižyminčius elementus – vieną pagrindinę dominantę, akcentus, uždaramą formuojantį elementą –miškelį. Taip pat gyvenvietės funkcinės zonos atskirtos, vizualiai neužstoja viena kitos, aiškiai suvokiama jų paskirtis.

2.5. Buvusių kolūkių gyvenviečių tyrimai taikant kompiuterinės programos „FracTop“ metodą, rezultatai

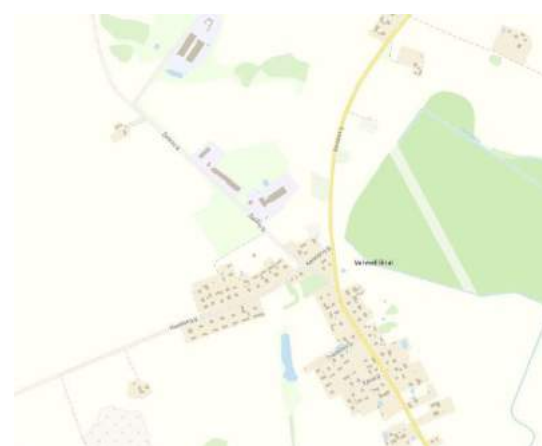
Fraktalinės analizės metode naudojami gyvenviečių planai paimti iš internetinės svetainės www.geoportal.lt ir konvertuojami į tris juodai baltus vaizdus, kuriuose išskiriama bendra urbanistinė gyvenviečių struktūra, pastatų išdėstymas jose ir esamas kelių tinklas. Vaizdai įkeliami į kompiuterinę programą „FracTop“, kuri apskaičiuoja fraktalinį indeksą - D . Kuo fraktalinio indekso reikšmė artimesnė 2, tuo gyvenvietės analizuojama struktūra pasižymi didesniu kompleksiskumu, geresnėmis urbanistinėmis savybėmis. Jeigu fraktalinio indekso reikšmė artimesnė 1, tai reiškia, kad gyvenvietės urbanistinėje struktūroje yra daug trūkumų. Fraktalinės analizės metodas gali būti vienas iš gyvenviečių esamos situacijos tyrimų būdų, į kurią atsižvelgus galima daryti urbanistinę struktūrą pagerinančius pakeitimus tolimesniuose gyvenviečių plėtros etapuose.

• Vaivadiškių gyvenvietė

88 pav. Vaivadiškių gyvenvietės urbanistinės struktūros, pastatų išdėstymo ir kelių tinklo planai (geoportal.lt)

Įkėlus į programą „FracTop“ Vaivadiškių gyvenvietės (89 pav.) bendros urbanistinės struktūros, pastatų išdėstymo ir kelių tinklo planus (88 pav.), programa apskaičiuoja jų fraktalinius indeksus. Pagal programos analizę aukščiausias fraktalinis indeksas yra bendroje gyvenvietės urbanistinėje struktūroje ($D = 1.435$). Tačiau atskirų urbanistinės struktūros sudedamųjų dalių – pastatų išdėstymo ir kelių tinklo, programai suskaičiavus atskirai, fraktalinis indeksas yra kur kas žemesnis (pastatų išdėstymo $D = 1.199$; kelių tinklo $D = 1.152$). Žemiausiu indeksu pasižymintis

89 pav. Vaivadiškių gyvenvietės planas

kaimo kelių tinklas yra ganėtinai menkai išvystytas, dėl to įtakoja ir žemą pastatų išdėstymo fraktalinį indeksą, nes sodybos su pastatais kūrėsi prie esamų ir naujai suprojektuotų kelių.

Urbanistinės struktūros
fraktalinis indeksas
Fractal Dimension = 1,435

Pastatų išdėstymo
fraktalinis indeksas
Fractal Dimension = 1,199

Kelių tinklo
fraktalinis indeksas
Fractal Dimension = 1,152

- Ručiūnų gyvenvietė

90 pav. Ručiūnų gyvenvietės urbanistinės struktūros, pastatų išdėstymo ir kelių tinklo planai (geoportal.lt)

Ručiūnų gyvenvietės planas (91 pav.) savo ir linijine, palei kelias pagrindines gatves išsidriekusi struktūra, labai panaši į anksčiau analizuotą Vaivadiškių gyvenvietę. Tad ir šių dviejų kaimų fraktaliniai indeksai labai artimi. Ručiūnų bendros urbanistinės struktūros (90 pav.) fraktalinis indeksas D yra 1.491, vos 0.056 didesnis už Vaivadiškių. Atskirai pastatų išdėstymo fraktalinis indeksas Ručiūnuose vos 0.005 mažesnis, nei Vaivadiškių gyvenvietėje. Kelių tinklo indeksas $D = 1.192$, Ručiūnų kaime didesnis 0.04 už Vaivadiškių kelių tinklą. Gali būti, jog geresnį Ručiūnų kelių tinklo fraktalinį indeksą įtakoja tai, kad čia yra tarpusavyje kelius jungiančių kitų kelių.

91 pav. Ručiūnų gyvenvietės planas

Urbanistinės struktūros
fraktalinis indeksas

Fractal Dimension = 1,491

Pastatų išdėstymo
fraktalinis indeksas

Fractal Dimension = 1,194

Kelių tinklo
fraktalinis indeksas

Fractal Dimension = 1,192

- Čičinų gyvenvietė

92 pav. Čičinų gyvenvietės urbanistinės struktūros, pastatų išdėstymo ir kelių tinklo planai (geoportal.lt)

Čičinų gyvenvietės planas (93 pav.) išsiskiria iš prieš tai nagrinėtų dviejų gyvenviečių planų tuo, kad Čičinuose jis yra labiau koncentruotas, su tankesniu kelių tinklu, kuris artimas stačiakampei struktūrai. Gyvenvietė sovietmečiu buvo centrinė kolūkio gyvenvietė, tad ir jos pati urbanistinė struktūra yra didesnė, nei Ručiūnų ir Vaivadiškių, kurios buvo kolūkių pagalbinės gyvenvietės. Čičinų gyvenvietės bendros urbanistinės struktūros (92 pav.) fraktalinis indeksas D yra 1.523, pastatų išdėstymo $D = 1.309$, kelių tinklo $D = 1.254$. Šie visi Čičinų fraktaliniai indeksai yra didesni, nei prieš tai nagrinėtų gyvenviečių.

93 pav. Čičinų gyvenvietės planas

Urbanistinės struktūros
fraktalinis indeksas

Fractal Dimension = 1,523

Pastatų išdėstymo
fraktalinis indeksas

Fractal Dimension = 1,309

Kelių tinklo
fraktalinis indeksas

Fractal Dimension = 1,254

- **Didžiųjų Lapių gyvenvietė**

94 pav. Didžiųjų Lapių gyvenvietės urbanistinės struktūros, pastatų išdėstymo ir kelių tinklo planai (geoportal.lt)

Didžiosios Lapės (95 pav.) savo urbanistinė struktūra, iš pirmo žvilgsnio artima anksčiau analizuotų Vaivadiškių ir Ručiūnų gyvenviečių urbanistinei struktūrai. Didžiųjų Lapių ir Ručiūnų, net gi bendros urbanistinės struktūros fraktaliniai indeksai vienodi – po 1.491. Tačiau atskirai paskaičiavus pastatų išdėstymo ir kelių tinklo (94 pav.) fraktalinius indeksus, Didžiosios Lapės pasižymi aukštesniais rodikliais. Didžiųjų Lapių gyvenvietės bendros urbanistinės struktūros fraktalinis indeksas D yra 1.491, pastatų išdėstymo $D = 1.255$,

94 pav. Didžiųjų Lapių gyvenvietės planas

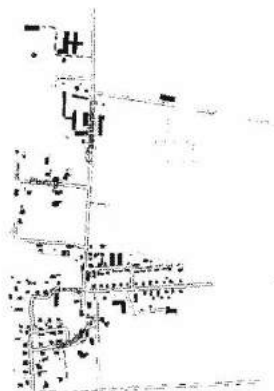
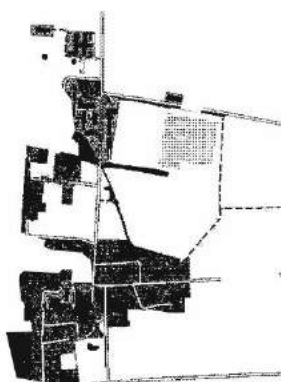
kelių tinklo $D = 1.249$. Bendras fraktalinis gyvenvietės indeksas (1.491) rodo vidutinį urbanistinės struktūros išvystymo lygį, tačiau nuo jo, kur kas atsilieka pastatų išdėstymo ir kelių tinklo fraktaliniai indeksai.

Urbanistinės struktūros
fraktalinis indeksas
Fractal Dimension = 1,491

Pastatų išdėstymo
fraktalinis indeksas
Fractal Dimension = 1,255

Kelių tinklo
fraktalinis indeksas
Fractal Dimension = 1,249

- **Muniškių gyvenvietė**

95 pav. Muniškių gyvenvietės urbanistinės struktūros, pastatų išdėstymo ir kelių tinklo planai (geoportal.lt)

Pažvelgus į Muniškių gyvenvietės planą (96 pav.), jis atrodo artimas anksčiau nagrinėtos Čičinų gyvenvietės planui. Tačiau visų trijų skaičiuojamų fraktalinių indeksų rodikliai Čičinuose yra aukštesni. Muniškių gyvenvietės bendros urbanistinės struktūros (78 pav.) fraktalinis indeksas D yra 1.463, pastatų išdėstymo $D = 1.315$, kelių tinklo $D = 1.342$. Sudėjus visus šiuos tris Muniškių fraktalinius indeksus ir padalinus iš trijų, gaunamas fraktalinio indekso vidurkis – 1.373, kuris yra labai artimas Čičinų gyvenvietės vidurkiui (1.362). Muniškių bendros urbanistinės struktūros fraktalinis indeksas rodo vidutiniškai išvystytą urbanistinę gyvenvietės struktūrą. Tačiau minėtas fraktalinio indekso vidurkis (1,373) Muniškėse yra aukščiausias iš visų 5 tyrinėtų gyvenviečių.

96 pav. Muniškių gyvenvietės planas

Urbanistinės struktūros
fraktalinis indeksas
Fractal Dimension = 1,463

Pastatų išdėstymo
fraktalinis indeksas
Fractal Dimension = 1,315

Kelių tinklo
fraktalinis indeksas
Fractal Dimension = 1,342

Buvusių kolūkių gyvenviečių tyrimų taikant kompiuterinės programos „FracTop“ metodą rezultatų apibendrinimas

Kaip ir buvo galima nuspėti vien pažiūrėjus į tiriamų gyvenviečių planus, programa „FracTop“ skaičiavimais patvirtino, kad geriausia urbanistine struktūra pasižymi Kulvos gyvenvietė. Šios gyvenvietės visi tris analizuoti faktoriai (bendra urbanistinė struktūra, pastatų išdėstymas, kelių tinklas) turi didžiausius fraktalinius indeksus, kurių vidurkis yra 1,372. Mažiausiai išvystyta urbanistine struktūra pasižymi Vaivadiškių gyvenvietė, kurios fraktalinio indekso vidurkis yra 1,262. Visų gyvenviečių fraktalinių indeksų suvestinė pateikiama 1 lentelėje.

1 lentelė. Suvestinė fraktalinės analizės indeksų lentelė

Gyvenvietės pavadinimas	Urbanistinės struktūros D	Pastatų išdėstymo D	Kelių tinklo D	Vidurkis
Vaivadiškiai	1,435	1,199	1,152	1,262
Ručiuškai	1,491	1,194	1,192	1,292
Čičinai	1,523	1,309	1,254	1,362
Didžiosios Lapės	1,491	1,255	1,249	1,332
Muniškės	1,463	1,315	1,342	1,373
Visų gyvenviečių vidurkis	1,480	1,254	1,238	

2.6. Eksperimentinio projekto gyvenvietės atranka

Detaliai išanalizavus visas 5 gyvenvietes, galima teisingai įvertinti kiekvieną gyvenvietę vertinant įvairiais aspektais. Kad atrinkti tinkamiausią gyvenvietę, kurioje tolimesniame etape bus vykdomas eksperimentinis projektas, sudaroma 8 kriterijų gyvenviečių vertinimo lentelė (žr. lentelę Nr. 2). Kiekvienas gyvenvietės kriterijus įvertinamas penkiabalėje sistemoje, nuo prasčiausio balo – 1, iki palankiausio balo – 5. Kiekviena gyvenvietė prie kiekvieno kriterijaus įvertinama atitinkamu balu, kiekvienos gyvenvietės balai sumuojami. Daugiausia balų surinkusi gyvenvietė atrenkama, kaip gyvenvietė palankiausia eksperimentinio projekto vykdymui.

Vertinimo kriterijai:

Objekto fizinė būklė – didesniu balu vertinamos gyvenvietės, kurios yra mažiau fiziškai susidėvėjusios, ypač atkreipiamas dėmesys į buvusių kolūkių ūkinių- gamybinių kompleksų fizinę būklę.

Objekto geografinė vieta – geriau vertinamos gyvenvietės esančios arčiau šalies didmiesčių ar rajonų centrų..

Prie objekto vedanti inžinerinė infrastruktūra – geriau vertinamos tos gyvenvietės prie kurių veda daugiau susisiekimo jungčių, vertinama ir jungčių reikšmingumas (pvz. vietinės ar respublikinės reikšmės kelias ir pan.). Taip pat vertinama susisiekimo sistemos būklė.

Objekto dydis – didesniu balu vertinamos didesnės gyvenvietės, ypač tos, kuriose yra didesni buvę kolūkio ūkiniai- gamybiniai kompleksai.

Urbanistinė struktūra – didesniu balu vertinamos gyvenvietės kuriose aiškiai išsiskiria gyvenvietės funkcinis zoniškumas (gyvenamoji ir ūkinė- gamybinė zonos).

Objekto tipas – atkreipiamas dėmesys į tai, koks sovietmečiu buvo gyvenvietės statusas. Geriau vertinamos centrinės gyvenvietės statusą turėjusios gyvenvietės, pagalbinės gyvenvietės vertinamos prasčiau, neplėstinos gyvenvietės statusą turėjusios gyvenvietės neįtrauktos.

Kraštovaizdinė reikšmė – didesniu balu vertinamos didesnę poveikį kraštovaizdžiui darančios gyvenvietės.

Objekto naudojimas – geriau vertinamos gyvenvietės, kurių buvę kolūkio ūkiniai- gamybiniai centrai šiuo metu yra nėra visiškai nenaudojami, nes objekto naudojimo intensyvumas yra glaudžiai susijęs su jo fizine būkle (dažniausiai visiškai nenaudojami kompleksai taip pat yra visiškai neprižiūrimi, dėl to per daug sunykę).

Įvertinus visas 5-ias gyvenvietės pagal visus 8 kriterijus, didžiausią balų sumą surinko Ručiūnų gyvenvietė esanti Jonavos rajone. Geriausiai įvertinti šios gyvenvietės kriterijai yra objekto dydis ir urbanistinė struktūra. Ručiūnų gyvenvietėje yra racionalaus išplanavimo, pakankamo dydžio (~15 000

kv. m) buvęs kolūkio ūkinis- gamybinis centras. Gyvenvietės planą sudaro labai aiškus gyvenamosios ir buvusios gamybinės zonų pasiskirstymas (zonas skiria optimalus, apie 0,5 km atstumas). Taip pat gyvenvietė pasižymi stipria kraštovaizdine reikšme bei geru pasiekiamumu.

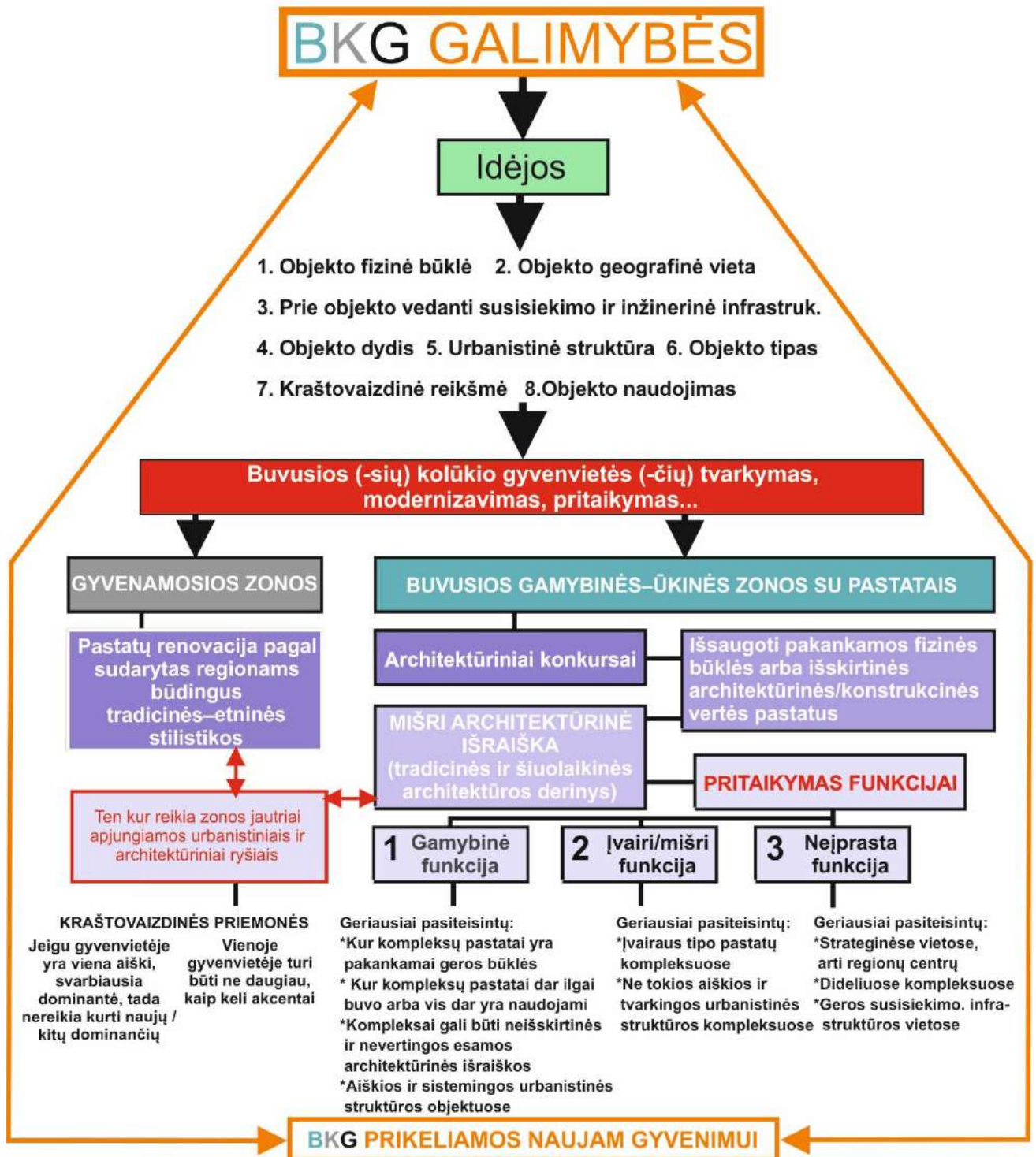
2 lentelė. Racionaliausios gyvenvietės, kurioje bus vykdomas eksperimentinis projektas, atrankos lentelė

Tirtos 5 BKG įvertinamos penkiabalėje sistemoje prie visokeriopą jų sėkmę tolimesniuose atgaivinimo, modernizacijos, pritaikymo etapuose įtakančių veiksnių. Daugiausia balų surinkusi gyvenvietė atrenkama eksperimentiniam projektui.	TIRTŲ BUVUSIŲ KOLŪKIŲ GYVENVIEČIŲ VERTINIMAS IR VIENOS IŠ JŲ ATRANKA EKSPERIMENT. PROJEKTUI									
	1. Objekto fizinė būklė	2. Objekto geografinė vieta	3. Objekto vedanti susisiekimo ir inžinerinė infrastruktūra	4. Objekto dydis	5. Urbanistinė struktūra	6. Objekto tipas	7. Kraštovaizdinė reikšmė	8. Objekto naudojimas	VISO	
VERTINIMO SISTEMA	VAIVADIŠKIAI	2	3	2	2	1	2	1	2	15
1 – Prastai	RUČIŪNAI	3	3	4	5	5	3	4	2	29
2 – Vidutiniškai	ČIČINAI	3	3	2	3	2	3	3	3	22
3 – Gerai	DIDŽ. LAPĖS	3	4	2	5	2	3	2	4	25
4 – Labai gerai	MUNIŠKIAI	2	5	5	2	2	2	2	1	21
5 – Puikiai										

Ručiuų gyvenvietė atrenkama, kaip racionaliausia eksperimentinio projekto vykdymui. Toliau bus kuriamas eksperimentinis projektas, kuriuo bus stengiamasi funkcinėmis, urbanistinėmis ir architektūrinėmis priemonėmis atgaivinti buvusi Ručiuų buvusios kolūkio gyvenvietės ūkinį – gamybinį pastatų kompleksą. Taip pat bus siūloma bendra visos gyvenvietės tvarkymo ir renovacijos koncepcija.

2.7. Buvusių kolūkių gyvenviečių kaitos tendencijų ir galimybių koncepcinis modelis

KONCEPCINIS MODELIS

Koncepcinio modelio aprašymas

Remiantis atliktų empirinių tyrimų, kuriuos sudarė bendruomenių ir specialistų sociologinės apklausos, atrinktų 5 buvusių kolūkių gyvenviečių kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizė, urbanistinių struktūrų fraktalinė analizė, tyrimai vietoje, galima daryti pagrindinę išvadą, jog BKG yra reikalingas naujas funkcijos suteikimas, kuris prikeltų jas naujam gyvenimui. Šių gyvenviečių sėkmingą atnaujinimą ir funkcionavimą įtakotų šie aspektai:

1. Idėjos. Tai visa ko pradžios pagrindinis stimulus ir variklis. Gerai išvystyta ir pateikta idėja pritraukia investuotojus ir investicijas, be kurių nėra galimi jokie tolimesni etapai. Gera idėja (-jos) pritraukia kitus žmones prisidedančius prie to, kad idėjos virstų realybe.

2. 8 veiksniai. Tai pagrindiniai BKG atnaujinimo, modernizacijos, atgimimo sėkmę įtakojantys aspektai, kuriuos turi turėti buvusi kolūkio gyvenvietė, kad ji toliau galėtų sėkmingai funkcionuoti.

3. Realūs veiksmai. BKG tvarkymo, modernizavimo, pritaikymo darbai. Gyvenvietės sutvarkomos ar pertvarkomos architektūriniu, urbanistiniu, funkciniu ir kitais aspektais.

4. Gyvenviečių zoniškumas. Svarbu skirti dėmesį ir atsakingai įvertinti dviejų pagrindinių gyvenviečių zonų – gamybinės ir gyvenamosios, esamus trūkumus ir privalumus. Šis gyvenviečių zoniškumas yra viena pagrindinių BKG požymių.

5. BKG gyvenamoji zona. Gyvenamosios zonos pastatai turi būti renovuojami šiuolaikiškai, tačiau su tradicinės–etninės architektūros stilistikos akcentais būdingais kiekvienam šalies regionui. Rekomenduojamas stilistikos priemonės sudarytų profesionalų komandos.

6. BKG gamybinė zona. Buvusios kolūkių gyvenviečių gamybinės zonos atnaujinamos architektūrinių konkursų būdu, nes šios zonos turi būti atnaujintos pasitelkus mišrios architektūrinės išraiškos (tradicinės ir šiuolaikinės) priemonės. Šios zonos daro didelę įtaką kaimo kraštovaizdžiui ir įvaizdžiui, todėl gauti geriausią rezultatą galima tik išrenkant iš profesionalų darbų geriausią projektą.

7. Funkcijos suteikimas. Kad atnaujinta buvusi kolūkio gyvenvietė (-ės) sėkmingai gyvuotų ir vystytųsi jai (joms) turi būti suteikta tinkamiausia funkcija. Gyvenvietės funkciškumas garantuoja naujas darbo vietas ir modernizuoto objekto sėkmę.

8. Funkcijų tipas. Funkcijos (-jų) parinkimą įtakotų kiekvienos gyvenvietės ypatybės, kurios labiausiai tiktų parinktam tipui ir garantuotų didžiausią sėkmę. Galimos šios funkcijos: gamybinė (senoji, buvusi) funkcija, įvairi–mišri funkcija ir neįprasta funkcija.

9. Zonų apjungimas. BKG kuriose trūksta arba nėra pakankamai urbanistinių–architektūrinių ryšių, jie turi būti sudaryti. Šiais urbanistiniais–architektūriniais ryšiais BKG gyventojai ir jų svečiai patektų iš gyvenviečių gyvenamųjų zonų į gamybines zonas ir atvirkščiai.

10. Aspektų priklausomybė. Visi išvardinti aspektai priklauso vienas nuo kito ir sudaro sistemą–modelį. Vienas iš aspektų dingimas gali įtakoti viso modelio iširimą ir dėl to galima ne šimtaprocentinę, prikeltų naujam gyvenimui, BKG sėkmę.

3. BUVUSIOS RUČIŪNŲ KOLŪKIO GYVENVIETĖS EKSPERIMENTINIS PROJEKTAS

3.1. Ručiūnų gyvenvietės tolimesnius projektinius sprendinius lemiančių veiksmų analizė

Ručiūnų gyvenvietė atsirado dar iki sovietmečio, pirmą kartą ji minima 1744 metais. Tačiau gyvenvietė labiausiai išsiplėtė tarybiniais metais, kolektyvizacijos laikotarpyje (97 pav.). Iki tol buvusi palei vieną pagrindinę gatvę nusidriekusi gyvenvietė, išaugo daugiau kaip dvigubai. Prie gyvenvietės buvo prijungti du dideli kolūkio gyvenamųjų namų kvartalai, senojoje kaimo dalyje pristatyta naujų mūrinių namų. Palei pagrindinį kelią, kuris gyvenvietėje tampa Kauno gatve, išsidėsčiusi senoji gyvenvietės dalis. Vakarinėje Kauno gatvės pusėje išsidriekę tankiai užstatytų

97 pav. Ručiūnų gyvenvietės urbanistinė raida. (Autoriaus pav.)

sodybinių gyvenamųjų namų eilė, tačiau rytinėje gatvės pusėje užstatymas labai retas, čia stovi vos kelios viena nuo kitos nutolusios vienkieminio tipo sodybos (98 pav.). Keliaujant pagrindine gatve susidaro įspūdis, kad vienoje kelio pusėje nusidriekusi gyvenvietė, o kitojoje kelio pusėje plyti laukai, nors abi kelio pusės yra priskirtos gyvenvietės teritorijai. Tuščioji Kauno gatvės pusė galėtų būti panaudota naujų gyvenvietės zonų kūrimui. Tarpuose tarp sodybų gali būti projektuojamos aktyvaus laisvalaikio zonos, kaimo gyventojų susitikimo vietos.

98 pav. Tuščioji ir užstatyta Kauno g. dalys. (Autoriaus pav.)

Ručiūnų gyvenvietė yra linijinio plano,

nekompaktiškai, plačiai išsidriekusi, gyventojai norėdami patekti iš vienos gyvenvietės dalies į kitą turi įveikti didelius atstumus. Todėl gyvenvietėje būtų racionalu nutiesti papildomus, naujus susisiekimo ryšius, kurie supaprastintų susisiekimą tarp gyvenvietės dalių.

Ručiuų gyvenvietėje yra išsidrikęs pailgo plano miškelis, kuris turi didelę kraštovaizdinę reikšmę pačiai gyvenvietei. Apie 3 ha ploto miškelis šiuo metu yra apaugęs brūzgynais, yra daug sunkiai praeinamų vietų, tačiau iškirtus menkaverčius brūzgynus, miškelis turi rekreacinį potencialą.

Gyvenvietės sodybų gyvenamieji ir ūkiniai pastatai niekuo neišsiskiria iš kitų buvusių kolūkių gyvenviečių tokio tipo pastatų, tačiau jiems trūksta vieningos architektūrinės išraiškos.

Didžiausią potencialą Ručiuų gyvenvietėje turi šiuo metu beveik nenaudojamas buvęs kolūkio ūkinis – gamybinis centras. Po Lietuvos nepriklausomybės kompleksas tapo vis mažiau naudojamas (99pav.)

99 pav. Bendras Ručiuų buvusio kolūkio gamybinio centro kaista po funkcijos netekimo 1990 m. iki šių dienų. (Autoriaus pav.)

Didelių pastatų kompleksas, kuriame anksčiau virė ūkinė veikla, šiandien yra beveik nenaudojamas, tik viena buvusi ferma ir elevatorius yra naudojami ir prižiūrimi. Visi kiti pastatai yra apleisti tačiau nėra smarkiai sunykę, todėl gali būti renovuoti ir pritaikyti funkcionavimui.

3.2. Ručiūnų gyvenvietės eksperimentinio projekto sprendiniai

3.2.1. Ručiūnų gyvenvietės teritorijos tvarkymo koncepcija

Kadangi Ručiūnų gyvenvietė taptų traukos centru ir planuojama, kad ją pakankamai gausiai lankytų žmonės iš viso Kauno regiono ir visos šalies teritorijos, todėl gyvenvietė radikaliai atnaujinama, jai suteikiamas naujas įvaizdis. Gyvenvietėje įrengiamos naujos jungtys – dviračių ir pėsčiųjų takai, sutvarkomas gerbūvis, apšvietimas, sodinami nauji želdynai, įrengiamos poilsio, sporto ir rekreacinės zonos. Gyvenvietėje esančiame miškelyje įrengiamas parkas, kuriame laisvalaikį gali praleisti Ručiūnų gyventojai, aplinkinių kaimų gyventojai ir Pažintinio agronomijos centro lankytojai. Naujam gyvenvietės architektūrinio veido suteikimui pasitelkiama gyvenvietės pastatų renovacija. Sudaromos pastatų renovacijos rekomendacijos, kuriose nurodomos pastatų renovacijos medžiagiškumo ir spalvinių sprendimų reglamentai.

3.2.2. Ručiūnų gyvenvietės buvusio kolūkio komplekso pritaikomumo galimi funkciniai scenarijai

Didžioji dalis Ručiūnų gyvenvietės buvusio kolūkio ūkinio gamybinio centro šiuo metu yra nenaudojama. Daug metų nenaudojamas buvo ir kompleksui priklausantys elevatoriaus pastatai, tačiau 2012 m panaudojant Europos Sąjungos finansavimą, elevatorius buvo modernizuotas ir išplėstas. Elevatoriaus pastatai buvo atnaujinti, pritaikyti šiuolaikiški mechanizmai, prie atnaujintų senųjų 3 elevatoriaus talpyklų buvo pristatytos 5 naujos talpyklos. Šiuo metu elevatorius yra naudojamas kaip įmonės „Galinta“ vienas iš trijų Lietuvoje esančių grūdinių kultūrų supirkimo punktų.

Iš buvusio kolūkio komplekso fermų pastatų šiuo metu yra naudojama vos viena ferma, kuri atlieka sandėliavimo funkciją, joje laikoma įvairi žemės ūkio technika. Likę pastatai yra nenaudojami, apleisti, po truputį griūna. Nenaudojamų pastatų nusidėvėjimo laipsnis skirtingas, nes nenaudojami pastatai yra nevienodą laiko tarpą. Dvi buvusios fermos dar prieš dešimtmetį buvo pritaikytos mineralinio vandens fasavimo funkcijai, jose buvo įsikūrus UAB „Šaltinėlio vandenys“, kurioje į anksčiau populiarių sifonų tarą buvo supilstomas gazuotas mineralinis vanduo.

Dviejų fermų tinkamos konstrukcinių medžiagų buvo išgrobstytos iškart po kolūkio sunaikinimo, tad šios dvi fermos šiuo metu yra labiausiai sunykusios. Viena iš šių dviejų sunykusių fermų yra užžėlusi tankia žole, iš jos sienų ir perdangų auga ūgtelėję medžiai ir krūmai. Ši ferma yra įdomus žmogaus veiklos ir gamtos „kovos“ pavyzdys.

Bendrai vertinant, visas Ručiūnų buvusio kolūkio gamybinis centras nėra per daug fiziškai sunykęs, turi renovacijos, atgaivinimo, modernizacijos potencialą. Šiuo metu nenaudojami komplekso pastatai pardavinėjami už 69 000 €.

Išnaudojant Ručiūnų gyvenvietės strategiškai patogią geografinę situaciją, buvusių kolūkio gamybinių pastatų komplekso dydį ir urbanistinę struktūrą, didžiausią potencialą turi didelio ploto reikalaujančios funkcijos atsiradimas, kuri galėtų būti gausiai lankoma lankytojų. Atsižvelgiant į tai, buvo paruoštos 3 Ručiūnų buvusio kolūkio ūkinių – gamybinių pastatų komplekso pritaikomumo funkcinės alternatyvos. Visos siūlomos alternatyvos reikalauja didelio pastatų ploto ir būtų pritaikytos lankomumui. Taip pat alternatyvos daugeliu aspektų siejasi su žemės ūkiu, taip per daug nenutolstant nuo vietos buvusio funkciškumo ir istorijos.

Pirmoji siūloma funkcinė alternatyva – Žemės ūkio technikos muziejus. Tai didelių plotų ir erdvių reikalaujanti funkcija, be to siejasi su žemdirbystės tema, kuri buvo aktuali anksčiau šioje vietoje veikusiame kolūkio komplekse. Pastatų komplekso planinė struktūra leistų nuosekliai demonstruoti žemės ūkio techniką, padargus ir įrankius, kurie atspindėtų žemdirbystės istorinę raidą. Tačiau toks monofunkciškumas ir siaura tema, kuri gali dominti tik tam tikrą, ne itin didelę visuomenės dalį, leidžia abejoti Žemės ūkio technikos muziejaus sėkme.

Antroji siūloma funkcinė alternatyva, tai daugiafunkcis Pažintinis agronomijos centras, kuriame lankytojai būtų supažindinami su augalininkyste ir su ja susijusiais aspektais, pavyzdžiui – žemdirbyste. Apsilankę centre žmonės savo akim galėtų išvysti visas Lietuvoje auginamas ir vartojimui pritaikytas augalų rūšis, stebėti kaip jos auginamos nuo mažiausio daigo iki tol, kol nuimamas derlius. Centre taip pat veiktų kepinų ir alaus gamybos cechai, kuriems reikalingos grūdinės kultūros atkeliautų iš komplekse stovinčio elevatoriaus. Pažintiniame agronomijos centre veiktų korpusas, kuriame būtų įvairios informacinės, edukacinės, mokomosios klasės ir auditorijos.

Paskutinė, trečioji funkcinė alternatyva – Biologinės įvairovės institutas. Tai institutas, kuriame dirbtų daugiausia savo srities specialistai – biologai ir kiti mokslininkai, kurie pastatų komplekse augintų įvairių rūšių augalus, tokius kaip – sąmanos, grybai, paparčiai ir kt. Taip pat centre būtų auginami ir tiriami smulkūs gyvūnai. Komplekse būtų sudaromos specifinės tos rūšies augalams ar gyvūnams reikalingos sąlygos, būtų stebimi jų dauginimosi ir augimo procesai, gauti duomenys analizuojami ir sisteminami. Siaura ir specifinių žinių reikalaujanti funkcija suteiktų naujas darbo vietas biologijos sričių specialistams ir mokslininkams, tačiau dėl reikalingų specifinių sąlygų institutas negalėtų būti itin atviras gausiems lankytojų srautams ir tikėtina, kad srautai nebūtų itin gausūs dėl siauros centro tematikos.

Visose trijose funkcinėse Ručiūnų buvusio kolūkio ūkinio – gamybinio centro pritaikymo alternatyvose, dalis siūlomų funkcijų ar objektų būtų vienodi. Tai pavyzdžiui, elevatoriaus bokštas, kuris visose trijose alternatyvose siūlomas paversti lankymui pritaikytu apžvalgos bokštu. Apžvalgos bokštai šiuo metu šalyje yra itin populiarūs turistų traukos taškai. Taip pat visose trijose alternatyvose siūloma vieną iš elevatoriaus talpyklų paversti info sale, kurioje lankytojai susėdę į amfiteatro tipo tribūną projektoriuje stebėtų informaciją apie centro veiklą, kuriame jie yra bei kitą informaciją.

Visose funkcinėse alternatyvose siūloma tolimesniam natūraliam žirimui palikti vieną labiausiai sunykusią buvusę fermą. Pačioje fermoje būtų įrengti saugūs takai su tvirtomis konstrukcijomis, kurios užtikrintų kad ant lankytojų neužkris plytos ar kitos konstrukcijos. Virš įrančio pastato būtų įrengti saugūs tilteliai, kuriais vaikščiodami lankytojai stebėtų pastato žirimo procesus, kaip iš sienų ar perdangų auga medžiai ir krūmai, žolės, kiti augalai. Taip pat visose funkcinėse alternatyvose, šiauriausiam buvusio kolūkio komplekso pastate siūloma įrengti administracijos darbuotojų patalpas.

Norint parinkti tinkamiausią funkcinę alternatyvą iš siūlomų trijų, buvo sudaryta atrankos lentelė su 24 kriterijais, pagal kuriuos buvo vertinama kiekviena funkcinė alternatyva (3 lentelė). Kiekvienas kriterijus vertinamas penkiabalėje sistemoje nuo 1 (blogai, neaktualu...) iki 5 (puiku, labai aktualu...). Kiekvienos funkcinės alternatyvos surinkti balai sumuojami ir skaičiuojama kuri alternatyva surinko didžiausią balų sumą.

3 lentelė. Racionaliausios funkcinės alternatyvos atrankos lentelė.

VERTINIMO SISTEMA Balų skalė / Apibūdinimas 1 / Labai blogai, visiškai neaktualu, mažai... 2 / Blogai, mažai aktualu... 3 / Vidutiniškai 4 / Gerai, aktualu, pakankamai... 5 / Puiku, labai aktualu, daug...	GALIMAS SCENARIJUS																								
	Funkcijų įvairovė (daugiafunkciškumas)	Reikalingas darbuotojų skaičius	Aktualumas miesto gyventojui	Aktualumas kaimo gyventojui	Patalpų ploto-tūrio išnaudojimas (siekiamas maksimalus išnaudojimas)	Skirtingų sričių specialistų poreikis	Galimybė įsidarbinti vietiniams gyventojams	Lankytojų atnešama ekonominė nauda	Funkcijos esančios objekte atsinaujinimas	Aplinkinių teritorijų (žemės plotų) naudojimas, įtraukimas į veiklą (funkciją)	Esamo komplekso pertvarkymo mastai (griovimo ir statybos darbai)	Objekto atsiradimo poreikis šaliai	Objekto atsiradimo poreikis mokslinėms įstaigoms	Galimybė įvykdomą funkciją (veiklą) įsitraukti lankytojams	Prieinamumas visuomenei (ar objektas būtų prieinamas visiems norintiems)	Šviečiamoji-pažintinė funkcija	Aktualumas įvairių amžiaus grupių žmonėms	Poveikis aplinkai	Poveikis kraštovaizdžiui	Tokio objekto unikalumas	Investuotojų kiekis, įvairovė (verslo, valstybės, mišrios ir kitos investicijos...)	Sąsaja su pirmine funkcija (buvo kolūkio ūkinis-gamybinis centras)	Tūrio pokyčio laipsnis	Architektūrinės išraiškos pokyčio laipsnis	VISO
ŽEMĖS ŪKIO TECHNIKOS MUZIEJUS	28	25	30	20	31	20	33	27	22	24	23	23	22	27	36	35	30	24	26	26	24	36	22	23	637
PAŽINTINIS AGRONOMIJOS CENTRAS	33	32	36	31	36	31	37	32	32	33	27	28	25	36	37	37	31	28	32	31	31	35	26	29	766
BIOLOGINĖS ĮVAIROVĖS INSTITUTAS	29	28	26	23	30	30	24	18	26	24	31	29	30	21	26	31	21	24	26	26	28	27	24	26	628

Racionaliausios funkcinės alternatyvos atrankos lentelės buvo išdalintos 10 architektūros ir urbanistikos specialistų. Susumavus visų užpildžiusiųjų atrankos lenteles skirtus balus, išsiaiškinta, kad palankiausiai vertinama „Pažintinio agronomijos centro“ funkcinė alternatyva, ji surinko 766 balus. Antroje vietoje liko „Žemės ūkio technikos muziejaus“ alternatyva surinkusi 637 balus. Nedaug nuo antrosios vietos atsilikusi ir surinkusi 628 balus, trečioji liko „Biologinės įvairovės instituto“ alternatyva. Toliau Ručiūnų gyvenvietės eksperimentiniame projekte bus naudojama racionaliausia išrinkta „Pažintinio agronomijos centro“ funkcinė alternatyva.

3.2.3. Pažintinio agronomijos centro sklypo tvarkymo koncepcija

Sklypas netaisiklingo kvadrato formos, 4 ha ploto, iš visų pusių supamas dirbamų laukų. Šiaurinėje dalyje sklypas ribojasi su pagrindiniu keliu vedančiu į sklypą. Pagrindinis įvažiavimas į sklypą ir į automobilių aikštelę numatomas šiaurės vakariniame sklypo kampe. Keliai privažiavimui prie pastatų komplekso numatomi lygiagrečiai šiaurės vakariniams ir pietrytiniais pastatų komplekso fasadams. Takai formuojami aplink pastatų perimetrą ir statmenai nuo vieno

pastato sparno iki greta esančio kito pastato sparno (100 pav.). Tokie takai projektuojami tam, kad būtų užtikrintas sklandus patekimas iš vieno pastato į kitą pastatą. Pastato griežta planinės struktūros ir aplinkos tvarkymo koncepcija atkartoja ir taikosi prie ankstesnės komplekso urbanistinės struktūros. Takai klojami akmens trinkelėmis, nes tokia medžiaga yra artima gamtai, su kuria siejasi naujoji viso pastatų komplekso architektūrinė išraiška.

Nauji želdiniai sklype beveik neformuojami tam, kad būtų neužstojamas pastatų komplekso apžvelgiamumas, be to pats pastatas savo išraiška atspindi reljefo formas, kurios turi būti matomos ir neužstojamos. Verta paminėti, kad beveik visi nauji sklype sodinami želdiniai atliks Pažintinio agronomijos centro šviečiamąją funkciją. Šie želdiniai išdėstyti laisva tvarka ir formuoja atsvarą griežtai centro planinei struktūrai, priartina pastatų komplekso naują siluetą prie gamtinės fasadų ir naujosios tūrinės išraiškos.

3.2.4. Pažintinio agronomijos centro pastatų komplekso sprendinių koncepcija

Naujoji buvusio kolūkio gamybinio komplekso funkcija ganėtina artima pirminei jo funkcijai (pirminė funkcija – gyvulininkystės ir žemdirbystės centras, naujoji – Pažintinis agronomijos centras). Buvusi (esama) vargana architektūrinė komplekso išraiška "apvelkama" visiškai kitokia, nauja architektūrinė išraiška, kuri yra artima naujajai (tuo pačiu ir buvusiai) komplekso funkcijai (101 pav.). Agronomijos centro pagrindinė veiklos ašis yra augalai, jų auginimas, visuomenės supažindinimas su

jais. Augalai yra viena iš svarbiausių gamtos sudedamųjų dalių, o gamta, kaip jau minėta, yra pagrindinė naujos pastatų komplekso išraiškos įkvėpėja.

Pastato vidaus srantai organizuojami vienu pagrindiniu koridoriumi kuris statmenai jungiasi su ilgais pastatų tūriais (buv. fermomis), taip apjungdamas atskirus

pastatus į vieną urbanistinę struktūrą. 101 pav. Pastatų komplekso naujoji architektūrinė išraiška (Autoriaus pav.) Pastatų vidinė judėjimo struktūra yra paprasta ir labai aiškiai suvokiama, nesikeičia nuo pirminės struktūros, buvusios kolūkio ūkiniame – gamybiniame centre. Išskirtiniausias, naujai sukuriamas komplekso akcentas yra graakščiai banguojantis ir ant pastatų komplekso "nugulęs" veja apželdintas stogas, kuris savo forma primena išraiškingas reljefo formas – kalvas, kurių greta komplekso ir Ručiūnų gyvenvietės apylinkėse labai trūksta. Naujoji pastato koncepcija simbolizuoja glaudų žmogaus veiklos ir gamtos ryšį, bei neatsiejamą žmogaus priklausomybę nuo gamtos.

3.2.5. Pažintinio agronomijos centro eksterjero ir interjero sprendiniai

Nauja pastatų komplekso eksterjero išraiška primena gamtines reljefo formas, naujasis pastato aukštingumas neviršija senojo aukštingumo. Dominante ne tik komplekse, bet ir visoje apylinkėje, kaip ir anksčiau, išlieka elevatoriaus talpyklos, su bokštu, kurio aukštis 32 metrai. elevatoriaus bokštas tinkamas lankomumo pritaikymui, nuo bokšto viršaus puikiai apžvelgiami platūs dirbami žemės laukai, kurie yra tipiniai agrarinės žmogaus veiklos pavyzdžiai. Kita aukščiausia pastatų komplekso vieta tampa banguoto stogo „kalva“, kuri sutampa su buvusia kolūkio gamybinio komplekso silikato plytų bokšto vieta, kurio aukštis apie 17 metrų. Aukščiausios dirbtinės kalvos – stogo altitudė yra 15 metrų. Šioje aukščiausioje stogo vietoje ir senajame komplekso bokšte įrengiama kavinė su terasa, nuo kurios puikiai apžvelgiamas pastatų kompleksas ir Ručiūnų gyvenvietės apylinkės. Visas kalvoto stogo plotas pritaikomas žmonių lankomumui, prie stogo kraštinių ir prie ertmių įrengiami apsauginiai turėklai. Šaltuoju metų laiku stogas gali būti naudojamas žiemos pramogoms. Banguoto stogo kompoziciją paįvairina įvairaus dydžio apskritimo formos skylės, iš kurių dalis yra įstiklintos ir atlieka stoglangių funkciją. Dalis neįstiklintų skylių suteikia geresni šviesos prasiskverbimą pro stogą ir natūralų atmosferos poveikį po šia stogo dalimi esančiam natūraliam nykimui paliktam pastatui, kuris yra puikus apleistos žmogaus veiklos ir gamtos „kovos“ pavyzdys. Ant šios apleistos fermos yra susidaręs storas dirvožemio sluoksnis, auga žolės, krūmai ir medžiai, kurių didžiausią dalį sudaro beržai ir pušys, dalis augalų auga tiesiai iš sienų ir atrodo neįprastai bei įdomiai. Kad Pažintinio

agronomijos centro lankytojai galėtų geriau apžiūrėti nykstantį pastatą šalia pastato ir virš jo įrengiami metaliniai tilteliai, kuriais eidami lankytojai gali patogiai apžiūrėti laiko ir gamtos naikinamą pastatą.

Tris buvusios pastatų komplekso fermos mažai pakeičia savo eksterjero išvaizdą, tai diktuoja jose įkuriama funkcija. Mažiausiai kinta alaus ir kepinų cechų korpusai, kurie iš esmės nepakeičia savo tūrinio sprendimo, tačiau jų didžiąją dalį „užkloja“ naujas banguotas stogas. Kitas mažai kintantis komplekso pastatas yra šiaurinėje pusėje esanti pirmoji ferma, kurioje įkuriamos tyrimų laboratorijos, darbuotojų kabinetai bei sodinukų daiginimo, auginimo ir tyrimų patalpos. Šio pastato didžiąją dalį taip pat apgaubia naujasis stogas.

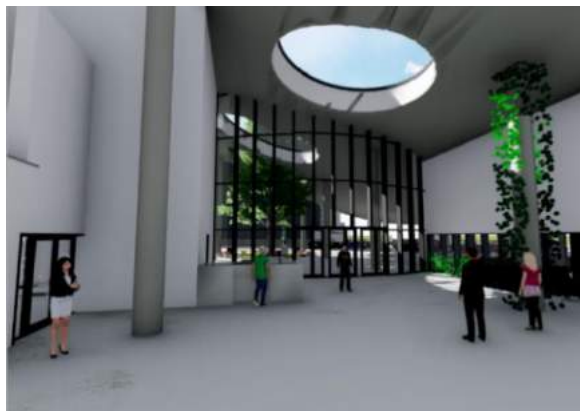
Net 4 komplekso korpusai paverčiami šiltnamiais, kurių išvaizda iš esmės pakinta. Buvusios fermos paverčiamos stiklo plokščių ir metalinės rėminės konstrukcijos šiltnamiais, kurių profilio puslankio forma yra artima naujai, banguotai stogo išraiškai. Šiuose šiltnamiuose vienintelės paliekamos detalės yra gelžbetoninės laikančios rėminės konstrukcijos, kliuškos. Jos laiko šiltnamio naująją rėminę konstrukciją, bei prie jų tvirtinamos kopėtėlės skirtos vijoklinių augalų augančių šiltnamiuose, augimui.

Labiausiai pakinta ir naują architektūrinę išraišką įgauna pietvakarių pusėje esanti buvusi paskutinė ferma, kurios vietoje įkuriamos auditorijų, edukacinių klasių ir ekspozicijų erdvės. Ant šio pastato įrengiamas taip pat banguotas, žaliasis stogas, tačiau jo kontrastingas banguotumas komponuojamas priešinga kryptimi nei anksčiau aptartas didysis kalvotasis stogas (102 pav.). Šiame stoge, taip pat gausu stoglangių, kurie pateisina didelį edukacinių klasių šviesos poreikį. Visas pietvakarinis šio korpuso fasadas yra iš stiklo plokštumų.

Komplekso interjeras pasižymi santūrumu, asketiškumu kurį diktuoja smarkiai išreiškiama pastato funkcija (103 pav.). Taip pat komplekse yra ir brutalizmo stiliaus užuomazgų. Pažintiniame agronomijos centro viduje svarbiausiu eksterjero elementu tampa jo turinys.

102 pav. Bendras vaizdas iš pietvakarių pusės

103 pav. Centro interjeras, pagrindinis vestibulis. (Autoriaus pav.)

3.2.6. Pažintinio agronomijos konstrukciniai sprendiniai

Pagrindinė naujų Pažintinio agronomijos centro konstrukcijų statybinė medžiaga – gelžbetonio monolitas. Iš monolito liejamos tiek naujos banguotos stogą laikančios kolonos, tiek pats banguotas stogas. Banguoto stogo monolitinės perdangos storis vyrautų priklausomai nuo perdengiamo atstumo ir konstrukcinių paskaičiavimų, tačiau svyruoja apie 50 cm. Ant monolitinės stogo perdangos įrengiamas drenuojamas sluoksnis su vamzdeline drenažo ir laistymo sistema. Virš drenuojamo sluoksnio įrengiamas dirvožemio sluoksnis su natūralia veja.

Didelė senojo pastatų komplekso dalis yra išsaugoma, renovuojama – modernizuojama ir pritaikoma naujai Pažintinio agronomijos centro veiklai. Kita dalis pastatų nugriaunama, tačiau kai kurie senieji konstrukciniai elementai išlieka. Daugiausia išsaugomos senosios fermų stogo laikančiąją funkciją atliekančios kliuškelinės L pavidalo konstrukcijos (kliuškos). Šios konstrukcijos išsaugomos ir panaudojamos visuose 4 naujuose šiltnamiuose.

3.3. Eksperimentini projekto rezultatų vertinimas

Projekto įtaka pasirinktam sklypui

Buvusio kolūkio gamybinio komplekso sklypas šiuo metu degraduoja, želia menkaverčiais krūmynais ir medžiais. Komplekse įrengus Pažintinį agronomijos centrą sutvarkomas ir visas sklypas, iškertami visi želdynai, nutiesiami takai, įrengiami mažosios architektūros elementai. Naujų želdynų sklype formuojama nedaug, tam kad nebūtų užstota išraiškinga centro architektūra.

Projekto įtaka Ručiūnų gyvenvietei

Šiuo metu Ručiūnai yra per daug niekuo neišsiskirianti gyvenvietė nuo kitų buvusių kolūkių gyvenviečių. Gyvenvietė neturi savo identiteto, pravažiuojantis pro ją pirmą kartą jos neįsidėmi ir neidentifikuoja. Sutvarkius gyvenvietę ir įrengus joje Pažintinį agronomijos centrą, gyvenvietėje atsiranda ženklas, kuris gyvenvietei suteikia daug vertės. Įrengus centrą, gyvenvietė tampa ir turistų traukos centru, taip pat yra sukuriama daug naujų darbo vietų.

Projekto įtaka visam Kauno regionui

Ručiūnų gyvenvietėje atsiradus Pažintiniam agronomijos centrai, jo sukuriama įtaka panaši kaip ir pačiai gyvenvietei. Centras tampa lankytojų traukos objektu visame Vidurio Lietuvos regione. Kadangi analogiško objekto nėra visoje šalyje, todėl jis gali tapti traukos centru ir visos šalies mastu.

Eksperimentinio projekto rezultatai

1. Modulio „Tiriamasis projektas 2“ metu atrinktoje Ručiūnų buvusioje kolūkio gyvenvietėje, trečio semestro modulio „Tiriamasis projektas 3“ metu buvo pasiūlytas eksperimentinis projektas, kuriuo patikrinti koncepcinio modelio teiginiai.
2. Įvertinus esamą gyvenvietės struktūrą, poreikius ir trūkumus, pasiūlyta gyvenvietės tvarkymo koncepcija. Gyvenvietėje atsiranda nauji urbanistiniai ryšiai – pėsčiųjų ir dviračių takai su visais būdingiausiais aplinkos tvarkymo elementais, tokiais kaip, poilsio aikštelės, suoliukai, šiukšliadėžės, visoje gyvenvietėje įrengiamas apšvietimas, atsiranda nauji želdiniai. Taip pat parengtas gyvenvietėje esančio miškelio panaudojimo rekreaciniams tikslams planas, kuriame miškelis paverčiamas parku su visais parkams būdingais mažosios architektūros elementais. Taip pat, parke siūloma įrengti vandens telkinį, kuris atsirastų užtvėnkus per parką tekančią upelį. Gyvenvietės tvarkymo plane siūlomos įrengti aktyvaus laisvalaikio vietos bei sporto šakų aikštynai.
3. Siūlomas gyvenvietės tvarkymo planas yra toks radikalus ir iš pirmo žvilgsnio atrodantis utopinis dėl to, kad gyvenvietės eksperimentiniame projekte pagrindinis dėmesys skiriamas gyvenvietės buvusiam kolūkio ūkiniam – gamybiniam centrui, kuris paverčiamas šviečiamosios funkcijos lankytinu objektu, todėl gyvenvietė tampa traukos centru, kuriam reikalingi gyvenvietės tvarkymo plane siūlomi nauji sprendiniai.
4. Buvusiame gyvenvietės kolūkio ūkiniame – gamybiniame centre siūlomos 3 būsimos funkcinės alternatyvos, iš kurių, pasitelkus architektūros ir urbanistikos profesionalų apklausos anketų metodą, atrenkama viena racionaliausia funkcinė alternatyva. Gyvenvietėje esančiame nenaudojamame ir apleistame buvusiam kolūkio komplekse siūloma įrengti šviečiamosios funkcijos Pažintinį agronomijos centrą.
5. Pažintiniame agronomijos centre lankytojai gali susipažinti su įvairiomis vartojimui auginamomis augalų rūšimis nuo jų daiginimo iki produkto paruošimo. Taip pat, centre veikia alaus ir midaus gamybos, bei duonos gaminių cechai, kurių gamybos pagrindas yra grūdinės kultūros. Visą produktų atsiradimo ir gamybos procesą stebėti ir netgi jame dalyvauti gali visi centro lankytojai. Centre įrengiamos ir edukacinių klasių, auditorijų ir ekspozicijų erdvės, kuriose lankytojai gali būti detalčiau supažindinami su agronomijos mokslu ir su juo susijusiomis sritimis. Centras taptų pirmuoju tokio pobūdžio objektu šalyje.
7. Pažintiniame agronomijos centre išlaikoma senoji pastatų komplekso urbanistinė – planinė struktūra, tačiau tūrinė ir architektūrinė išraiška tampa visiškai skirtinga nuo buvusios. Centras įgauna naują išraiškingą reljefą primenantį siluetą, kuris praturtina ir pajvairina skurdoką, agrarinį apylinkių kraštovaizdį.
8. Praktiškai pritaikyta nauja Ručiūnų gyvenvietės funkcinio pritaikymo ir tvarkymo koncepcija sudaro pirminį pagrindą gyvenvietės atsigavimui ir tolimesniam teigiamam jos vystymuisi.

IŠVADOS

1. Buvusias kolūkių gyvenvietes galima apibūdinti, kaip sovietmečiu sukurtus, monofunkciškumu pasižymėjusius urbanistinius centrus, kurie aptarnavo jiems priskirtą tam tikro dydžio žemės ūkio teritoriją. Buvusios kolūkių gyvenvietės yra vienos labiausiai paplitusių urbanistinių darinių visoje Lietuvos teritorijoje, tačiau literatūros šaltiniuose trūksta duomenų apie šias gyvenvietės, nėra išleista pakankamai mokslinių darbų, kurie gilintųsi į tokių gyvenviečių raidos ypatybes.
2. Šiandien buvusios kolūkių gyvenvietės yra praradusios savo pirminę funkciją ir didelė dalis gyvenviečių nėra įgavusios jokių kitų naujų funkcijų. Didžiuliai apleisti buvę kolūkių ūkiniai – gamybiniai pastatai griūna, gyvenvietėse vyrauja nedarbas ir sparčiai mažėja gyventojų, vyrauja aibė kitų socialinių problemų. Urbanistiniais, kraštovaizdiniais ir architektūriniais aspektais, daugiausia problemų kelia buvę kolūkių ūkinių – gamybinių pastatų kompleksai, kurių didžiulė dalis yra visiškai apleisti ir griūvantys. Šie kompleksai kraštovaizdį veikia kaip aktyvūs vizualinės taršos objektai.
3. Atlikus sociologinius tyrimus nustatyta, kad buvusių kolūkių gyvenviečių renovacijos, modernizacijos ir ypač jų buvusių ūkinių – gamybinių centrų pritaikymas šiandieniniams ir ateities poreikiams yra aktualus. Bendruomenės labiausiai pasigenda darbo vietų, kurios anksčiau buvo užtikrintos kiekviename kolūkio gyvenvietėje ir kurios galėtų atsirasti atgaivintuose ir pritaikytuose buvusiuose kolūkių ūkinių – gamybinių kompleksų pastatuose.
4. Buvusios kolūkių gyvenvietės reikalauja naujos jų atgaivinimo ir pritaikymo naujoms funkcijoms koncepcijos, tačiau tai taikytina ne visoms Lietuvos teritorijoje esančioms tokio tipo gyvenvietėms. Daugiausia potencialo turi tokios buvusios kolūkių gyvenvietės, kurios patenka į Lietuvos didžiųjų miestų periferines įtakos zonas, prie kurių veda svarbesnės reikšmės susisiekimo infrastruktūra. Objektai turi būti pakankamai dideli, urbanistiškai logiškai išdėstyti bei geros fizinės būklės, kad būtų ekonomiškai pagrįsta renovuoti, pritaikyti ar dar kitaip modernizuoti gyvenvietėse esančius šiuos nenaudojamus buvusius kolūkių ūkinius – gamybinius pastatus. Buvusių kolūkių gyvenviečių ūkiniai – gamybiniai kompleksai gali būti pritaikyti neįprastoms multifunkcinėms veikloms. Tačiau tokių pritaikymo pavyzdžių turi būti nedaug, jie turi būti išsidėstę netoli pagrindinių regionų centrų. Manoma, jog didesnis tokių centrų skaičius nepasiteisintų mažoje šalies rinkoje.
5. Eksperimentiniam projektui atrinkta Ručiūnų buvusi kolūkio gyvenvietė esanti Jonavos rajone. Gyvenvietė pasižymi buvusioms kolūkių gyvenvietėms būdingu funkcinių zonų padalijimu, aukštu vizualinės įtakos laipsniu kraštovaizdyje, stambiu nenaudojamu buvusiu kolūkio ūkiniu – gamybiniu centru, kuris turi dideles pritaikomumo ir panaudojimo galimybes.

6. Eksperimentiniame projekte Ručiūnų gyvenvietėje siūlomas racionalus bendras visos gyvenvietės sutvarkymas bei joje esančio buvusio kolūkio ūkinio – gamybinio centro modernizacija ir pritaikymas naujai funkcijai. Gyvenvietėje siūlomi nauji ryšiai, tokie kaip pėsčiųjų ir dviračių takai, išasfaltuojamas kelias tarp gyvenamosios ir buvusios ūkinės zonų, siūlomi nauji pakeičiamieji želdynai. Tai pat gyvenvietėje sutvarkoma aplinka, įrengiamos poilsio aikštelės, laisvalaikio zonos, sporto aikštelės, apšvietimas. Gyvenvietėje esančiame miškelyje įrengiamas parkas su visais parkams būdingais elementais. Taip visiems gyvenvietę sudarantiems sodybiniais pastatams siūlomos renovacijos rekomendacijos, į kurias įeina siūlomas pastatų medžiagiškumas ir spalviniai sprendimai.
7. Buvusiame Ručiūnų kolūkio ūkiniame – gamybiniame centre siūloma įrengti nauja funkcija – Pažintinis agronomijos centras. Centras pasižymi daugiafunkciškumu ir nauja architektūrine išraiška. Pagrindinė Pažintinio agronomijos centro funkcija – šviečiamoji, pažintinė. Centre lankytojai supažindinami su agrokultūromis, jų rūšimis ir panaudojimu, taip pat, lankytojai gali patys stebėti ir dalyvauti agrokultūrų auginimo ir jų produktų atsiradimo procesuose. Pažintiniame agronomijos centre įrengiamas edukacinių klasių, auditorijų ir ekspozicinės erdvės. Centras įrengiamas laikantis senojo pastatų komplekso suplanavimo, panaudojant dalį pastatų ir konstrukcinių elementų, tačiau gaunama visiškai nauja ir moderni architektūrinė išraiška. Pagrindiniu centro akcentu tampa didelę dalį pastatų komplekso dengiantis išraiškingai banguotas žaliasis stogas.
8. Naujas Ručiūnų gyvenvietės funkciškumas ir architektūrinis veidas rodo tipinės buvusios kolūkio gyvenvietės perspektyvinį potencialą. Dalis buvusių kolūkių gyvenviečių, kaip ir analizuota Ručiūnų gyvenvietė, kurios yra strategiškai ir geografiškai tinkamose vietose, prie kurių eina svarbūs susisiekimo ryšiai bei kurių nenaudojami buvę kolūkio gmybiniai kompleksai yra pakankamo dydžio ir fizinės būklės, turi teigiamas ateities vystymosi galimybes, gali būti pritaikytos naujoms funkcijoms. Kita dalis savo funkciškumą praradusių buvusių kolūkių gyvenviečių gali būti pritaikytos savo pirminei funkcijai – žemės ūkio ir gyvulininkystės produktų gavybai. Likusi dalis buvusių kolūkių gyvenviečių gali būti laikomos neperspektyvios, pasižymintios sparčiomis nykimo tendencijomis, jas išsaugoti ir atgaivinti padėtų tik teigiami bendri visos šalies socialiniai – demografiniai pokyčiai.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. APANAČIUS, R. 2013. Priemiesčio kolūkis. I. Kolūkinė „Demokratija“. Iš „Gimtasai kraštas“ moksliniai darbai/ etnologija. Kaunas, 30-42.
2. BALEŽŽENTIS, A. 2011. Kaimo vietovių raida ir modeliai: darnaus vystymo požiūris. Management theory and studies for rural business and infrastructure development. Nr. 2 (26).
3. BARŠAUSKAS, J. 1956. Lietuviškos kolūkiečio sodybos architektūra. Vilnius.
4. BORISOVIČIUS, P. 1979. Lietuvos TSR perspektyvinių kaimo gyvenviečių visuomeninių centrų užstatymas. Vilnius.
5. BUČAS, J. 1988. Lietuvos kaimo kraštovaizdžio raida ir istorinės vertybės. Vilnius.
6. BUČAS, J. 2001. Kraštovarkos pagrindai. Vilnius.
7. BUTKEVIČIUS, I. 1980. Lietuvos socialistinio kaimo gyvenviečių formavimasis. Vilnius.
8. BUTKEVIČIUS, I. 1962. Naujieji gyvenamieji namai Lietuvos TSR kolūkinėse gyvenvietėse. Vilnius.
9. DRĖMAITĖ, M.; PETRULIS, V.; TUTLYTĖ, J. 2012. Architektūra sovietinėje Lietuvoje. Vilnius.
10. Gyvenamųjų namų projektų katalogai. 1959. LTSR Ministrų tarybos valstybinio statybos ir architektūros reikalų komiteto leidiniai. Vilnius.
11. GRICIUS V. 1990. Urbanistinis ir rajoninis planavimas. Vilnius.
12. GRUNSKIENĖ, A. 2012. Kolektyvizacija Ziniūnų valsčiuje: bakalauro baigiamasis darbas. Šiauliai.
13. GUMULIAUSKAS, A. 2009. Kolektyvizacija Gruzdžių valsčiuje. Iš Lietuvos lokaliniai tyrimai. Istorija. Lietuvos valsčiai. Gruzdžiai.
14. Jonavos r. P. Cvirkos kolūkio statybos kompleksų išdėstymo schema ir Batėgalos gyvenvietės išplanavimo- užstatymo projektas. Visos dalys. Byla. 1970. Žemės ūkio statybos projektavimo institutas.
15. Jonavos r. Gineikių kolūkis. Statybos kompleksų išdėstymo schema ir Preišiogalėlės gyvenvietės išplanavimo projektas. Visos dalys. Byla. 1969. Žemės ūkio statybos projektavimo institutas.
16. Jonavos r. Jonavos tarybinis ūkio ūkio statybos kompleksų išdėstymo schema ir Šveicarijos gyvenvietės išplanavimo projektas. Visos dalys. Byla. 1969. Žemės ūkio statybos projektavimo institutas.
17. Jonavos r. Upninkų tarybinio ūkio statybos kompleksų išdėstymo schema ir Gudonių bei Keižonių gyvenviečių išplanavimo projektai. Visos dalys. Byla. 1969. Žemės ūkio statybos projektavimo institutas.
18. Jonavos r. Žeimių tarybinis ūkis. Ūkio masivo ir Žeimių gyvenvietės išplanavimo schemas. Statybine- architekturine dalis. 2 Bylos. 1967. Žemės ūkio statybos projektavimo institutas.
19. KRIAUCIŪNAS, E.; KRUPICKAITĖ, D.; POCIŪTĖ-SEREIKIENĖ, G.; UBAREVIČIENĖ, R. 2014. Lietuvos kaimo gyvenviečių funkcijų kaitos regioninės ypatybės: geografijos metraštis 47. Vilnius.
20. KUPRIŪNAS, L. 2011. Kolektyvizacija Pakruojo valsčiuje ir rajone: bakalauro baigiamasis darbas. Šiauliai.
21. KUPRIŪNAS, L. 2011. Kolektyvizacija Pakruojo valsčiuje ir rajone: bakalauro baigiamasis darbas. Šiauliai.
22. Lietuviškoji tarybinė enciklopedija. 1979. T. V: Janenka- Kombatantai. P. 608. Vilnius.

23. Lietuvos Komunistų partijos Centro komiteto ir Lietuvos TSR Ministrų tarybos 1969 m. sausio 10 d. Nutarimas Nr. 10 „Dėl kaimo statybos ir sutvarkymo“.
24. Lietuvos TSR žemės ūkio statyboms taikytinų gyvenamųjų, civilinių ir gamybinių pastatų tipinių projektų iliustruotas katalogas TP-IŽ Lietuvos TSR 1959 metams. 1958. Kaunas.
25. LSSR MGB Pažyma VKP (B) CK Žemės ūkio skyriaus vedėjo pavaduotojui apie esamą padėtį kolūkiuose Lietuvoje 1950 m. pirmoje pusėje ir represinių struktūrų veiklą.
26. MARDOSA, J. 2008. Lietuvos gyvenvietės ir kaimai 1976-2006 m.: demografinis tyrimas. Iš tautos preitės.
27. PETRULIS, V. 2012. Kultūros namai kaip socialinės Lietuvos kaimo modernizacijos elementas. *Journal of architecture and urbanism*. Vilnius.
28. PRANAITYTĖ-JANULIENĖ, L. 1983. Istoriskai susiklostęs LTSR gyvenviečių tinklas ir administracinio rajono teritorinių vienetų centrų sistema. Vilnius.
29. RIABOV V. N. 1949. Kaip turi atrodyti gerai įrengtas kaimas. Vilnius.
30. SALANEKO, J. Drašutis V. 1950. Trumpi nurodymai kolūkių gyvenviečių teritorijai parinkti ir joms išplanuoti. Vilnius.
31. SIREVIČIŪTĖ, R. 2009. Socialinio kapitalo įtaka žemės ūkio bendrovės raidai žemės ūkioreformos metu: magistro baigiamasis darbas. Kaunas.
32. ŠEŠELGIS, K. 1986. Gyvenvietės pabūdį lemiančios sąlygos. Vilnius.
33. ŠEŠELGIS, K.; KLEINAS, M.; ZUBOVAS, V. 1951. Kolūkių gyvenviečių planavimas. Vilnius.
34. ŠEŠELGIS, K. 1975. Rajoninio planavimo ir urbanistikos pagrindai. Vilnius.
35. Tarybų Lietuvos enciklopedija. 1986, T. II: Grūdas–Marvelis. XX p. Vilnius.
36. Tipinių projektų pasų katalogas 1964 metams TP-52. 1963. Kaunas.
37. Urbanistine drieka: miesto ir kaimo sandūra. Mokslo straipsnių rinkinys. 2010. Kaunas.
38. Vilkaviškio r. Z. Angariečio kolūkis. Ūkio teritorijos bei Čičkų ir Vaičlaukio išplanavimo-užstatymo schemas. Statybinė- architektūrinė dalis. Byla. 1968. Žemės ūkio statybos projektavimo institutas.
39. Vilkaviškio r. Aušros kolūkis. Ūkio teritorijos bei Papečkių ir Padvarniškių gyvenviečių išplanavimo-užstatymo schemas. Statybinė- architektūrinė dalis. Byla. 1968. Žemės ūkio statybos projektavimo institutas.
40. Vilkaviškio r. Karklinių kolūkis. Ūkio teritorijos schema Karklinių gyvenvietės išplanavimo-užstatymo schema. Statybinė- architektūrinė dalis. Byla. 1967. Žemės ūkio statybos projektavimo institutas.
41. Vilkaviškio r. Keturkaimio kolūkis. Ūkio teritorijos schema ir Lauckaimio bei Paražnių gyvenviečių išplanavimo-užstatymo schemas. Statybinė- architektūrinė dalis. Byla. 1967. Žemės ūkio statybos projektavimo institutas.
42. Vilkaviškio r. Paryžiaus komunos kolūkis. Ūkio masyvo ir Alvito bei Švytrūno gyvenviečių išplanavimo-užstatymo schemas. Statybinė- architektūrinė dalis. Byla. 1967. Žemės ūkio statybos projektavimo institutas
43. Vilkaviškio r. Vagos kolūkis. Ūkio teritorijos schema ir Aruodiškių gyvenvietės išplanavimo-užstatymo schemas. Statybinė- architektūrinė dalis. Byla. 1967. Žemės ūkio statybos projektavimo institutas.
44. Visuotinė Lietuvių enciklopedija. 2006, T. X: Khmerai–Krelle. 390 p. Vilnius.
45. ZAGORSKYTĖ, D. ir kt. 1987. Kaimo gyventojų skaičiaus stabilizavimas ir vienkiemių problema. Vilnius.

PRIEDAI

Priedas nr. 1 – Sociologinių apklausos anketų pavyzdžiai

BENDRUOMENIŲ APKLAUSOS ANKETA

Sveiki, esu Deividas, KTU architektūros studijų programos magistrantas. Prašau skirti keletą minučių šios anketos pildymui. Jūsų nuomonė yra labai svarbi, išreikšdami ją, padėsite man atlikti savo magistrinį darbą, kuriame aš gilinuosi į buvusių kolūkių gyvenviečių šiandienines problemas susijusias su architektūros ir urbanistikos sritimis.

1. Jūsų lytis?
 - Vyras
 - Moteris
2. Kokiai amžiaus grupei Jūs priklausote?
 - 18–29
 - 30–45
 - 46–59
 - 60–79
 - 80<
3. Jūsų gyvenamosios vietovės tipas?
 - Kaimo gyvenvietė
 - Etnografinis kaimas
 - Istorinis miestelis
 - Miestas
 - Bažnytkaimis
 - Vienkiemis
 - Miestelis
4. Ar Jūsų gyvenamojoje vietovėje arba netoli jos yra buvusių kolūkių gamybinių kompleksų?
 - Yra
 - Nėra
 - Nežinau
5. *(Žymėti, jeigu į prieš tai esantį klausimą atsakėte teigiamai)* Ar buvęs kolūkio gamybinis kompleksas šiuo metu yra naudojamas?
 - Naudojamas
 - Iš dalies naudojamas
 - Nenaudojamas, apleistas
6. *(Žymėti, jeigu į 4 klausimą atsakėte teigiamai)* Kokia buvusio kolūkio gamybinio komplekso fizinė būklė yra šiuo metu?
 - Labai gera
 - Gera
 - Prasta
 - Labai prasta
7. Kaip manote ar Lietuvoje yra aktualus buvusių kolūkių gamybinių kompleksų pastatų panaudojimo klausimas?
 - Aktualus
 - Neaktualus
 - Neturiu nuomonės
 - Kita *(įrašyti)* _____
8. Jūsų nuomone, kaip reiktų elgtis su nenaudojamais buvusių kolūkių kompleksų pastatais?
 - Išsaugoti
 - Griauti
 - Kita *(įrašyti)* _____
9. Kas, Jūsų nuomone, lemia nenaudojamų kolūkių kompleksų pastatų išsaugojimą? *(galima žymėti kelis atsakymų variantus)*
 - Fizinė pastatų komplekso buklė
 - Pastatų komplekso dydis
 - Esama pastatų komplekso geografinė situacija, vieta
 - Pastatų komplekso išskirtinumas (unikali, retai pasitaikantys architektūriniai ar inžineriniai sprendimai ir pan.)
 - Plačios pastatų komplekso panaudojimo ir pritaikymo galimybės
 - Geras pastatų komplekso pasiekiamumas, patogi prie komplekso esanti infrastruktūra
 - Kita *(įrašyti)* _____
10. Kokia funkcija galėtų būti vystoma išsaugomuose buvusiuose kolūkių pastatuose? *(galima žymėti kelis atsakymus)*
 - Pirminė funkcija (žemės ūkio, gyvūlininkystės veikla)
 - Įvairių gamybinių įmonių veikla (pvz. baldų gamybos, medžio apdirbimo įmonės ir pan.)
 - Neįprasta funkcija (pvz. pritaikoma verslo arba pramogų komplekso, muziejaus veiklai...)
 - Įvairi, mišri funkcija
 - Neturiu nuomonės
 - Kita *(įrašyti)* _____
11. Kaip manote ar dalyje buvusių kolūkių kompleksų vykdoma neįprasta funkcija (muziejus, verslo, pramogų kompleksas ir pan.) pasiteisintų?
 - Pasiteisintų
 - Nepasiteisintų
 - Pasiteisintų tik nedaugelyje iš tos dalies kompleksų
 - Neturiu nuomonės
 - Kita *(įrašyti)* _____

12. Kokia neįprasta buvusiame kolūkio komplekse vykdoma veikla sudomintu Jus ir skatintu jame apsilankyti?
(galima žymėti kelis atsakymus)
- Pramogų parkas (įvairios pramogos, tokios kaip lenktynių trasos, atrakcionai ir pan.)
- Teminis muziejus (pvz. žemdirbystės tematikos muziejus)
- Verslo ir konferencijų centras su viešbučiu
- Lankomumui pritaikyta gamykla, kurioje galima stebėti visus produktų gamybos procesus
- Kita (įrašyti savo pasiūlymus) _____
-
13. Ar pritaikyti naudojimui buvę gamybiniai kolūkių kompleksų pastatai pagerintų socialinę kaimų gyventojų padėtį?
- Pagerintų
- Nepagerintų
- Neturiu nuomonės
14. Kokia, Jūsų nuomone, turėtų būti atnaujintų buvusių kolūkinių kompleksų architektūra?
- Kuo labiau panaši į tokia, kokia buvo
- Šiuolaikiška, moderni
- Mišri (tradicinės ir šiuolaikinės architektūros derinys)
- Kita (įrašyti) _____
-
15. Kaip manote, ar modernizuojama buvusio kolūkio komplekso teritorija turėtų būti architektūriniais ir urbanistiniais sprendimais apjungta su šalia esančia gyvenvietė? (Tarp šių gyvenvietės dalių būtų įrengiami pėsčiųjų ir dviračių takai, želdynai, mažoji architektūra)
- Taip
- Ne
- Neturiu nuomonės
16. Kaip manote ar buvusių kolūkių kompleksų modernizacija pagerintų šių kompleksų vaizdą kraštovaizdyje?
- Pagerintų
- Nepagerintų
- Neturiu nuomonės
17. Kaip manote kieno lėšomis turėtų būti vykdomos buvusių kolūkių kompleksų pastatų atnaujinimas ir pritaikymas?
- Verslininkų investicijomis
- Valstybinėmis lėšomis
- Mišriai, tiek verslo, tiek valstybės lėšomis
18. Kur, Jūsų nuomone, turėtų atsirasti neįprastai veiklai pritaikytas buvusio kolūkio gamybinis kompleksas?
- Tolimesnėje Lietuvos provincijoje
- Netoli Kauno (Vidurio Lietuva, geras pasiekiamumas)
- Netoli Vilniaus (sostinė)
- Netoli Klaipėdos (populiari vasaros kelionių kryptis)
- Kita (įrašyti) _____
-
19. Kaip manote, ar tokio neįprastai pritaikyto komplekso atsiradimas (pvz. atrakcionų parkas įkurtas buvusiame kolūkio komplekse) skatintų atvykti žmones iš tolimesnių Lietuvos vietų?
- Taip
- Ne
20. Kaip manote, ko labiausiai reikia, kad toks išskirtinis projektas būtų įgyvendintas buvusiame kolūkio pastatų komplekse? (pažymėti vieną atsakymą)
- Šauni idėja, kuri duotų pradžią tolimesniems procesams
- Bendruomenės aktyvumo
- Valstybinio palaikymo
- Lyderio, kuris įrodytų tokio objekto reikalingumą
- Kita (įrašyti savo pasiūlymus) _____
-
21. Kas, Jūsų nuomone, labiausiai įtakotų modernizuoto ir pritaikyto naudojimui buvusio kolūkinio komplekso sėkmę?
- Kokybiška architektūra
- Gerai išvystyta funkcija
- Įdomus jo viduje esantis turinys (matomi gamybos procesai, apžiūrimi eksponatai ir pan.)
- Kita (įrašyti) _____
-
22. Kaip, Jūsų nuomone, reikėtų tvarkyti buvusių kolūkinių gyvenviečių gyvenamuosius pastatus?
- Renovuoti pagal sudarytą reglamentą, kuriame nurodomos stilistikos rekomendacijos
- Nieko nekeisti, gerai yra dabar kai kiekvienas tvarko savo namo išorę taip, kaip nori
- Kita (įrašyti) _____
-
23. Kaip manote, ar bendrai buvusioms kolūkių gyvenvietėms reikia architektūrinį jų vaizdą keičiančių pokyčių?
- Reikia
- Nereikia
- Kita (įrašyti) _____

SPECIALISTŲ APKLAUSOS ANKETA

Sveiki, esu Deividas, KTU Architektūros studijų programos magistrantas. Prašau skirti keletą minučių šios anketos pildymui. Jūsų nuomonė yra labai svarbi, išreikšdami ją, padėsite man atlikti savo magistrinį darbą, kuriame aš gilinuosi į buvusių kolūkių gyvenviečių šiandienines problemas susijusias su architektūros ir urbanistikos sritimis.

1. Jūsų lytis?
 Vyras
 Moteris
2. Kokiai amžiaus grupei Jūs priklausote?
 18–29
 30–45
 46–59
 60–79
 80<
3. Jūsų specialybės kryptis?
 Pastatų architektūros
 Urbanistinė
 Paveldosauginė
 Šiuo metu esu architektūros krypties studentas (-ė)
4. Kaip manote, ar šiuo metu Lietuvoje esančių buvusių kolūkių gyvenviečių ir ypač jų gamybinių kompleksų būklė reikalauja naujos renovacijos ir funkcinio panaudojimo koncepcijos?
 Taip
 Ne
 Kita (*įrašyti*) _____
5. Jūsų nuomone, ką labiausiai neigiamai įtakoja esama prasta buvusių kolūkių gyvenviečių fizinė būklė? (*galima žymėti kelis atsakymų variantus*)
 Kraštovaizdį
 Vizualinį šių gyvenviečių identitetą
 Funkcinį panaudojimą
 Moralinę būklę
 Kita (*įrašyti*) _____
6. Kurios buvusių kolūkių gyvenviečių funkcinės zonos reikalauja didesnio dėmesio atnaujinimo, renovacijos, pritaikymo srityse?
 Gyvenamosios gyvenviečių zonos
 Buvusios gamybinių kompleksų zonos
 Abi aukščiau įvardintos zonos
7. Kas labiausiai įtakotų tvarkomos funkcinės zonos (gyvenamoji ar gamybinė) pasirinkimą?
 Vizualinė įtaka
 Funkcinės pritaikymo galimybės
 Turto nuosavybės klausimas
 Kita (*įrašyti*) _____
8. Jūsų nuomone, kaip reiktų elgtis su nenaudojamais buvusių kolūkių kompleksų pastatais?
 Išsaugoti
 Griauti
 Kita (*įrašyti*) _____
9. Kas, Jūsų nuomone, lemia nenaudojamų kolūkių kompleksų pastatų išsaugojimą? (*galima žymėti kelis atsakymų variantus*)
 Fizinė pastatų komplekso būklė
 Pastatų komplekso dydis
 Esama pastatų komplekso geografinė situacija, vieta
 Pastatų komplekso išskirtinumas (unikalūs, retai pasitaikantys architektūriniai ar inžineriniai sprendimai ir pan.)
 Plačios pastatų komplekso panaudojimo ir pritaikymo galimybės
 Geras pastatų komplekso pasiekiamumas, patogi prie komplekso esanti infrastruktūra
 Kita (*įrašyti*) _____
10. Kokia funkcija galėtų būti vystoma išsaugomuose buvusiuose kolūkių pastatuose? (*galima žymėti kelis atsakymus*)
 Pirminė funkcija (žemės ūkio, gyvūlininkystės veikla)
 Įvairių gamybinių įmonių veikla (pvz. baldų gamybos, medžio apdirbimo įmonės ir pan.)
 Neįprasta funkcija (pvz. pritaikoma verslo arba pramogų komplekso, muziejaus veiklai...)
 Įvairi, mišri funkcija
 Neturiu nuomonės
 Kita (*įrašyti*) _____
11. Kaip manote ar dalyje buvusių kolūkių kompleksų vykdoma neįprasta funkcija (muziejus, verslo, pramogų kompleksas ir pan.) pasiteisintų?
 Pasiteisintų
 Nepasiteisintų
 Pasiteisintų tik nedaugelyje iš tos dalies kompleksų
 Neturiu nuomonės
 Kita (*įrašyti*) _____

12. Kokia neįprasta buvusiam kolūkio komplekse vykdoma veikla sudomintų Jus ir skatintų jame apsilankyti?
(galima žymėti kelis atsakymus)
- Pramogų parkas (įvairios pramogos, tokios kaip lenktynių trasos, atrakcionai ir pan.)
- Teminis muziejus (pvz. žemdirbystės tematikos muziejus)
- Verslo ir konferencijų centras su viešbučiu
- Lankomumui pritaikyta gamykla, kurioje galima stebėti visus produktų gamybos procesus
- Kita (įrašyti savo pasiūlymus) _____
-
13. Kaip manote ar bendrai buvusių kolūkių kompleksų pastatai turi išliekamąją architektūrinę/urbanistinę ir istorinę vertę?
- Turi
- Neturi
- Turi, bet ne visi
- Kita (įrašyti) _____
14. Kokia, Jūsų nuomone, turėtų būti atnaujintų buvusių kolūkinių kompleksų architektūra?
- Kuo labiau panaši į tokią, kokia buvo
- Šiuolaikiška, moderni
- Mišri (tradicinės ir šiuolaikinės architektūros derinys)
- Kita (įrašyti) _____
-
15. Kaip manote, ar modernizuojama buvusio kolūkio komplekso teritorija turėtų būti architektūriniais ir urbanistiniais sprendimais apjungta su šalia esančia gyvenviete? (Tarp šių gyvenvietės dalių būtų įrengiami pėsčiųjų ir dviračių takai, želdynai, mažoji architektūra)
- Taip
- Ne
- Kita (įrašyti) _____
-
16. Kokiu būdu turėtų būti vykdomi buvusių kolūkių gyvenviečių gamybinių kompleksų ir jų prieigų tvarkymo darbai?
- Architektūrinių / urbanistinių konkursų būdu
- Teisė spręsti, kaip viskas atrodys būtų suteikiama investuotojui
- Kita (įrašyti) _____
17. Jūsų nuomone, kiek turėtų atsirasti neįprastai veikai pritaiktų buvusių kolūkių gamybinių kompleksų ir kuriuose Lietuvos regionuose jie turėtų būti?
- Keletas, tolygiai paskirstytų visoje Lietuvos teritorijoje
- Vienas ar pora, netoli Kauno (Vidurio Lietuva, geras pasiekiamumas)
- Vienas ar pora netoli Vilniaus (sostinė)
- Vienas ar pora netoli Klaipėdos (populiari vasaros kelionių kryptis)
- Vienas ar pora tolimesnėje Lietuvos provincijoje
- Kita (įrašyti) _____
18. Kaip manote, ar iš išlikusių buvusių kolūkių gamybinių kompleksų pastatų galima išgauti kokybišką ir patrauklią architektūrą juos modernizuojant ir pritaikant naudojimui?
- Taip
- Ne
- Kita (įrašyti) _____
19. Ar bendrai Lietuvoje trūksta neįprastai veikai ir lankomumui pritaiktų objektų?
- Taip
- Ne
- Kita (įrašyti) _____
20. Kas, Jūsų nuomone, labiausiai įtakotų modernizuoto ir pritaikyto naudojimui buvusio kolūkinio komplekso sėkmę?
- Kokybiška architektūra
- Gerai išvystyta funkcija
- Įdomus jo viduje esantis turinys (matomi gamybos procesai, apžiūrimi eksponatai ir pan.)
- Kita (įrašyti) _____
-
21. Kaip, Jūsų nuomone, reikėtų tvarkyti buvusių kolūkinių gyvenviečių gyvenamuosius pastatus?
- Renovuoti pagal sudarytą reglamentą, kuriame nurodomos stilistikos rekomendacijos
- Nieko nekeisti, gerai yra dabar kai kiekvienas tvarko savo namo išorę taip, kaip nori
- Kita (įrašyti) _____
-
22. Ar norint, kad privatūs gyventojų pastatai būtų renovuojami pagal reglamentavimo tvarką, reiktų dalinai finansuoti renovavimo projektus, panašiai kaip daroma su daugiabučiais namais?
- Reikia dalinai finansuoti
- Nereikia
- Kita (įrašyti) _____
23. Pagal kokią architektūrinę stilistiką turėtų būti renovuojami privatūs gyventojų pastatai?
- Taikant regionui būdingas stilistines priemones
- Moderniai, suteikiant pastatams naują „veidą“
- Kita _____

Ačiū už atsakymus!

Priedas nr. 2 – Gyvenviečių kraštovaizdžio vizualinių savybių analizė

VAIVADIŠKIŲ GYVENVIETĖ

PANORAMA

UŽSTATYMO KONTŪRAS

GAMYBINĖS ZONOS UŽSTATYMAS GYVENAMOSIOS ZONOS UŽSTATYMAS

DOMINANTĖS AKCENTAI UŽDARUMĄ FORMUOJANTYS GAMTINIAI ELEMENTAI

GYVENVIETĖS SCHEMA

- Vaivadiškių gyvenvietėje gyvenamoji ir gamybinė gyvenvietės zonos, kaip būdinga, pastatytos atskirai viena nuo kitos, tačiau gamybinė zona padirka, sudaryta iš dviejų atskirų dalių
- Panoraminėje gyvenvietės nuotraukoje matoma kad trūksta dominantės, panorama gana vienoda, monotoniška
- Iš šios pusės darytoje gyvenvietės nuotraukoje matome, kad labai aktyviai akcentuojasi ilgas buvusios fermos pastato tūris, taip pat tolumoje matosi aukšti elektros perdavimo linijos stulpai, kurie papildo nuobodoką panoramą
- Iš šio foto fiksacijos taško žiūrint skirtingų funkcijų gyvenvietės zonos gana gerai sąveikauja, neužstoja viena kitos

Vaivadiškių gyvenvietės panoramos kraštovaizdžio charakteristikų analizė (iš 1 fotofiksacijos taško)

VAIVADIŠKIŲ GYVENVIETĖ

PANORAMA

UŽSTATYMO KONTŪRAS

GAMYBINĖS ZONOS UŽSTATYMAS GYVENAMOSIOS ZONOS UŽSTATYMAS

DOMINANTĖS AKCENTAI UŽDARUMĄ FORMUOJANTYS GAMTINIAI ELEMENTAI

GYVENVIETĖS SCHEMA

- Iš kito taško darytoje panoraminėje Vaivadiškių gyvenvietės nuotraukoje matoma, jog gyvenvietė iš čia atrodo per daug išsitęsusi ir padrika, **gamybinė zona** atrodo žymiai didesnė už gyvenamąją zoną, nors iš tikrųjų taip nėra
- Šioje nuotraukoje, taip pat trūksta **dominantės**, jos gyvenvietėje tiesiog nėra
- Taip pat ir esami **akcentai** labai nedideli ir nežymūs, o labiausiai akcentuojantis statinys – elektros stulpas, net nėra gyvenvietės urbanistinės ir inžinerinės struktūros dalis, tai tiesiog šalia praeinančios elektros linijos viena iš atramų
- Gyvenvietės erdvinės struktūros kompozicija atrodo nyki ir nepraturtinanti aplinkinio kraštovaizdžio

Vaivadiškių gyvenvietės panoramos kraštovaizdžio charakteristikų analizė (iš 2 fotofiksacijos taško)

RUČIŪNŲ GYVENVIETĖ

PANORAMA

UŽSTATYMO KONTŪRAS

GAMYBINĖS ZONOS UŽSTATYMAS GYVENAMOSIOS ZONOS UŽSTATYMAS

DOMINANTĖS AKCENTAI UŽDARUMĄ FORMUOJANTYS GAMTINIAI ELEMENTAI

GYVENVIETĖS SCHEMA

- Kaip matoma plane, Ručiūnų gyvenvietės planas atspindi tipišką kolūkinės gyvenvietės struktūrą, kai gyvenamoji ir gamybinė gyvenvietės zonos buvo statomos atskirai viena nuo kitos
- Panoraminėje gyvenvietės nuotraukoje galima matyti, erdvinė kraštovaizdžio kompozicija yra nuosaiki ir neperkrauta
- Gyvenvietė turi visus gerosios erdvinės kraštovaizdžio elementus, tai: kompaktiškos zonų kompozicijos, **dominantė**, **akcentas**, uždarumą formuojantys **gamtiniai elementai (miškelis)**
- Kaip būdingiausia geroms kraštovaizdžio kompozicijoms, ši gyvenvietė nėra perkrauta **dominantėmis**, jų čia yra viena – **elevatorius**

Ručiūnų gyvenvietė panoramos kraštovaizdžio charakteristikų analizė (iš 1 fotofiksacijos taško)

RUČIŪNŲ GYVENVIETĖ

PANORAMA

UŽSTATYMO KONTŪRAS

GAMYBINĖS ZONOS UŽSTATYMAS GYVENAMOSIOS ZONOS UŽSTATYMAS

DOMINANTĖS ■ AKCENTAI ■ UŽDARUMĄ FORMUOJANTYS GAMTINIAI ELEMENTAI |||||

GYVENVIETĖS SCHEMA

- Antroje panoraminėje gyvenvietės nuotraukoje matome panašų vaizdą kaip ir pirmojoje nuotraukoje
- Ta pati **dominantė (elevatorius)**, tačiau vaizdą papildo kitas **akcentas (dideli ūkininko sodybos pastatai)**, uždarumą formuojantys **gamtiniai elementai (miškelis)** čia veikia dar stipriau, juos papildo iš šio panoraminio taško gerai matomi dideli **pakėlės medžiai**
- Pirmosios panoraminės nuotraukos **akcentas (kluonas)**, šioje panoraminėje nuotraukoje praranda savo **akcentiškumą**

Ručiuų gyvenvietės panoramos kraštovaizdžio charakteristikų analizė (iš 2 fotofiksacijos taško)

ČIČINŲ GYVENVIETĖ

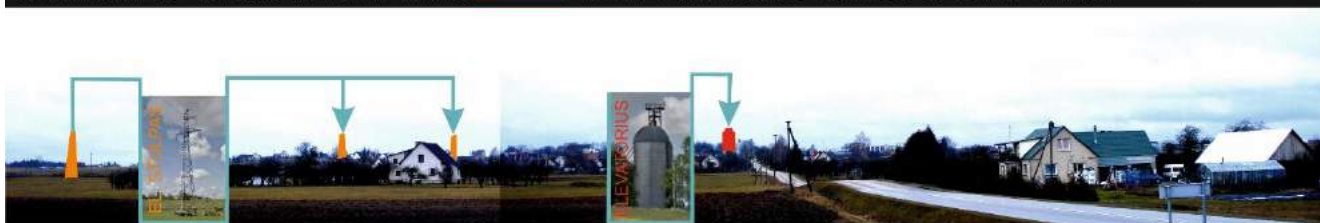
PANORAMA

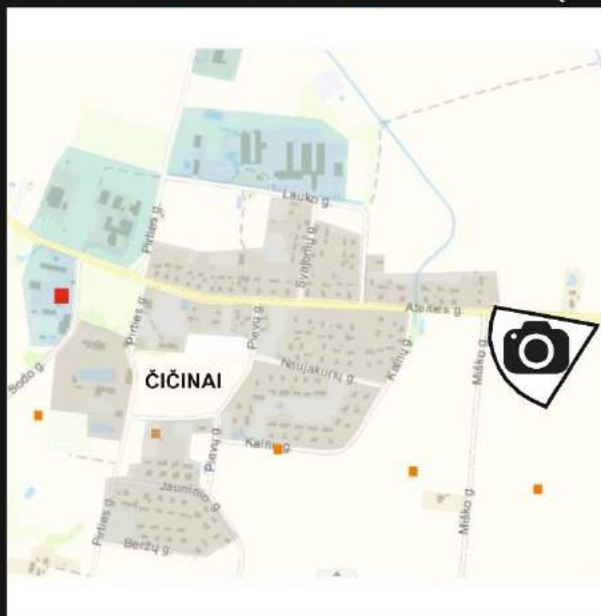
UŽSTATYMO KONTŪRAS

GAMYBINĖS ZONOS UŽSTATYMAS GYVENAMOSIOS ZONOS UŽSTATYMAS

DOMINANTĖS AKCENTAI UŽDARUMĄ FORMUOJANTYS GAMTINIAI ELEMENTAI

GYVENVIETĖS SCHEMA

- Čičinų gyvenvietėje gyvenamoji ir gamybinė zonos yra atskiros, tačiau skirtingai, nei būdingiausia buvusioms kolūkinėms gyvenvietėms čia jos nėra nutolusios viena nuo kitos, o praktiškai susijungusios
- Gamybinė zona, kone prilygsta savo užimamam plotu gyvenamajai zonai, visa gyvenvietės teritorija kompaktiškai susitelkus viename plote
- Iš šio taško darytoje gyvenvietės nuotraukoje matome, kad tolimoje iškilęs elevatoriaus tūris, kuris veikia kaip dominantė, tačiau tolima ir dėl kalvoto gyvenvietės reljefo per daug susiliejanči su aplinka
- Kairėje matomi akcentiški, ritmingai į perspektyvą nutolstantys elektros stulpų bokštai

Čičinų gyvenvietės panoramos kraštovaizdžio charakteristikų analizė (iš 1 foto fiksacijos taško)

ČIČINŲ GYVENVIETĖ

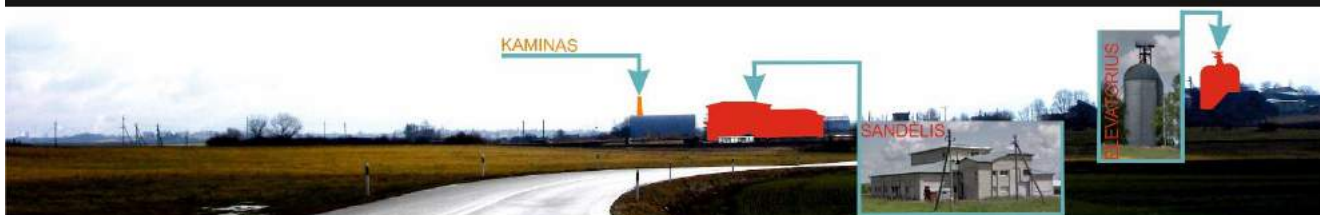
PANORAMA

UŽSTATYMO KONTŪRAS

GAMYBINĖS ZONOS UŽSTATYMAS GYVENAMOSIOS ZONOS UŽSTATYMAS

DOMINANTĖS AKCENTAI UŽDARUMĄ FORMUOJANTYS GAMTINIAI ELEMENTAI

GYVENVIETĖS SCHEMA

- Iš kito taško darytoje panoraminėje Čičinų gyvenvietės nuotraukoje matome, kad iš šios pusės gyvenamąją gyvenvietės dalį visiškai užstoja gamybinės zonos pastatai susidaro įspūdis, jog čia laukuose pastatytas pramoninė zona, o ne visa gyvenvietė
- Tokia kompozicija, kai zonos visiškai užstoja viena kitą, nėra gera
- Iš šios gyvenvietės pusės **dominante-elevatorius** žymiai aktyviau veikia panoramą, nei būnant priešingoje gyvenvietės pusėje
- Čia matome išryškėjusią dar vieną **dominantę** – didelį **sandėlio pastatą** ir už jo kyšantį, kaip **akcentą** veikiantį **kaminą**
- Iš šios vietos žvelgiant, gyvenvietės kompozicija nėra gera, nes vyrauja per didelė vienos rūšies elementų sandauga

Čičinų gyvenvietės panoramos kraštovaizdžio charakteristikų analizė (iš 2 foto fiksacijos taško)

ČIČINŲ GYVENVIETĖ

PANORAMA

UŽSTATYMO KONTŪRAS

GAMYBINĖS ZONOS UŽSTATYMAS GYVENAMOSIOS ZONOS UŽSTATYMAS

DOMINANTĖS AKCENTAI UŽDARUMĄ FORMUOJANTYS GAMTINIAI ELEMENTAI

GYVENVIETĖS SCHEMA

- Iš trečios vietos darytoje Čičinų gyvenvietės panoraminėje nuotraukoje matome vėl vyraujančią **gamybinę** zoną, už kurios tik nedidelėje atkarpoje matosi gyvenamoji zona
- Žiūrint iš šio taško, didžioji dalis **gamybinės** zonos pastatų ganėtinai aktyviai veikia panoramą, juntamas jų perteklius
- Virš gyvenvietės iškylanti **dominantė – elevatorius** iš šio taško neatrodo toks aktyvus kraštovaizdžio elementas, kaip žiūrint iš vakarinės gyvenvietės pusės
- Iš čia geriau matomas vertikalus **gamybinės zonos akcentas – kaminas**

Čičinų gyvenvietės panoramos kraštovaizdžio charakteristikų analizė (iš 3 foto fiksacijos taško)

DIDŽIŲJŲ LAPIŲ GYVENVIETĖ

PANORAMA

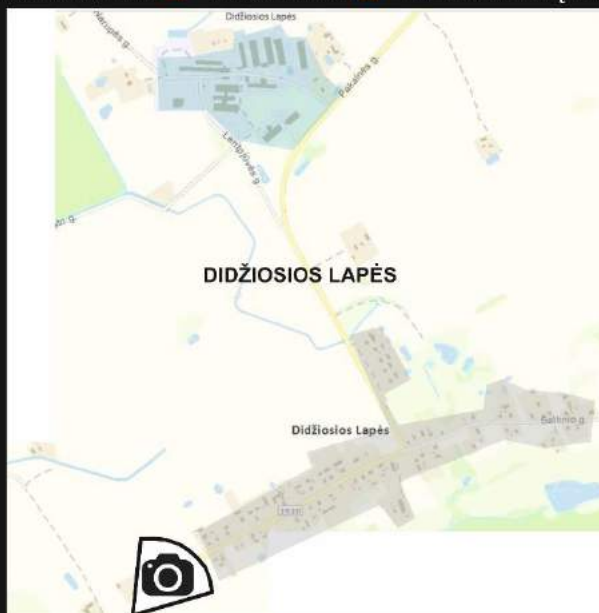
UŽSTATYMO KONTŪRAS

GAMYBINĖS ZONOS UŽSTATYMAS GYVENAMOSIOS ZONOS UŽSTATYMAS

DOMINANČĖS AKCENTAI UŽDARUMĄ FORMUOJANTYS GAMTINIAI ELEMENTAI

GYVENVIETĖS SCHEMA

- Didžiųjų Lapių gyvenvietę supa išraiškingas, kalvotas reljefas
- Gyvenvietė išsiskiria tuo, kad buvęs gamybinis kolūkio kompleksas nuo gyvenamosios zonos nutolęs dideliu, net 1 km atstumu
- Gyvenvietėje nėra urbanistinių ar architektūrinių **dominančių** bei **akcentų**, tačiau jų trūkumą kompensuoja reljefo išraiškingumas
- Gyvenvietėje gausu sodyų **želdynų**, kurie kraštovaizdyje iš dalies veikia, kaip **uždarumą formuojantys gamtiniai elementai**

Didžiųjų Lapių gyvenvietės panoramos kraštovaizdžio charakteristikų analizė, foto fikscija

MUNIŠKIŲ GYVENVIETĖ

PANORAMA

UŽSTATYMO KONTŪRAS

GAMYBINĖS ZONOS UŽSTATYMAS GYVENAMOSIOS ZONOS UŽSTATYMAS

DOMINANTĖS AKCENTAI UŽDARUMĄ FORMUOJANTYS GAMTINIAI ELEMENTAI

GYVENVIETĖS SCHEMA

- Nors Muniškių gyvenvietėje, kaip ir būdinga kolūkinėms gyvenvietėms, gyvenamoji ir gamybinės gyvenvietės dalys stovi atskirai viena nuo kitos, tačiau panoraminiuose gyvenvietės vaizduose šis gyvenvietės zonų padalinimas nėra aiškiai matomas.
- Muniškių gyvenvietėje labai aktyviai veikia uždarumą formuojantys želdynai, nedideli miškeliai. Dažniausiai gyvenvietė žvelgiant iš panoraminių taškų „paskęsta“ už žaliųjų sienų.
- Gyvenvietės aukštingumas žemas, tačiau yra dvi **dominantės**, kurios žvelgiant iš tolimesnio atstumo gali virsti **akcentais**. Šie objektai yra gyvenamojoje Muniškių zonoje stovintis mūrinis kaminas ir tarp gyvenamosios ir gamybinės zonų stovintis vandentiekio bokštas

Muniškių gyvenvietės panoramos kraštovaizdžio charakteristikų analizė (iš 1 foto fiksacijos taško)

MUNIŠKIŲ GYVENVIETĖ

PANORAMA

UŽSTATYMO KONTŪRAS

GAMYBINĖS ZONOS UŽSTATYMAS GYVENAMOSIOS ZONOS UŽSTATYMAS

DOMINANTĖS AKCENTAI UŽDARUMĄ FORMUOJANTYS GAMTINIAI ELEMENTAI

GYVENVIETĖS SCHEMA

- Nors Muniškių gyvenvietėje, kaip ir būdinga kolūkinėms gyvenvietėms, gyvenamoji ir gamybinės gyvenvietės dalys stovi atskirai viena nuo kitos, tačiau panoraminiuose gyvenvietės vaizduose šis gyvenvietės zonų padalinimas nėra aiškiai matomas.
- Muniškių gyvenvietėje labai aktyviai veikia uždarumą formuojantys želdynai, nedideli miškeliai. Dažniausiai gyvenvietė žvelgiant iš panoraminių taškų „paskęsta“ už žaliųjų sienų.
- Žiūrit iš šio panoraminio taško gyvenvietės gyvenamosios zonos bei **dominančių** ar **akcentų** visiškai nesimato, juos užstoja **medžių masyvai**.

Muniškių gyvenvietės panoramos kraštovaizdžio charakteristikų analizė (iš 2 foto fiksacijos taško)

MUNIŠKIŲ GYVENVIETĖ

PANORAMA

UŽSTATYMO KONTŪRAS

GAMYBINĖS ZONOS UŽSTATYMAS GYVENAMOSIOS ZONOS UŽSTATYMAS

DOMINANTĖS AKCENTAI UŽDARUMĄ FORMUOJANTYS GAMTINIAI ELEMENTAI

GYVENVIETĖS SCHEMA

- Nors Muniškių gyvenvietėje, kaip ir būdinga kolūkinėms gyvenvietėms, gyvenamoji ir gamybinės gyvenvietės dalys stovi atskirai viena nuo kitos, tačiau panoraminiuose gyvenvietės vaizduose šis gyvenvietės zonų padalinimas nėra aiškiai matomas.
- Muniškių gyvenvietėje labai aktyviai veikia uždarumą formuojantys želdynai, nedideli miškeliai. Dažniausiai gyvenvietė žvelgiant iš panoraminių taškų „paskęsta“ už žaliųjų sienų.
- Žvelgiant į Muniškių gyvenvietę iš šio panoraminio taško atrodo, kad gyvenvietės gyvenamoji ir gamybinė zonos vizualiai per daug nutolusios viena nuo kitos, nors iš tikrųjų taip nėra. Gyvenamąją zoną beveik visiškai užstoja medžių eilės.

Muniškių gyvenvietės panoramos kraštovaizdžio charakteristikų analizė (iš 3 foto fiksacijos taško)

3 priedas. Grafinės dalies kopijos

